

A tartalomról:

Patai József: A zene szárnyán — Bronislaw Hubermann: Toscaninival Palesztinában — Bialik: Ki vagyok én?... (Vers) — Solem Alechem: Nehéz dolog zsidónak lenni — Abádi Imre: Steinlen művészetéről — Somlyó Zoltán: Anyám (Vers) — Ari Ibn-Zahav (Jeruzsálem): Hála Istennek, fiú! — Pálföldy Margit: Jótékonyaság — „keret“ nélkül — Feuerstein Emil: A világ legifjabb kikötője — Papp Izsák: Munkácsi Noémi versei elé — W. Munkácsi Noémi: Zsidó betűk; Hosszú, téli esték...; Az első lecke... (Versek) — Kis Arnold: A kóbor csalogány — Stefan Zweig: A harmadik galamb legendája — Patai József: Szomorú séta a Zsidó Múzeumban — Egy év után újra Máábárotban — Bialik: Istenhegy ormán... (Vers) — Dr. Dohány József: Áldás az áldásosztóknak — Simon S. (Beograd): A jugoszláviai zsidóság szervezete — Dr. Gaster jubileuma — Új zsidó kórház Suboticán — Dr. Patai József: A Föld szava hív — Új könyvek — Tollhegyről — Zsidó humor — Világszemle — Gál István: Árja paragrafus — Krónika és szemle — Harmincegy illusztráció és két műmelléklet

ALULT ES JOVO

ZSIDÓ IRODALMI MŰVÉSZETI TÁRSADALMI ÉS KRITIKAI FOLYÓIRAT

SZERKESZTI ÉS KIADJA

DR. PATAI JOZSEF

SZERKESZTŐSÉG: BUDAPEST-WIEN-TEL-AVIV

MULT ÉS JÖVŐ SZERKESZTŐSÉGE ÉS KIADÓHIVATALA
BUDAPEST, V., VADÁSZ-UTCA 11

Felelős szerkesztő és kiadó:
DR. PATAI JÓZSEF

Megjelenik
minden hó elején

Telefonszám:
1-199-55

Kiadóhivatali igazgató:
VIRÁG GYULA

Előfizetési díj egész évre: 24 Pengő. Romániában 900 Lei, Csehszlovákiában 160 Kc, Jugoszláviában 350 Dinár.
Ausztriában 32 Schilling, Németországban 20 Márka, Amerikában 5 Dollár

RISTORANTE TAUBER

Abbázia egyellen szigorú orth. kóser ét-
terme. Szobák minden komforttal, teljes
penzióval 25 lírától. Cliring fizetés

TELEFON: 376

Olcsón és jól
vásárolhatunk

KLEIN ANTAL

divatárucikkek
nagyáruházában

Király-utca 49 (Király- és
Nagyasszony-utca sarkán)

König sültédéje

אגדה כשר

VII., Dob-utca 33.

Telefon: 1-351-86

Készítményei: sütemény, caces, kalács, kétszersült
elismerten a legjobbak. Alkalmi megrendeléseket a
legpontosabban házhoz szállítok

A MULT ÉS JÖVŐ KLISÉIT

KÖNIG

KLISÉGYÁR

BUDAPEST, VII
Wesselényi-u. 54

BAYER

SZÁLLITJA

Tábla- és tükörüveg nagykereskedés

IFJ. WEISS GYULA

Budapest, V., Vadász-utca 29

Telefon 1-101-14*

Ami a szülőket legjobban érdekli

Leány- és fiúruha,
Leány- és fiúkabát

LITZMANN IRMA
Budapest, VI. ker.,
Király-utca 18. sz.

Bekötési táblák

és tartalomjegyzék a Mult és Jövő 1936.
évfolyamához kapható a kiadóhivatalban:
V., Vadász-utca 11. sz.

Ára 2.50 pengő

Fűzőt, gumiharisnyát,
gumi fűzőt
vásároljon bizalommal
a Hungária üzleteiben

Akácfa-utca 2
Váci-utca 10
Kossuth Lajos-u. 8
Nagymező-utca 16
Üllői-út 40
Alkotás utca 1/a
Krisztina-tér 3
Ujpest, Árpád-út 67
Kispest, Üllői-út 119

Sirkövek Budán, Margittánál

I., Torbágyi-út 2. szám
59-es villamos végállomás
a Parkaeről az új tér felé
Telefon: Aut. 1-572-59

Észak-Galileai tájkép — Nord-Galiläische Landschaft

(Photo Kluger Telaviv)

A Mult és Jövő 1937 januári műmelléklete

Országos Rabbiképz - Zsidó Egyetem Könyvtára

Fák ünnepe Palesztinában — Tánc az új facsemete körül — Fest der Bäume in Palästina

Narancsszüret Palesztinában — Orangenernte

MULTÉS JÖVŐ

* ZSIDÓ MUVÉSZETI, IRODALMI, TÁRSADALMI ÉS KRITIKAI HAVI FOLYÓIRAT *
SZERKESZTI: DR PATAI JÓZSEF * XXVII. ÉVFOLYAM, 1937 JANUÁR

PATAI JÓZSEF: A ZENE SZÁRNYÁN

A zene szárnyán, az éter hullámain ünnepi hírek jönnek a Szentföldről, Tel-Avivból, Jeruzsálemből és a Karmel hegyéről. Hubermann Broniszláv tervét, hogy Palesztinában olyan zenekart létesít, amely az első helyet fogja kivívni magának az egész világon, — a legteljesebb siker koronázta. A földkerekség minden részéről kiválasztott hetvenegy tagú „zenei színhedron” megkezdte működését és ezren, meg ezren özönlöttek a nép előkelői, egyszerű fiai és leányai, hogy a munka napjai után a művészet szféráiban merítsék meg mindig fölfelé sóvárgó lelküket. A palesztinai „*Toscanini napok*” tiszta harmoniába olvadó hangulata, a tizenkét év előtti „*Balfour-napok*” emelkedett atmoszféráját varázsolta vissza. Akkor a Héber Egyetem, a zsidóság legmagasabb tudományos intézetét avatták a Scopus-hegyen és az újjászületett kis Palesztina Nagybritannia egyik legnagyobb fiát látta vendégül, aki történeti formát adott a zsidó nép évezredes vágyának, hogy a megvalósulás útjára terelődhessen. Most Itáliának egyik legnagyobb fia jött el a Szentföldre, hogy elhozza a hírt, hogy „vannak dolgok, melyek felette állnak gyűlöletnek, irigységnek, háborúskodásnak.” Toscanini a zene nagymestere, nemcsak művészetét hozta magával, hanem az emberiségbe vetett hitét, melyet a vallások bölcsőjének országában akart megújíthatni. Művészi munkájának félszázados jubileumát azon a földön akarta megülni, ahonnan az emberi igazság és szeretet eszméi szálltak szerteszét. És ünnepnapokat hozott Palesztina építőinek a megpróbáltatásoknak nehéz napjai után.

Mikor Telavivban a koncert után a közönség, a kormányzóval az élén tovább maradt a teremben, várva, hogy újra meg újra láthassa a mestert, a nagy dirigens elmondotta, hogy nem emlékszik semilyen helyre a világon, ahol ilyen jó hangulatban lett volna, mint itt a Szentföldön. Emberi állásfoglalás ez a megindultsága a lélekemelő építéssel szemben, amelyet az országban látott. Megihlette őt a fenséges emberiség szelleme, amely itt feléje áradt a népnek minden rétegéből. És amikor Jeruzsálemben a rádió angol vezetője bejelentette, hogy „milliók figyelnek Amerikában is erre az estre”, méltán tehetette hozzá,

hogy sok koncerten volt már a világon, de ilyen lángoló lelkesedést sehol még nem tapasztalt. Weizmann professzor pedig az egész szentföldi zsidóság nevében mondhatta a mesternek: nemcsak a művészet ajándéka az, amit elhozott nekünk, hanem megerősítette a meggyőződést, hogy ami itt, ebben a kis országban történik, a zsidó újjászületés műve, megragadja az emberiség legjobbjai javának, kiválasztottjainak a lelkét. Hubermann, aki ezzel a tettevel beleírta nevét a feltámadó Szentföld történetébe, tanítványi alázattal tette hozzá, hogy „Toscanini isteni művészetével felemelt bennünket a jó emberek magasztos szférájába, legyen ezért áldott a neve.”

A palesztinai „*Toscanini-napok*” nemcsak rendkívüli zenei eseményt jelentenek, hanem jelentik egyben azt, hogy ez a generáció, amely a Szentföldön keresi megújíthatását, a művészetben is bibliai felmagasztosulást, a jóság, az emberiség diadalát keresi. Egyetemes emberi szempontok irányítják lelkületét, gondolkodását, akkor is, amikor a zsidó nép nagy értékeit gyarapítják.

A „*Toscanini-napok*” Palesztinában évezredes álmok megvalósulásának további lépcsőfokait jelentik. Földművesek, papok, tudósok, kézművesek, telepesek, sziklavágók és faültetők után ime jöttek, amint írva vagyon, az Úr csarnokának építőivel együtt a levíták, cimbalmaikkal, harsonáikkal és sokhúrú hárfáikkal, hogy dicsérjék az Örökkévalót Dávid, Izrael királyának zsoltáraival és az egész nép hálával és hallelujával zengte az Örökkévaló énekét.

Nem csoda, hogy beteljesedett a próféciának az a része is, hogy a nép meghatottságában sírt „és elvegyült a sírás hangja az ujjongás hangjaival”. — „Olyanok vagyunk, mintha álmodnánk” — mondotta képviselője a sokezer munkásnak, akiknek jósággal lehetővé tették, hogy a Toscanini-napoknak ők is részesei legyenek.

A Keren Kajemeth pedig, amely a fehér-kék perselyek filléreiből földet adott annyi új telepnek és a Héber Egyetemnek, most földet ad azoknak, akik a zene szárnyain és az éter hullámain fogják szétvinni a Szentföld megújíthatóságának igazságát.

BRONISLAV HUBERMANN: TOSCANINIVAL PALESZTINÁBAN

Ebben a pillanatban, amikor a Palesztina-zenekar gondolata valóságga vált, végig kell tekintenünk a zsidók szerepén a zeneben. Meg zsidó körökben is gyakran kétségbevonják, hogy nepünkben megvoina a legmagasabbrendű zenei alkotásokhoz szükséges tenetség és erő. Sohasem élt meg, — így erveinek ezek a szkeptikusok — egy zsidó Bach, Mozart vagy Beethoven: tenat a zsidóság nem képes arra, hogy ilyen hatalmas zenei zeneket kitermeljen. Ez a következtetés hamis és csakis arra vezethető vissza, hogy az metok egyáltalában nem foglalkoztak a zsidóság pontikai és szociális viszonyaival, melyek pedig mindig döntő tényezők voltak a nep művészi életében is.

A művészet nemcsak az egyen alkotó tevékenységéből áll, hanem kifejezi az egyen kapcsolatot egy szellemi közösséggel; összetartja és formába ontja egy adott közösségben rejtőzö erzelemi értékeket, idealokat: vagyakat, reményeket, kétségbeeséseket. Tenat a művészetnek oly atmoszférára van szüksége, melyet a közösségi élet teremthet meg. Autonósen áll ez éppen a zenere, mely csak előadás és meghallgatás által válik valóságga. Am a közösség légköréből a zsidók evszazadokon at ki voltak zárva. Hiszen a gettó teljes kulturális, szociális és pontikai elkülönülést jelentett. Csak a Napoleon által a középeurópai államokra kényszerített emancipáció teremtett lehetőségeket a zsidók számára is, hogy érintkezésbe kerülhessenek az uralkodó európai kultúrával. Napoleon bukása után a középeurópai államok, melyek abban az időben a zenében igen nagy szerepet játszottak, ismét el szerették volna törölni az emancipációt. Ez politikai és kulturális korlátozásokhoz vezetett, amelyek csak a század vége felé szűntek meg. Nem volt tehát véletlen, hanem éppen ezek a körülmények nagyon is megokolják, hogy az első nagy zsidó zeneszerző, Felix Mendelssohn, ki volt keresztelkedve. Az emancipáció első korszakában a zsidók számára meg a legegyszerűbb feltételek sem voltak biztosítva, melyek a zenei tehetség felébresztéséhez és fejlesztéséhez szükségesek... Kivétel csak az volt, ha valaki kikeresztelkedett. Ez ugyanis egyszerre eltávolította mind azokat a korlátokat, melyek elválasztották a gettót Európa szellemi életétől. Amint azonban befejeződött a szellemi emancipáció a 19. század folyamán, a zsidók qualitative és quantitative egyaránt annyira kivették részüket Európa zenei életéből, hogy mindenkinek el kell ismerni tehetségüket ezen a téren is. Elég, ha csak a legkiválóbbak nevét említjük, mint Meyerbeer, Offenbach, Anton Rubinstein, Goldmark, Max Bruch, Mahler, Schoenberg, Milhaud, Bloch.

Igaz, hogy az előbb említettek között senkit sem lehet Beethovenhez hasonlítani. De melyik európai nemzet hivatkozhat a zsidók emancipációját követő időkből egy Beethovenhez mérhető zsenire? Nem minden történelmi korszak alkalmas arra egyenlő mértékben, hogy kifejezést találjon a művészet minden ágában. Gondoljunk csak meg, milyen rövid volt az a korszak, alig hat-hét évtized, mikor a szobrászat virágzott, Phidias és Praxiteles, vagy a festészet Rembrandt és Frans Hals, vagy a költészet Goethe és Schiller idejében, akár pedig a zsidó ó-korban Jezsajás és Jeremiás próféták idejében.

Ilyen egyedülálló jelenségek, melyeket a kedvező körülmények összetalálkozása hoz létre, talán egyszer fordulnak elő egy évezredben. A légköri feszültségekhez hasonlíthatók, melyek mennydörgésben és villámlásban vezetődnek le és melyeket aztán teljes sötétség és csend követ. A zenének is szüksége van különleges körülményekre és imponderábilákra. Annakidején, Bach és Beethoven korában, mikor ezeknek a körülményeknek és imponderábiláknak kedvező összejárása megvolt, a zsidók még a gettóban éltek. Mikor

a gettó falai ledőltek, a zene már túl volt a csúcsponton, hanyatlóban zsidók és nem-zsidók számára egyaránt.

Természetesen, hogy újat alkothassunk, új hitet és bizalmat kell nyernünk sorsunkban, hogy legbelsőbb élményeink elég értékesekké váljanak arra, hogy a zene, az összes művészetek legmisztikusabbja által kifejezést nyerhessenek. Talán újra meg kell tanulnia szeretni az embernek, mielőtt azt remélhetné, hogy a „világmindenség csókját“ megkapja egy új kilencedik szimfóniában. *És sehol a világon nincs olyan hely, ahol hívőt és hitetlent, keresztényt, zsidót és mohamedánt mélyebben és ellenállhatatlanabban ragadna meg egy megfoghatatlan, misztikus légkör, mint éppen Palesztinában.* Van-e olyan ország, melyből kiindulhatna az emberszeretet harmadik, világmegeváltó üzenete, inkább, mint Palesztinából, abból a Palesztinából, melyet a világ gyűlölete elől menekvők népesítenek be és vadonból új Édenkertté változtatnak. Ez ősi és örökké ifjú ország zenekarának nemcsak az a feladata, hogy az ország felépítését kulturális munkájával támogassa, hanem célja az is, hogy egyengesse az utat egy új zenei kultúra számára, mely valaha nagy, alkotó zenészeket fog ajándékozni a világnak.

Ez a palesztinai *Toscanini-napok kulturtörténelmi jelentősége!*

*

A Toscanini-koncertek rendkívül ünnepélyes keretek között folytak le. Tel-Avivban több mint hétezer hallgató jelent meg az első koncerten. Ezt megelőzően a főpróbát sokezer munkás és földműves hallgathatta meg ingyen. Az elismerésekkel rendszerint fukarkodó Toscanini többször elragadtatva kiáltotta a zenekar felé: „*Molto bene!*“ (Nagyon jól!) Az újságíróknak kijelentette, hogy soha *sehol nem érezte magát ennyire jól és otthonosan, mint Palesztinában és bánulattal látta az egész országban tett kirándulásain a rendületlen zsidó építőakarát csodálatos teljesítményeit.*

BIALIK: KI VAGYOK ÉN? ...

*Ki vagyok én s mi vagyok én, hogy köszöntsön aranysugár
S lágy szárnyú szeuő simogassa arcom?
Mezők kalásza mért hajoljon felém?
És zöldelő fü mért csókolja lábam?
Késett Isten áldása, késett kegyelme,
Vendégszállást sem kér már többé nálam...
Csak menjen, menjen és én egyedül
Magányom csendjében ki voltam, leszek...
Nem várok semmit, semmit se kérek,
Csak egyetlen követ a fejem alá,
Egy rom követ, halott követ, mely némán hever
S ágyékából kilobbant az utolsó szikra,
Azt ölelem, behunyom szemem s megdermedek.
S szívem néma lesz, mint az ő szíve,
Ne közelítsen álom, látomás, se remény, se emlék.
Tegnaptalanul és holnaptalanul
Dermed meg minden körülem s elnyel örök csend,
Mit át nem hasít nesz, se suttogás,
Fa nem rezegteti rám levelét, fűszál nem hajol felém,
S ösvény nem hajlik határomhoz.
Elszáll fölöttem a napsugár s nem lát engem,
Ujjongó madár — s holtan hull lábaimhoz,
Csak kicsiny felhő lebeg felettem pillanatra,
Reám mered — s tovább uszik útjára némán...*

SOLEM ALECHEM: NEHÉZ DOLOG ZSIDÓNAK LENNI

(Solem Alechem novelláját D. Berkovic átdolgozta színpadra és a Habimah előadta nagy sikerrel. A darab főszereplői két gimnáziumot végzett diák. Az egyik, a zsidó Schneursohn, az osztály kitüntettje, aki csak a nehezen szerzett aranyérem alapján kerülhet az egyetemre, a másik Ivanov, aki nem érti Schneursohn panaszeit, hogy „nehéz zsidónak lenni” és vállalja a zsidó szerepét egy évre. A darab előjátéka kettőjük beszélgetése az érettségi banketten.)

IVANOV: Pincér! Bort ide, vigyen el az ördög! Pincér!

HANGOK: Pincér! Bort ide! Wanja fizeti!

IVANOV: Fizetem, vigyen el az ördög! Ivanov Wanja mindent kifizet! *(Két pincér bort hoz, töltenek. Ivanov felemel egy poharat.)* Ide gyertek, fiúk, vigyen el benneteket az ördög! *(Mind odasietnek és elvesznek egy-egy poharat.)* Fiúk, csend legyen! Beszédet akarok tartani, vigyen el engem az ördög!... Mik voltunk még tegnap, barátaim? Semmik sem voltunk még tegnap, gyerekek, kis iskolás fiúk. csecsemők: gimnazisták! Minden nyomorult tanár a karcerbe dughatott minket! De holnap? Holnap, vigyen el az ördög mindannyiunkat, holnap már emberek leszünk. Diákok! Oroszország dísze, büszkesége!... Vége a gimnazistaságnak! Le a gimnáziummal! Éljen az egyetem! Hurrá!

MIND: Hurrá! *(Isznak, csókolóznak, aztán szétszóródnak a szobában.)*

IVANOV *(odalép Schneursohnhoz, aki elkülönülve a mulatozóktól, egyedül ül az asztal mellett, egy ideig csak nézi, aztán gyengéden a vállára teszi a kezét):* Hát veled mi van, Hersko?

SCHNEURSOHN: Velem? Semmi.

IVANOV: Nem tetszik nekem az arcod ma este.

SCHNEURSOHN: Ugyan, mit látsz az arcomon?

IVANOV: Mindannyian örülünk, énekelünk, iszunk, vigyen el minket az ördög, csak te különülsz el a többiektől és úgy merengsz lesütött szemekkel, mint valami filozófus! Nem illik ez egy jó barátához, Hersko! Mit ülsz itt, mintha gyászolnál?

SCHNEURSOHN: Mintha gyászolnék? Hiszen jól mondd! Tényleg látom magam előtt a felírást: Memento mori!

IVANOV: Mit beszélsz szamárságokat! Miféle „memento mori“-t látsz? Talán csak nem félsz a haláltól? *(Mellé ül, átöleli a vállát.)* Igazán, Hersko, hát mondd, mi van veled?

SCHNEURSOHN: Ugyan, ne faggass! *(Kis szünet után.)* Nem tudok én veletek örülni.

IVANOV: Hát a mi örömünk nem a te örömöd is? Talán nem is végeztük el együtt a gimnáziumot, vigyen el az ördög!

SCHNEURSOHN: Nem vagyunk egyformák. Én — zsidó vagyok.

IVANOV: No és aztán? Azt hiszem, igazán nem panaszkodhatsz ránk! Mindannyian szerettünk, becsültünk, örültünk, hogy van közöttünk, a gimnáziumban, egy zsidó is, különösen egy olyan tehetséges zsidó, mint te!

SCHNEURSOHN *(gúnyosan):* Talán, mert én voltam az egyetlen zsidó köztetek! Ha még húsz olyan Hersko lett volna a gimnáziumban, mint én, akkor már nem örültetek volna annyira.

IVANOV: Mit beszélsz nekem ilyeneket! Nem vagyok én antiszemita, vigyen el az ördög!

SCHNEURSOHN: Nem vádolkak sem téged, sem a többi barátainkat antiszemitizmussal. *(Kicsit izgatottan.)*

Buta vagy, Wanja! Azt hiszed, hogy csak belőlünk és a barátainkból áll a világ? A gimnázium falain kívül egészen más világ van és az az én számomra egyáltalán nem hasonlít az Édenkertre, hidd el!

IVANOV: Ha megölsz, sem értem! Miben különbözünk egymástól? Hiszen még ez után is ugyanarra az egyetemre fogunk járni!

SCHNEURSOHN: Az egyetemet, látod, csak neked csinálták! Nem tudod, hogy nekünk, zsidóknak, nem olyan könnyű bejutni az egyetemre, mint nektek? Nem tudod, hogy nekünk százalékos arányhoz és egyéb feltételekhez van kötve?

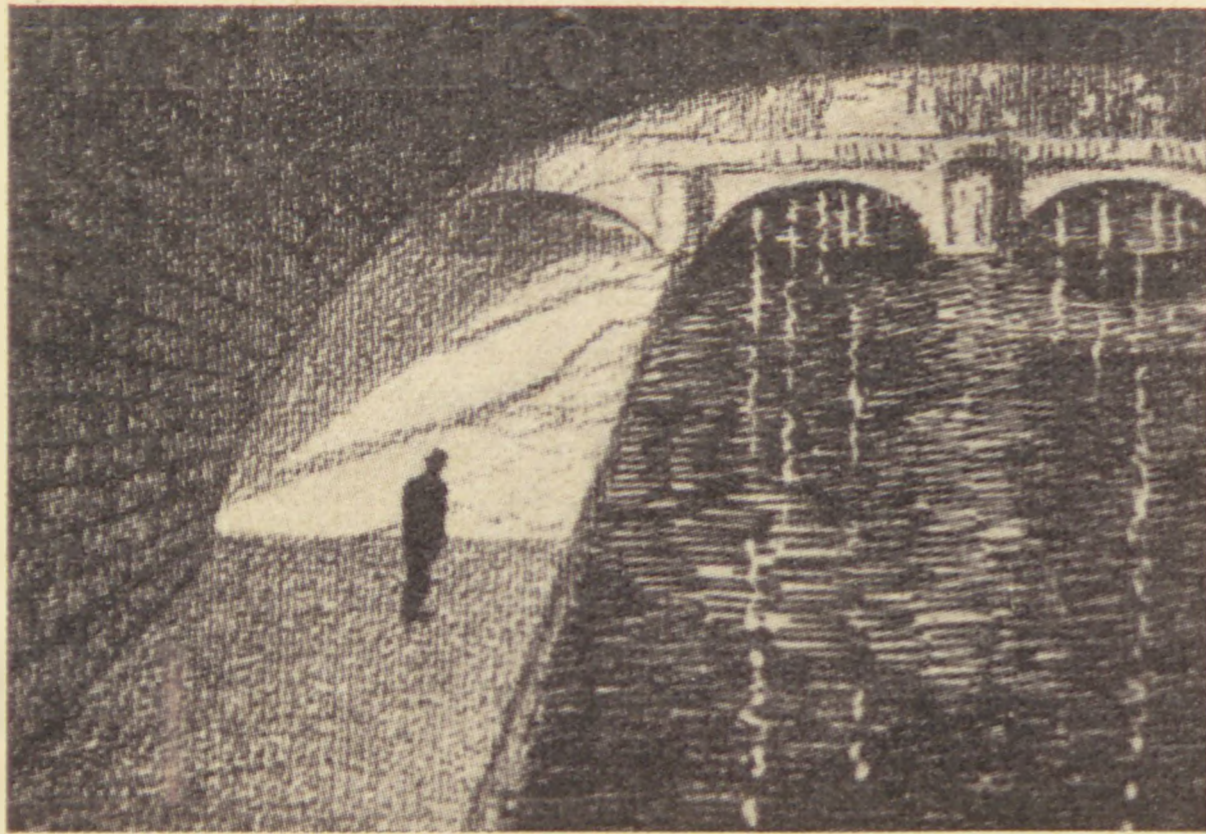
IVANOV: Hát persze, hogy hallottam. Nem mesélsz ezzel semmi újat... De hiszen ez téged nem érint! Hiszen te kitüntetéssel, aranyéremmel végeztél, vigyen el az ördög! Mindig első voltál az osztályban!

SCHNEURSOHN: Hányszor hallottam ezt már tőletek! Látod, nekem, hogy csak valamennyire is hasonló lehessen hozzátok, ki kell válnom közületek, elsőnek kell lennem, aranyéremet kell kapnom! Utálat fog el, ha eszembe jut, hogy minden létjogosultságom csak ettől az aranyéremtől függ és nélküle nem szabad élnem ebben az országban!... És a gondolat, hogy ez az aranyérem, amely előttem kinyitja az egyetem kapuit, ezer meg ezer más zsidó előtt bezárja azokat! Ti bejuthattok az egyetemre aranyérem nélkül is, titeket örömmel fogadnak akármilyen is az érettségi bizonyítványotok, hiszen ti vagytok Oroszország dísze és büszkesége! *(Felkel.)* De minek is beszélek neked, hiszen te nem tudod, nem érted, nem is értheted!

IVANOV *(ő is feláll, kicsit megsértve):* „Te nem tudod, nem érted, nem is értheted!” És miért nem érthetem,

Steinlen (Paris): Vizió az álomasszonyról

Steinlen (Paris): Egyedül — Allein

vigyen el az ördög? Van még nekem is annyi eszem, mint neked!

SCHNEURSOHN: Szamár vagy! Ehhez nem kell ész, ehhez csak az kell, hogy zsidó légy! Ha csak egy évre bebujhatnál az én bőrömbé...

IVANOV: Mi lenne akkor?

SCHNEURSOHN: Nem is bírnád ki egy évig!

IVANOV: Azt hiszed?

SCHNEURSOHN: Bizonyos vagyok benne!

IVANOV: Tévedsz. Nem ismeresz engem! Nem tudod, kicsoda Ivanov Wanja! (Kis szünet után.) Tudod, mi jutott ebben a percben az eszembe? (A térdére csap.) Nagyszerű eszme! Ide hallgass, Hersko, cseréljünk!

SCHNEURSOHN: Mit cseréljünk?

IVANOV: Figyelj ide. Azt mondtad, hogy nem volnék képes még egy évig sem megmaradni egy zsidó bőrében. Hát cseréljünk!

SCHNEURSOHN (még nem érti): Hogyhogy, — hogyan cseréljünk?

IVANOV: Nagyon egyszerű, cseréljünk. Hiszen azt mondd, hogy csak egy évig kellene, hogy olyan zsidó legyek, mint te... Hát rendben van. Cseréljünk egy évre. Te leszel Ivanov és én leszek Schneursohn!

SCHNEURSOHN (ránéz, nevetni kezd): Remek ötlet! Zsidóhoz illő!

IVANOV (felindulva): Mit nevensz, Hersko? Én ko-

Steinlen (Paris): Szerelem — Liebe

molyan beszélek, vigyen el engem az ördög! Magamon akarom kipróbálni, milyen a zsidó élete? Milyen érzés zsidónak lenni? Most itt az alkalom. Mindketten egyetemen akarunk menni. Mindketten idegen városba utazunk, ahol senki sem ismer minket. Ugyan ki tudhatná, hogy kettőnk közül melyik Ivanov és melyik Schneursohn? Kit is érdekelne, hogy én Ivanov, Schneursohn vagyok és te Schneursohn, Ivanov vagy, ha-ha-ha? Mit szólsz ehhez, Hersko? (A vállára üt.)

SCHNEURSOHN: Ugyan mit mondjak erre? Látom, hogy nem hiába dobtad ki ma este minden pénzedet borra.

IVANOV: Azt hiszed, hogy részeg vagyok? Nincs igazad! Soha sem voltam még olyan józan, mint éppen most; vigyen el engem az ördög! Teljesen komolyan beszélek, Hersko, kedves barátom, a becsületedre mondom! Itt a kezem! Meg akarom kóstolni, milyen íze van a zsidóságnak! No, Hersko, cseréljünk! Csak egy évre, cseréljünk... (Megöleli Schneursohnt.)

SCHNEURSOHN (kiszabadítja magát a kezei közül): Ne beszélj számárságokat! Hogyan cserélhetnénk?

IVANOV: Egyszerűen — te ide adod nekem a te okmányaidat, az érettségi bizonyítványodat az öt jelessel és én odaadom neked az enyémet a három jelessel, vigyen el engem az ördög és minden rendben van! Nos, megcsináljuk? (Odanyújtja neki a kezét.)

SCHNEURSOHN: És mit szólnak hozzá majd a szüleid, hogy egyszerre zsidó lesz belőled?

IVANOV: Nem szólnak semmit! Minek kell nekik tudni az egésztől? Hiszen mindketten egy városban leszünk, egy egyetemen. Az én szüleim majd írnak neked és a te szüleid nekem, mi pedig kicseréljük a leveleket. Érted már végre, te nagyeszű? Gyere a fiúkhoz! (Kézenfogja és maga után húzza az asztalhoz.)

SCHNEURSOHN (kiszabadítja magát): Azt akarod, hogy kigúnyoljanak? Hagyd már ezt a nevetséges számárságot, Wanja.

IVANOV: Ez nem nevetséges számárság! És senki sem fog gúnyolódni! Ne légy már olyan gyáva, Hersko!

SCHNEURSOHN: Mint a többi zsidók?...

IVANOV: Nem mondtam, hogy mint a többi zsidók! Azt mondtam, hogy ne félj minden lépéstől! (Erőszakkal a középre húzza és az asztalra csap.) Csend legyen! Barátaim, figyeljetek ide! (Mind köréjük sereglenek.) Valamit mondani akarok nektek, kérlek, figyeljetek jól! (Felugrik a székre.) Tudjátok meg, hogy én nem vagyok többé én. Én ő vagyok! (Rámutat Schneursohnra, aki zavart mosollyal néz rá.) És ő sem ő többé, hanem én! És én vagyok ő! Ne humorogjatok egymásra és ne nevesetek a tenyeretekbe! Nem vagyok részeg, vigyen el az ördög! Tudjátok ti magatok is, hogy nem vagyok részeg, bírom én az italt! Ha ide hallgattok, minden világos lesz előttetek! Tudjátok meg, hogy én és Schneursohn barátunk egy évre cseréltünk! Mi már meg is egyeztünk. De ez nem tartozik rátok. A ti dolgotok, hogy halljatok, lássatok és hallgassatok! Most nincs közöttünk idegen. Esküdjete meg a barátságunkra, hogy egy évig senkinek sem szóltok egy szót sem arról, amit itt hallottatok. És aki megszegi az esküjét — az áruló, árulkodó!... Barátaim! Esküdjete meg mindannyian a becsületedekre, hogy megteszitek, amire kérlek! Megígéritek?

Hangok: Megígérjük! Megígérjük!

Hangok: Még azt sem tudjuk, hogy mit ígérünk meg!

IVANOV: Rögtön meg fogjátok tudni. De előbb esküdjete meg, hogy megőrzitek a titkot. (Felemeli két ujját.) Mondjátok utánam mind: Esküszünk!

Mind (felemelik két ujjukat és kórusban énekelnek): Esküszünk, esküszünk, esküszünk!

ABÁDI IMRE: STEINLEN MŰVÉSZETÉRŐL

Hogyan is jellemezte *Ira Jann* telavivi festőnő *Alexander Steinlen* művészetét, mikor felhívta rá a figyelmet?

— Olyan finom nüánszokat ad, olyan könnyedséggel rajzol, hogy az, amit csinál, már nem is emberi kéz munkája, hanem egy magasabb sugallaté. Azt lehetne mondani, hogy átszellemült vonalai vannak, hogy az ő művészete: *a vonal költészete...*

És ezt a nagy művészt csak három ember kísérte utolsó útjára. Nem mintha méltatlan lett volna arna, hogy Páris valamennyi szellemi arisztokratája levett kalappal haladjon koporsója után, de akkor haldoklott egy párisi kórházban, amikor a világháború példátlan örületének legördögibb forgószele vágatott át a földön, amikor a gorlicei áttörés poklából a sebesültek jajkiáltása az eget verte és Verdun körül a német ágyuk hömbölésétől a legedzettebb katonák is megtévelyodtek és amikor a modern Sarcey. André Maurois már javában fente a tollát, hogy elődjéhez méltó szellemességgel írja meg a modern Páris ostromának történetét. Izgalmas idők voltak akkor nagyon. A harctéri eseményekben közvetlenül érdekelt családtagok reggelenként először is a lapok kiadóhivatalai elé siettek, hogy a harcterről érkezett friss híreket mielőbb megtudhassák. A kiadók ugyanis a fontosabb híreket meg a veszteséglistákat a lapok megjelenése előtt kifüggesztették. Kit érdekelt volna ebben az időben Steinlen halála? A lapokban még fontosabb hírek részére sem volt hely a harctéri tudósításoktól. A hasábok a hősi halált halt katonák nekrológiái számára voltak fenntartva, ágyban meghalt emberekről nem is volt akkor illő nekrológot írni. Így történt aztán, hogy a művészetnek ezt a szegény fejedelmét mindössze három ember kísérte ki a Père-Lachaise-i temetőbe. Ő volt Montmartre utolsó nagy, modern, megalkuvást nem ismerő, a tiszta művészetért mindent feláldozni kész piktora. Rajta is beteljesedtek *Heine* végtelenül bánatos sorai:

*Keine Messe wird man singen,
Keinen Kadosch wird man sagen,
Nichts gesagt und Nichts gesungen
Wird an meinem Sterbetage...*

Igen, mert még a cári regime idején került Oroszországból Franciaországba: mint rajongó fiatalember, aki az akkori Heckel-féle monisztikus áramlat hatása alatt felekezetenélkülivé lett és emiatt a családjával is teljesen szakított. Egy radikális irányú folyóiratban megjelent politikamentes művészeti cikke után azzal vádolták, hogy része van egy titkos forradalmi párt tevékenységében. De még a letartóztatása előtt sikerült Párisba szökönie, ahol a haláláig megmaradt, gyökeret vert, egészen francia lett, prototípusa a Café du Parnasse és a Lapine agile alakjainak, akik között az akadémikusoktól a szecesszionistákig a legkülönbözőbb művészi irányok képviselőivel ismerkedett meg, maga is folytonos forrásban fejlődve: állandó harcban és vitában a művészi igazságért, a művészet függetlenségéért és minden olyan művészetellenes barbárság ellen, amely a művész kezét megkötheti. Ebben a tiszta törekvésben egymásra talált a Montmartre kocsmáinak cigarettafüstjében néhány fiatal művésszel. Ezek közt volt *Lautrec*, *Cornélius Van Dougen* és *Kistler*. Velük együtt javította a híres Colarossi-akadémia tanítványainak a munkáit, akik nagyszerű szimattal az akkor még szintén névtelen Steinlent és társait választották meg a tanárok helyetteseinek. Ezekkel a tehetségekkel együtt álmódzott Steinlen művészi forradalmakról, iskolák rombolásáról, velük ostro-

Steinlen (Paris): Mi lesz holnap? — Sorge

molta az eget. És művészi hitükért vállalták a nélkülözést, a padlásszobát, a kis kocsmák asztalait. Steinlen megmaradt mindvégig azon az úton, amely a Parnasszusra vezet, de a nyomor állomásain át. Steinlen nem tudta volna lenyelni azt a kalácsot, amelyet azzal kereshetett volna, hogy a parvenük hisztérikus asszonytípusait hófehér angyaloknak színezzék. Steinlen megmaradt a munka emberei-nél, a küzdő, a dolgozó társadalom, a kocsmák, a külváros, az utcai padokon alvók, az elesettek, a marakodni nem tudók, a becsapottak, az örök vágyban, a földi gyehennában égők alakjainál. Az otthontalanok, a csóknélküliek álomvilágát rajzolta, a nyugtalanul kóborló ösztövért költőt, aki

Steinlen (Paris): Rictus barátom

világot megváltó eszmékkal jár az elhagyott utcák csendjében és amikor elcsigázva egy padra rogy, a vigasztalan jelen ködében megjelenik az ő fehér álomasszonya. Aztán a modern világvárosban meghajszolt emberpária utcai pihe- nését látjuk finom rajzai között. Míg Rodin érbe öntötte a világvárosi létharc Penseur-jét, ennek a nagy csatának egyik pillanatát: „Míg az erős töprengve megáll, mert már a holnap más fogásra vár“ — addig Steinlent a létharcá- ban alulmaradt ember, a nyomor Penseur-je ihleti meg.

Mint életem legszebb napjait, palesztinai tartózkodá- somnak köszönhetem Steinlen megismerését is. Egy Palesz- tinában élő rokonánál volt alkalmam a műélvezet e csodála- tos forrásából hörpinteni. A „Ben Hanocri“, különösen pedig „A mese országa“ című képe olyan mély hatással volt rám, hogy halkán, titokban könnyeznem kellett előtte. Mert a csend és a békesség levegőjét leheli ez a kép, amelytől az emberi gyűlölet és marakodás távolságának végtelensége szinte érezhető. A távoli sziklafalról vékony csikban lezu- hanó forrás csillogó szalagja: a Logos, az Örökkévalóság fölemelő jelképe a táj fölött. E kép láttára leküzdhetetlen vágy fogja el az embert: eljutni ebbe a világba, ahol az örök csend és a béke zavartalanságában az emberi lélek felzabradul a földi gond és szenvedés héklyóiból magasabb- rendű cél útja felé. De aztán végtelen szomorúság lesz úrrá az emberen, mert látja, hogy ez a szellem és ez a béke csak a „Mese országa“-ban létezik. Mesteri a „Ver- laine barátom“ c. festménye. Az égen gyakran láthatók kü- lönböző figurákká gomolygó felhők, amelyek néhány pilla- nat múlva színt, formát és kifejezést változtatnak. Ilyen gomolygó felhőkhöz festette meg Steinlen Verlaine fejét is, amivel nemcsak az embert, de a költészetét is szimbólizálta.

Ami Steinlen élet- és világfelfogását illeti, kora szo- fisztikus eszmeáramlata tévutakra sodorhatta, de azért a tiszta művészet apostolát halálának huszadik évfordulóján megilleti a megemlékezésnek ez a szerény mécsese, amelyet e cikkel gyujtottunk neki.

Steinlen (Paris): Hadiözvegy — Witwe

Steinlen (Paris): Hajléktalanul

SOMLYÓ ZOLTÁN: ANYÁM

*Az almárium tetején
Sápadt világú, árva mécs ég.
Libbenő lángja hirdeti
a halál komor bölcsességét;*

*mellyel fölünk helyezi
azokat, akik már nem élnek;
S szívükre tűzi nevüket
örökemlékü ékességnek...*

*Zsidó asszony volt... fiatal...
Nem volt ideje semmi másra:
imákra oktattott s ügyelt
a fonott ünnepi kalácsra...*

*Megfoltozta ruháimat
S elaltatott csendes mesével. —
Aztán maga is lefeküdt
S meghalt egy fehér téli éjjel...*

*Az almárium tetején
a mécs láng, mintha hívogatna.
Az anya hívja a fiát,
ki menne is... meg ittmaradna...*

*Mert neki is van egy fia,
ki még az ő szavára boldog...
Egy másik mécsre gondolok —
és lehünyt szemmel Kaddist mondok...*

ARI IBN-ZAHAV (JERUZSÁLEM): HÁLA ISTENNEK, FIU!

Részlet Ari Ibn-Zahav: „Éle maszraé hazapatim“ (Ezek a kátrányosok utazásai) című most megjelent regényéből, mely a lengyelországi, kátránnyal kereskedő zsidók életéről szól. Ezek a „Kátrányosok“ Grajevóból, a porosz-lengyel határvárosokból elindulva, bejártak szekereikkel messze területeket és csak nagyritkán vetődtek haza családjukhoz.

Jisrael Móse Szukkotkor házasodott és felesége Sziván végén szülte az első leányt. Ellenségei a kátrányosok között úgy gúnyolták Sajne Brajnet, mintha a leány korán született volna, de Abraham Chajim rendreutasította őket. Igaz, hogy Jisrael Móse sűrűvérű ember volt és a kocsmákban Abraham Chajimnak vigyáznia kellett rá, nehogy veszekedésbe keveredjen és sokszor azt is észrevette, hogy idegen asszonyok vállalna tette a kezét, sőt még akkor sem javult meg, mikor nem egyszer már kékre-zöldre verték. Mégis meg volt győződve róla, hogy Jisrael Móse nem megy túl bizonyos határokon, különösen nem zsidólánnyal, hát még a saját menyasszonyával szemben. Már annál is inkább rágalom lehetett csak a dolog, mert az arája sem engedett volna meg semmi tiltott dolgot. Hiszen tény az, hogy még az esküvő után is, mikor a fiatalok egyedül maradtak és Jisrael Móse, mint ahogyan megszokta a többi lányokkal, Sajne Brájne vállalna akarta tenni a kezét, ez úgy elkezdett kiabálni, hogy mind a háziak, de még a szomszédok is összeszaladtak. Ezt a történetet az egész város ismerte és innen is nyilvánvaló, hogy a kátrányosok beszéde csak rágalom volt. Mégis, ez a szóbeszéd annyira elterjedt, hogy Sajne Brajne hónapokig nem mert kimenni az utcára. Jisrael Móse az arcába nézett minden kátrányosnak, akivel az utazásai közben találkozott és jaj volt annak, aki mosolyogva próbált kérdezősködni a kislánya felől. Könnyen sértődött és ha megbántották, olyan lett, mint egy vadállat. De ha hazaért és meglátta a kedves kislányt a bölcsőben, rögtön elfelejtette a haragját és olyan lány lett, mint a viasz. Napokig ült a bölcső mellett, lábával ringatta a gyereket és közben egy pillanatra sem vette le róla a szemét. Akármennyire szerette volna is, mégsem mert megsimogatni, mert félt, hogy véletlenül fájdalmat okoz neki. Az is nagy önmegtartóztatásába került, hogy nem csókolta meg, amíg aludt és mikor ünnep után elvált tőle, úgy sírt, mint egy csecsemő. Mindenkinek szívesen mesélt Szureleről, akihez hasonlítható gyerek nincs az egész világon, de ha a kátrányosok közül találkozott valakivel, akár Abraham Chajimmal, aki pedig megvédte annakidején a rágalom elöl, akkor mintha betömték volna a száját. Tudta, hogy már szélteben-hosszában gúnyolódnak rajta, Sajne Brajnen és Szurelén és hogy már verset is költöttek róla a grajevói semmiháziak.

Elmult egy év és Sajne Brajnenak még egy lánva született. Jisrael Móse elfojtotta magában a zúgolódást — fiút szeretett volna — és mikor hazatért és meglátta a bölcsőben Rézelét, aki még szebb volt, mint Szurele — akihez hasonlítható gyerek pedig nincs a világon —, megint csak éppen úgy nem tudott elmozdulni a bölcső mellől, mint tavaly. Mi köze neki ahhoz, amit az emberek mondanak? Mikor elindult az útjára, még csak egy gvertya világított a házában és mire hazaért, már kettő. Néha ugvan kicsit tépelődött magában, hogy ki kell bővíteni a határait, ahol a kátrányt árulja, mert két lánva van és valami vagyont kell szereznie. Új falvakat kell keresni. Arra nem is gondolt, hogy Desszau felé mehetne, mert hiszen Abraham Chajim volt a „gazda“ Desszau és környékén, inkább Mag-

deburg felé akart szerencsét próbálni. Igaz, hogy arrafelé is jártak kátrányosok, akikre örökség gyanánt szállt az a terület és közöttük volt Zélig Sor is, aki elég veszekedős fickó volt, de ha arra gondolt, hogy milyen kötelességei vannak a lányaival szemben, akkor úgy érezte, hogy nyugodtan szembeszállna mindenkivel, még Zélig Sorral is, csak Abraham Chajimmal nem, aki valaha a gazdája volt.

Sajne Brajne pedig minden évben szült egy leányt. Mindenki tudta már: Sziván végén, vagy Tamuz elején Sajne Brajnenak gyereke születik. Mikor közeledett az ideje, az összes asszonyok, sőt még a lányok is az utcában találgatták, hogy fiú lesz-e, vagy lány. És mikor megszületett a leány, mindannyian örültek. Tudták, hogy Sajne Brajnenak milyen nagy fájdalmat okoz, hogy nincs fia, mind szerették Sajne Brajnet, és maguk sem tudták, hogy miért, de örültek a bajának. Mikor a negyedik lányra került a sor, a semmirekellők az utcában gúnyverset énekeltek, melynek első szakasza így hangzott:

*„Ha a kátrányos fiút akar,
Lánya születik neki hamar;
Lót és fut egész nap, árulja kátrányát,
Így gyűjti össze a sok lány hozományát.“*

Mikor abban az évben hazafelé tartott Jisrael Móse, még nem tudta, hogy született-e gyereke Sajne Brajnenak. „Sürgönyözött volna, ha fiú született“ — gondolta magában. Minden szülés után szokott a felesége egy levelezőlapot írni, de most semmit sem kapott és Jisrael Móse azt hitte, hogy talán elvetélt és azért nem mer írni neki. „Buta kis

Németországi Chaluca Givath Brenner Kolonián

tehén — gondolta magában szeretettel — talán összeszidnám, mert baj történt? Hiszen majd ad az Isten helyette másikat!“ Úgy is biztosan csak lány lett volna ez is... Arra nem is mert gondolni, hogy Isten ments, *ez lett volna a fiú*... Mikor belépett a házba, átment a fején a gondolat, hogy hátha fia született és csak meglepetést akartak neki készíteni az ünnepre. Mikor meglátta a csecsemőt a bölcsőben és ránézett a feleségére, egyszerre mindent megértett. Percekig szó nélkül járkált a szobában fel és alá, de mikor ráesett a pillantása a kislány fehér arcocskájára, megesett rajta a szíve és megkérdezte, hogyan hívják a kicsit. A hangjában megbocsátás volt és Sajne Brajne arcáról hirtelen eltűnt a szomorúság.

Abban az órában Jisrael Móse arra gondolt, hogy nem akar több gyereket, de ez a gondolat nem bírt gyökeret verni benne. Égő szemekkel tekintett a felesége örömtől ragyogó arcára, átölelte és odaadta neki az ünnepi ruhára való szövetet, amit hozott. „Hát nem haragszol rám?“ — kényeskedett Sajne Brajne. „Kis buta tehénkém — felelt —, majd meglátod, ha a grajevóiak — töröltessék el az emléküket — megpukkadnak is, születik még nekünk fiúnk!“ — felelt és olyan erővel szorította magához Sajne Brajnet, hogy az nyögve kérte, hogy eressze el, mert félt, hogy összeroppan a karjai között. Mikor a kis Szurele meglátta anyja elvörösödött arcát, sírni kezdett. „A bácsi veri a mamát!“ — kiabált, és mikor ezt Jisrael Móse meghallotta, nevetve a karjába kapta Szurelet és összecsókolta a haját, arcát és apró kis lábait.

Mikor legközelebb Pészachra megint hazaérkezett és megtudta, hogy a felesége teherben van, ajándékot adott a zsoldármondóknak, hogy imádkozzanak, hogy a feleségének fia szülessen. Hiába próbálta ezt titokban tartani, mégis kitudódott és a semmirekellők lépten-nyomon gúnydalt énekeltek a fülébe, mely így kezdődött:

*Sajne Brajne anya lesz már,
A kátrányos megint csak fút vár...*

és azzal végződött, hogy ikerlányai születtek:

*A gólya most két leányt hoz,
Ez illik a kátrányoshoz.*

És mi lesz, ha Isten ments beválik a gazemberek jóslása? — kérdezte magától. Az utcára hajítja ki azt a bölcsőt... Mindamellet, mielőtt visszaindult Németországba, így szólt a feleségéhez: „Ne aggódj, Sajne Brajne! És nehogy megint hír nélkül hagyj! Azonnal értesíts, akár fiú, akár lány születik!“

Azon a nyáron Jisrael Mose igyekezett kedvében járni Abraham Chajimnak. Péntek estéknél megszállt a desszauai fogadóban és ott maradt szombatot át. Halat főzött és krumplit hámozott csak azért, hogy hízelegjen neki. És ha nem tisztította meg szépen a halat, Abraham Chajim éppen úgy veszekedett vele, mint régen, amikor Jisrael Mose még nála szolgált és Jisrael Mose ezt szeretettel és szívesen tűrte. Hogy miért? Mert levelet várt Sajne Brajnetől és az egész környéken nem volt senki, sem kátrányos, sem más, aki olvasni tudott volna, Abraham Chajimot kivéve. És Jisrael Mose nagyon aggódott. Tízszor is elmondta ugyan egy nap magában, hogy bizonyosan megint lánya születik, mégis, mikor elérkeztek Sziván utolsó napjai, már egészen oda volt az aggodalomtól. Ha a nyáron jól keresett volna, akkor most bizonyosan hazautazik, de kevés volt a pénze és ami a fő, hogy ha csak egy hónapra is otthagyja a területét, mingyárt elfoglalnák Zélig Sór és bandája...

És végre megjött, amit várt.

Vasárnap reggel volt, Jisrael Móse éppen visszatért Desszauból Cservesztbe és még mielőtt nekifoghatott volna, hogy megrakja a szekerét, a fogadós egy kártyát adott neki. Szokása szerint, Jisrael Móse, mikor megkapta a lapot, elkezdte nézegetni, forgatni és haragudott önmagára, amiért nem tud olvasni. Aztán felült a szekérré és vadul hajszolni kezdte a lovát Desszau felé. De Abraham Chajimot nem találta otthon, sem Chazkelt, a szolgáját, aki szintén tudott egy kicsit olvasni. Valahol a környékbéli falvakban jártak. Jisrael Móse kétségbe esett. Egyrészt, nem tudta, hogy hol keresse őket, másrészt, mert félt, hogy megint lánya született és szégyelnie kell magát. Ugy szaladgált össze vissza, mint egy bolond: sört rendelt, hol símogatta a lovát, hol ráütött, átkozódott magában és végül is kiszaladt az utcára. Megkérdezte, hogy hol van a „Rabbiner“ háza és odament. Amikor odaért a kapuhoz, szégyelni kezdte magát és nem mert bemenni. Felsorolta magában az összes kátrányosokat, akik közül senki sem tudott olvasni, de mégsem mert belépni a házba, mert nagyon szégyenlős volt és nem akarta, hogy „ámhórecnek“ tartsák. Végül azonban eszébe jutott, hogy ha megint lánya született, akkor jobb is, ha Abraham Chajim nem tudja meg a szégyenét. Kopogott és bement. Bár kátránytól piszkos ruhája és szakálla nem volt tiszteletet parancsoló, a „Rabbiner“ mégis udvariasan fogadta és bevezette a dolgozószobájába. A „Rabbiner“-nek rövidre volt vágva a szakálla, nem viselt kalapot és általában egészen úgy nézett ki, mint a grajevói gróf. Jisrael Móse semmi áron sem akart leülni a székre, amit a „Rabbiner“ eléje tolt. Elkezdett mesélni, hogy ő árván nőtt fel és senki sem volt, aki taníttassa és így tovább. A „Rabbiner“ alig értette meg, ahogyan ő németül beszélt, ráncolta a homlokát és erősen figyelt és ha sikerült neki megérteni egy mondatot, gyorsan bólogatni kezdett. Végére is Jisrael Móse kivette a kártyát a zsebéből és megkérte a „Rabbinert“, hogy olvassa el neki. Amikor a „Rabbiner“ belenézett a kártyába, elváltozott az arca. Nem ismerte a jidis írást, de szégyelte ezt rögtön megmondani. Mikor Jisrael Móse meglátta, hogy a „Rabbiner“ ráncolja a homlokát és egy szót sem tud kinyögni, soha nem érzett gyönyörűség fogta el. „Hiszen, ő sem különb nálam!“ A Rabbiner tulajdonképpen csak nyomtatott betűket tudott jól olvasni, de még ha valaki igazán jól értett is az olvasáshoz, annak sem volt könnyű feladat elolvasni Chajkenak, a cigány Fejvel lányának írását. A „Rabbiner“ forgatta, forgatta a lapot, a szemüvegét is felrakta hozzá és végül az egészszöveget ennyit tudott elolvasni: „Nach dajnen Taten, Mindel“ (az apád neve után: Mindel). De Jisrael Mósénak elég volt ez a pár szó is. Ujjával odabökött a papírra, mintha tudna olvasni és kijavította a Rabbinert: „Nem Mindel, *Mendel!*“ Megragadta a Rabbiner kezét és megköszönte a fáradozását. A Rabbiner mentegetőzött, hogy ezt az írást nem használják Németországban, de Jisrael Móse nem hallotta a mentegetőzéseit, hanem még egyszer és harmadszor is megköszönt mindent és miközben eltette a kártyát, így szólt: „Ez a mondat fontos csak benne, a többi mind számárság!“ — és röviden elmesélte, hogy a feleségének már négy lánya született és ez az első fiú. „Mazel tov!“ — mondta a rabbi, miközben az ajtóhoz kísérte Jisrael Móst.

Gyorsan visszahajtott a kocsmába, de még mindig nem találta ott Abraham Chajimot. Sétálni kezdett a ház előtt és leste az utat. Este megjött Abraham Chajim. Jisrael Móse megragadta a kezét és közben félvállról odakiáltott Chezkelnak: „Te csak vidd be a lovat az istállóba, nekem beszédem van Abraham Chajimmal!“ Abraham Chajim rögtön tudta, miről van szó és besietett Jisrael Móseval a kocsmába. „Két korsó sört!“ — kiáltott Jisrael Móse a

kocsmárosnak, aztán így szólt Abraham Chajimhoz: „Levelet kaptam a feleségetől és a szívem azt súgja, hogy fiam született, — mit szólsz hozzá Abraham Chajim? Nézd meg, te jobban tudsz olvasni, mint én.“ Elővette a kártyát. „Azt mondtam neki, hogy az apám után nevezze Mendelnek.“

Abraham Chajim nyugodtan elővette a szemüvegét, elolvasta a lapot, aztán így szólt: „Tényleg, hála Istennek, fiú és az apád után nevezték el.“ Ebben a pillanatban lépett be Chezkel. „Még egy korsó sört!“ — kiáltott Jisrael Móse. Szerette volna megkérni Abraham Chajimot, hogy írjon egy levelet Sajne Brajnenak, hogy vigyázzon nagyon a fiúra és hogy majd hoz neki ajándékot, de nem merte, szégyelte magát és félt, hogy a kátrányosok kigúnyolják majd.

Soha ilyen lassan még nem múltak Jisrael Móse napjai, mint most a nyár végéig. Ha szárnyai lennének, elrepülne Grajevóba, éjjel belopózna a házába, éppen csak megnézné a hölcsőt és már jönne is vissza a munkájához. Sokszor haragudott Sajne Brajnera, amiért nem ír neki semmit Mendeléről, de aztán elszégyelte magát; eszébe jutott, hogy bizonyosan még nagyon gyöngé és különben is annyi dolga van szegénynek... Mielőtt visszaindult Grajevóba, vett Sajne Brajnenak két kötényt, a lányoknak pedig, mind a négynek, harisnyákat. Sokáig gondolkozott azon, hogy mit vegyen Mendelnek, de nem jutott semmi sem az eszébe. „Ugyis az övé minden, amim van“ — gondolta és ezzel nyugtatta meg önmagát.

Mikor belépett a házába, a nyakába borult feleségének és most nem szégyelte magát a szomszédok miatt, akik mind ott álltak a házuk előtt, hanem örömteli szívvel csókolta meg. Sajne Brajne ki akart szabadulni a kezei közül. „Mit szégyelled magad — kiáltott ő — hiszen férj és feleség vagyunk! — „Hát persze“ — morogta az egyik szomszédasszony, gúnyos mosollyal a száján. Sajne Brajne szégyenlősszerűen állt ott. „Talán beteg a gyerek?“ — kérdezte aggódva Jisrael Móse, mikor meglátta a felesége arcát. „Nem“ — suttogta az. Jisrael Móse odalépett a hölcsőhöz és elkezdte becézni a gyereket, aki nyitott szemekkel feküdt ott. „Mendele, Mendele, én kadisom!“ — kiáltott örömtől remegő hangon. Ujjongva kapta fel a gyereket, de megrettent, amikor a pólya lecsúszott és meglátta a csecsemő gyenge testét. Sajne Brajne, mikor hallotta, hogy Mendelnek hívja a gyereket, rögtön megértette a tévedést és hal-kan és félve szólt:

„A lány neve Mindel.“

Jisrael Móse előbb elsápadt, mint egy halott, aztán vérvörös lett az arca: azt hitte, hogy Abraham Chajim csapta be! Mikor egy kicsit magához tért, nem is emberi hangon kiáltott:

„Add ide a botomat, — megölöm!“

Sajne Brajne borzalmasan megrémült. Nem tudta ugyan, hogy kit akar megölni a férje, de mindenesetre meg akarta akadályozni benne; és átkiabált a szomszédasszonynak:

„Fejge, lelkecském, az Istenért, hívd az embereket!“

Jisrael Móse elfordult a feleségétől és elkezdte keresni a botját. De amíg megtalálta, már ott volt Fejge férje és testvére és még két szomszéd, és próbálták lecsillapítani. Leültették az asztalhoz és dorgálták, hogy az ilyen harag nem méltó egy jó zsidóhoz és különösen nem egy olyan jámbor zsidóhoz, mint ő, de ő csak tovább kiabált: „Megölöm! Megölöm! Azt a gazembert!“

Sajne Brajne összetörve és megkínzottan állt a fal mellett és odasúgta Fejgének.

„Chajke, a cigány Fejvel lánya mosolygott, amikor a kártyát írta. Mindennek ő az oka, a semmirekellő...“

PÁLFÖLDY MARGIT: JÓTÉKONYSÁG — „KERET“ NÉLKÜL

A mai sanyarú világban sűrűn találkozom a jótékony-ság szóval, főleg a lapok hasábjain. Külön e célra alakult egyesületek, sport- és kártyakörök, magán- és közintézmények, majd multságok és színelőadások „űznek“ főleg téli hónapokban jótékony-ságot. Hogy nélküle még nagyobb lenne-e a nyomor, vagy hogy általa csökkenne-e, azt nem tudom megállapítani. Csak mikor olvasom azoknak az ünnepélyeknek a leírását, ahol szárnyaló beszédek közben osztogatják szét a nyomorgók között a néhány darab ruhát és élelmiszert, valahogyan nem érzem, hogy ez jótékony-ság volt. Csak ünnepélyes keretben juttatott segítség, ahol inkább az „ünnepélyes keret“ a fontos és nem a segítség, mely legtöbbszörre jelentéktelen, egy csepp víz a tengerben.

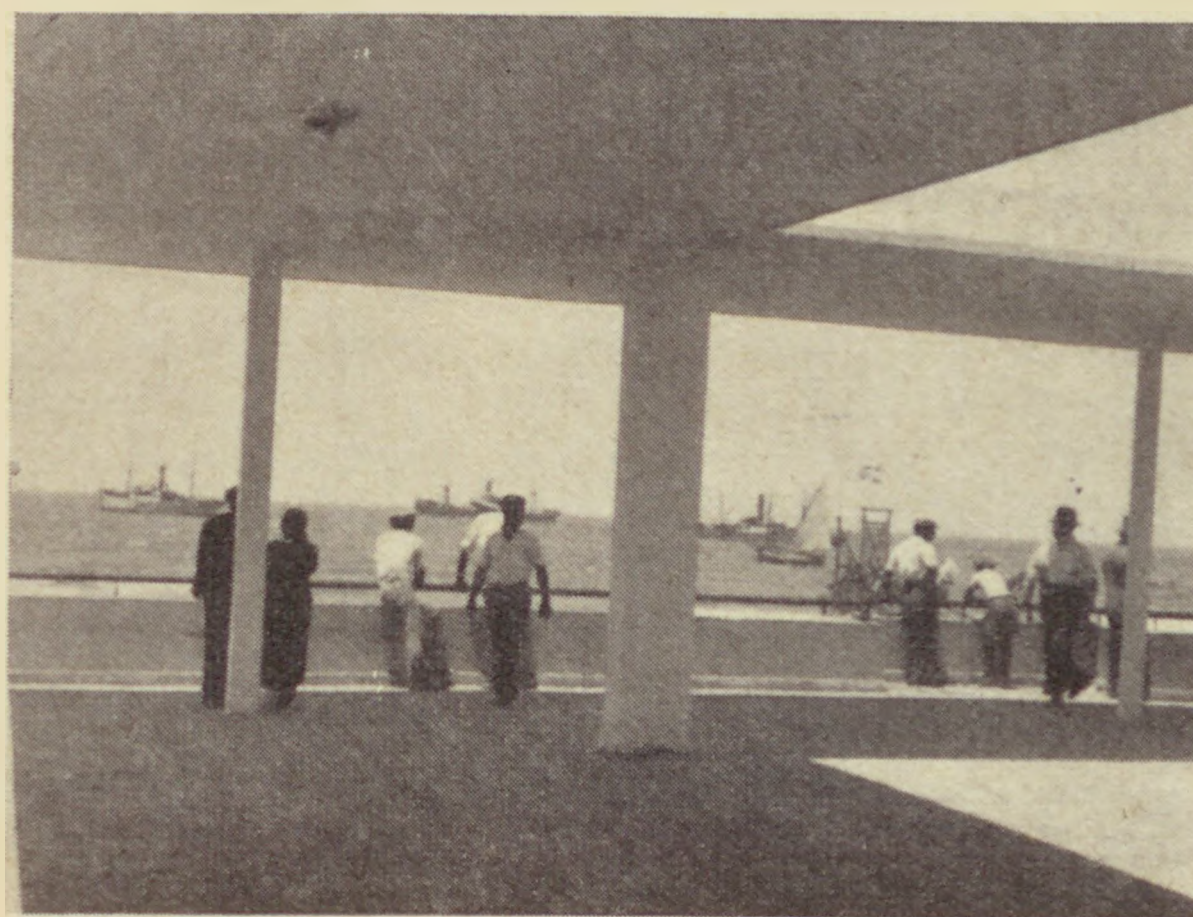
Mindig arra gondolok, hogy mit csinál a toprongyos ember, ha ruhát kap cipő és alsónemű nélkül és hogyan osztja be a két pár gyerekcipőt és az ötkilónyi élelmiszert s — mondjuk — hatgyerekes szegény? Az ilyen ünnepélyeken talán azok a legboldogabbak, kik átnyujtják az ajándékokat, vagy a megható beszédek szónokai, de bizonyára nem a fényesen kivilágított termekben a közszemlére kitett nyomorgók.

Bennem más kép él a jótékony-sággal kapcsolatban. Gyerekkori emlék, melyet talán éppen ezért egészen világosan látok magam előtt. Ez pedig nem más, mint egy kisvárosi „szatócsüzlet és szeszes italok kimérése“, ahogyan a bolt címtáblájára írva volt, vagy ahogyan magyarul és röviden mondták: pálinkás zsidó.

Házunkkal szemben volt ez a csilingelő ajtajú boltocska, csak az utca választott el tőle és mégis egy egész világ állt közöttünk. Az a világ, ami a háború előtt egy kisvárosban egy keresztény kisasszonyt az ilyen szatócsbolttól elválasztotta. Soha nem léptem át a küszöbét, bár a „Hölgy“ cigarettát és a mosónőnek kijáró pálinkát onnan szereztük be. Soha nem beszéltem a bolt gazdáival és mégis jól ismertem őket. Az ablakon keresztül úgyszólván ismertem egész életüket.

Láttam a szerény kezdetet, az állandó munkát és az ezzel járó gyarapodást. Emlékszem arra, mikor a boltocska megnyílt és eleinte csak gyéren csilingelt az ajtó. De a gazda bizonyára becsületesen billegtette a mérlegét és nem vizezte az italát, mert mind több szekér állt meg előtte az utcán, vagy fordult be a tágas udvarra.

Még most is egészen tisztán látom magam előtt a kis

Kilátás a kaszinóterraszról az új telavivi kikötőre

boltost, hófehér, hosszú szakállával, amint már kora reggel is ott állt a boltajtóban fején kis sapkával és szájában az elmaradhatatlan hosszúszerű pipával. Patriarchális nyugalommal fordult aztán be boltjába, ha vevő érkezett. Felesége sovány, szikár nő volt, feje állandóan fejkendővel be-kötve és mindig sietett, mindig lobogott utána a szoknyája. Folyton dolgozott az egész család. A legidősebb fiát mindig úgy figyeltem meg, amint az utcán végigsietve, olvassa újságát. A kitárt kapuszárnyak betekintést engedtek az udvarra, ahol soha nem láttam a családtagokat, vagy akár az öregasszonyt is tétlenül üldögélni. A belső épületek ajtai szakadatlanul nyitódtak, csukódtak és fokozatosan mindig több napszámossnak adtak megélhetést.

Egy szép napon egy lovacska jelent meg náluk egy szekérrel együtt. Később aztán két ló került a kocsi elé, végül pedig már csinos, úri bricskát is vettek. Most már nem parasztszekérrel ment ki a vasutállomásra az öreg boltos, de olyan szerényen tudott azon a sárga kocsin ülni, mintha csak szíveségből engedték volna felülni. Azon is csodálkoztam mindig, hogy az öreg asszony miért nem megy néha sétakocsizásra, mert azt soha nem láttam a kocsin ülni.

A boltajtó pedig csak csilingelt, a család sürgött-for-gott. Pénteken estefelé aztán becsukták a kitárt kaput, be-zárták a boltot és valamennyien a templom felé indultak. Legelsőnek ment tempós léptekkel az apa, valamivel később követte most is sietve az anya. Ilyenkor csipkesállal kötötte be a fejét kendő helyett. Legvégül és sokszor majd-nem futva ment utánuk az egyik fiúk és a felöltőjét ilyenkor is csak az utcán ért rá felvenni.

Mondom, ismertem az egész családot és ahogyan lát-tam őket, nem hiszem, hogy valaha is veszekedés, vagy hangos szó lett volna közöttük. Két leánya férjhez ment, két fia megnősült és csakhamar láttam a látogatóba jövő unokákat is. Semmi szokatlan nem volt egyhangú, szor-galmas életükben. A rendes, csendes kisvárosi emberek életét élték, de valami mégis történt házuknál, mit más szomszédoknál nem figyelhettem meg.

Elsőízben egy hideg, esős őszi estén láttam ezt a szo-katlant, mikor már becsukták a boltocskát. Két görnyedt, kopottas alak állt kis batvúval az ablakuk előtt és bekopo-gott. Az ablak kinyílt, néhány szót váltottak, majd kinyílt a boltajtó is és a jövevények belülkerültek.

Mikor hasonló jelenetet több ízben láttam megismét-lődni, érdeklődtem, hogy ez mit jelent.

— Szegény, útban levő zsidók ezek — mondta édes-apám —, kik tudják, hogy itt kapnak éjjeli menedéket.

Többször láttam később is, mikor a szegény, vándor-úton levő zsidókat esténként beengedte a szomszéd pálin-kás és ilyenkor szinte éreztem, hogy milyen jó lehet annak a vándornak, mikor idegen községben az esőverte utcáról fedél alá kerül és meleg ételhez jut. Pedig az öreg szatócs ilyenkor már mélyen aludhatott a napi fáradalmak után, mikor álmából felzavarták. A kopogtatásra felkelt a jó, meleg ágyból, kinyitotta az ablakot és a kint elrebegett kérő szavakkal egyúttal hideg szél is csapott be a szobába. Ha aztán a vándor enni is kért, az asszony is felkelt, hogy a kihült tűzhelyet begyújtva, ételt melegítsen. Ha többen és éhesek voltak a jövevények, akkor ezt bizonyára megsiny-lette a szatócsék másnapi ebédje és az éjjeli kényelme. Ők nem a bőszégből adtak egy morzsát hírlapi nyugtázás mel-lett, hanem a legszükségesebbet osztották meg testvériesen. És mindez olyan csendben, olyan feltűnés nélkül történt, hogy talán csak az én érdeklődő és mindent megfigyelő gyerekszemem látta meg. *Ez jótékonyság volt!*

Ezért jut még most is mindig az eszembe az a falusi kis bolt, ha ezt a szépen hangzó szót látom, vagy hallom, hogy „jótékonyság“ ...

FEUERSTEIN EMIL: A VILÁG LEGIFJABB KIKÖTŐJE

Mikor azon az emlékezetes áprilisi harmadik vásár- napon az itteni zavargások a jaffai nagytéren kezdetüket vették, szomszédaink az „általános“ sztrájkkal, különösen mezőgazdasági termékeik megvonásával, mindenekelőtt azonban a jaffai kikötő elzárásával kiéheztetésünket akar-ták. A haifai, amúgy is javarészt arab munkásokkal dol-gozó kikötőt a Haifa—Telaviv vonal veszélyeztetésével akarták ártalmatlanná tenni, úgyhogy minden tengeri ösz-szeköttetésünknek meg kellett szakadnia. Négy keserves hét tellett így, míg végre meghallgatásra találtak követeléseink: a kormány engedélyt adott bizonyos áruk ki- és berakására a telavivi tengerparton. Május 19-én érkezett a csaknem teljesen névleges „öböl“-be, a történelmi nevezetességű „Ceturti“ nevű jugoszláv hajó ezer tonna cement-rako-mánnyal. Példátlan lelkesedéssel és — egyetlen csónakkal fogtak a munkának. A város minden zegéből-zugából özön-löttek Saloniki fiai, kik kikötő híján közönséges hordárok-ként tengették életüket. Rimánkodtak, hogy engedjék őket minden fizetség nélkül, szintiszta lelkesedésből a gőzerővel megkezdett munkálatokon résztvenni. (A Jewish Agency szinte hálából százötven „szakszerűen képzett“ kikötőmun-kást hozatott később Salonikiból.)

A telavivi tengerpart nagyon lassan és szeliden mélyül, így kitűnően alkalmas a fürdésre. Akadályozón hatott azonban ez a körülmény az áruk kirakódásánál, mikor is 2—300 méter távolságon hol térdig, hol derékig érő hul-lámzó vízben vállon kellett cipelni az árukat, melyek né-melyikét, mint például cementet, mindenáron távol kellett tartani a nedvességtől. Elsőrendű teendőként így azonnal egy a tengerbe mélyen benyúló rakodópart építéséhez fog-tak, mely eleinte fából, később vasból készült és ma két-százhusz méter hosszúságot és huszonkét méter szélességet ér el a kezdetbeni hatvanszor négy méter helyett.

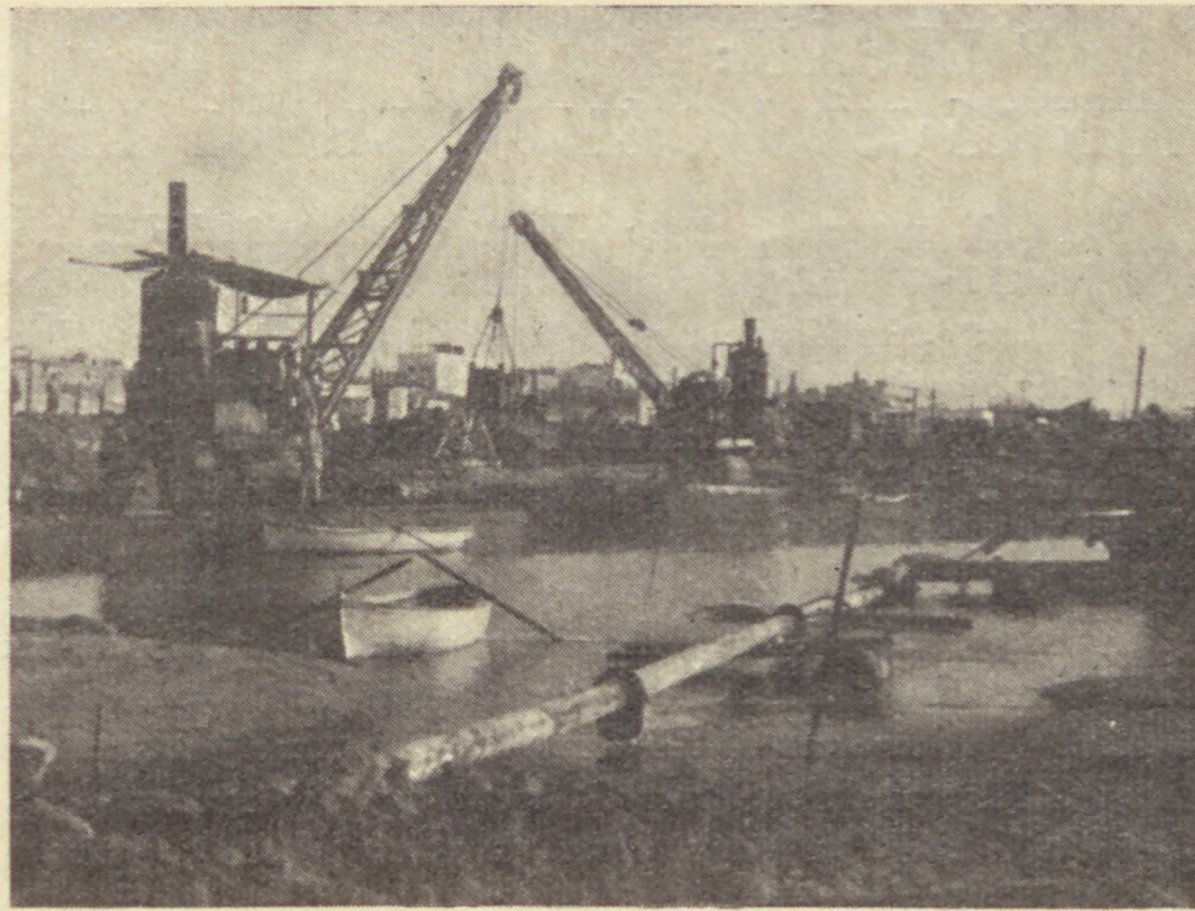
A napokban érkezett az ujdonsült kikötő elsőfélves — jubileumához. Nem más ennek a hat hónapnak a törté-nete, mint egy a szemünk előtt megelevenedett modern chaluc-legenda, mely imponáló módon érzékelteti, meny-nyire nem múltak még a chalucias önfeláldozás napjai és kinek-kinek mennyire módjában van, hogy kötelességét tel-jesítse.

A régi chalucos szellem szállta meg a várost, mikor an-nak lakói mind-össze négyszer hu-szonnégy óra alatt nem kevesebb mint nyolcvanezer fon-tot adtak össze. pe-dig nem múlt el nyomtalanul fejük felett az olasz-abesszin háború és ugyanekkor a belső ellenség teljes erejű támadásának per-gőtüzében álltak.

A régi chalucos szellem jelent meg a kiszélesített Jarkon torkolata felett és „lebegett a vizek fölött“. Ime a tény-

Szalonikii ifjú zsidó kikötő munkás Telavivban narancsoládával

A telavivi kikötő — Der Hafen von Tel-Awiv

kedése a számok józan nyelvén: 69 nagy, 24 kis hajó vetett horgonyt a kikötőben a félév folyamán. 116 munkanapon 25.183 tonna áru került ki- és berakodásra, és pedig: májusban 852 tonna, júniusban 807, júliusban 4743, augusztusban 2181, szeptemberben 4896, októberben 6749, novemberben (19-ig) 4965 tonna.

A kikötő már állandó munkát és kenyeret ad többek között 120 rakodómunkásnak, 70 csomagolónak, 110 hordárnak, 40 szakmunkásnak, 80 sofförnek és fuvarozónak. Ma 24 csónakkal, 3 motorcsónakkal folyik a munka, melyhez a napokban másik 18 harminctonnás csónak és négy erős motorcsónak fog járulni.

*

A hullámtörő elkészítésén dolgoznak, raktárakat építenek, utakat egyengetnek, vámházakat állítanak fel és mindez olyan lázas, emberfölötti, hidegnek, melegnek, szélnek, viharnek nekilendülő tempóban, mely a bennszülött telavivit is hámulatba ejti, aki pedig már megszokta, hogy városának képét szinte napról-napra másnak lássa.

A kikötő jelentősége nemcsak abban rejlik, hogy a külföld áruai itt közvetlenül lerakódást nyerhetnek, az innen lassan-lassan kifelé törekvő beltermék is innen találja meg útját a világ piacai felé. Ötszáz óriás hordó vörösbor békében és épségben érkezett New-York mammut kikötőjébe. A tél folyamán pedig, más termékeket nem is

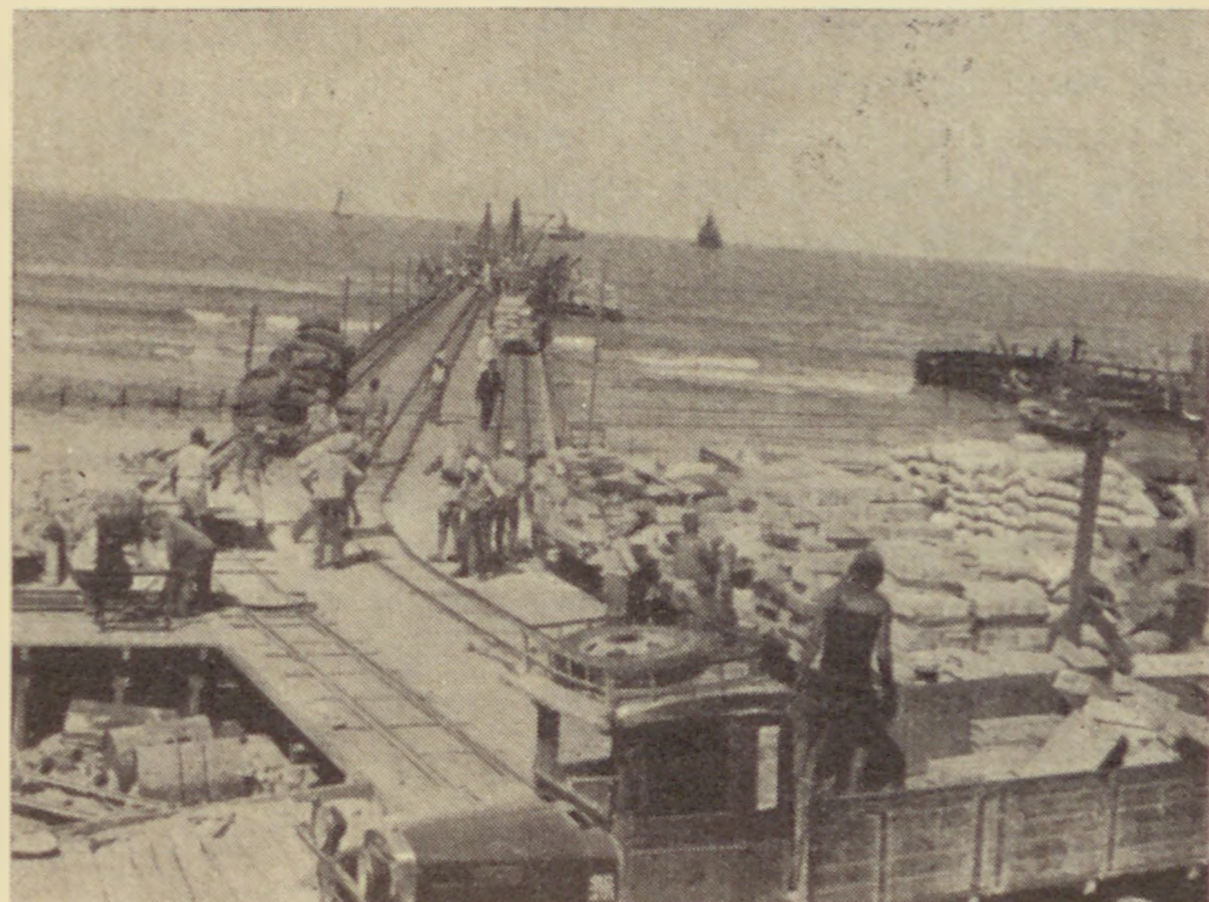
említve, egymillió láda narancsot — az össztermelés negyedét — innen fogják útnak indítani.

Így szól a mese a világ legifjabb kikötőjéről, mely elmeséli, hogy mikép jutott az első zsidó város az első zsidó kikötőhöz, amely ugyanazon öböl két csúcsán fekvő két csodavárosról regél, melyek egyike sorsszerűen és örökön ezeréves multtal, a másik végzetesen és változatlanul ezeréves jövővel összeforrva egymást nem értették és önállóságra törtek. Meséli a mese, hogy az a darab föld, melyet a tenger végtelen kékje, Telaviv hófehér háztengere és a kis Yarkon medre határolnak, mely az itteni zsidóságnak három par excellence reprezentatív művét, a Levante-kiállítást, a Makkabi-olimpiaszt és a Palesztina Filharmonikus Zenekar hangversenytermét hátán hordja, a kikötőt is magába fogadja, hogy az Ipar, a Sport, a Zene szelleme után egy újat hirdessen: a zsidó hajózás szellemét. Hogy miként támadt a sivatagon győzedelmeskedő zsidó paraszt után egy újfajta zsidó, aki a tengert fogja legigázni: a zsidó tengerész.

*

Hadd említsük meg itt, hogy az angol királyi bizottság tagjai a kormányzóval együtt, zsidó reprezentánsok kíséretében végigjárták a fiatal kikötő minden zeg-zúgát és a kormányzó, aki látta itt a kezdet kezdetét is, csodálkozva szólt:

— Itt nagy művet vittek véghez, igen rövid idő alatt!

A telavivi kikötő — Der Hafen von Tel-Awiv

(Foto Feuerstein)

PAPP IZSÁK: MUNKÁCSI NOÉMI VERSEI ELÉ

Isten és gyermek, tiszta áhítat és remegő dédelgetés, ezek Munkácsi Noémi költészetének főmotívumai. Hite mély és tiszta, vallása eleven isten-érzés, imádsága a lélekforrás természetes felbuggyanása. Sehol, semmi különös-ködés, csak gyermeki hála, dicséret és könyörgés. Gyülekezeti imának is beválna örök emberien alázatos, minden áhítatoskodása, mely az Isten és ember közötti distancia határait soha nem lépi át. Mégis egyénien meleg és közvetlen imádságok. Tavaszi zsoltárában a föld mélységeinek dobogása éled, és a lélek földalatti sóvárgásai tavaszodnak ki. Tissó-beávkor azt a templomot siratja, mely „álomlátó órán lelkünkben épült, és mely, mint az ősi, szintúgy semmivé lett“. Az ő lélek-temploma nem rendült meg, csendes szívről, lágyan peregnék a kristályos zsolozsmák, minden hívő ajak áhítata felmozdul benne, minden csengés, isten-ölelés, belé-fogózkodás rajta remeg át, mindig a legmagasabb erkölcsi, lelki értékekért, mindig a maga-szíve prizmáján átsugározatva, s mindig szelíd, merengő, hitese és bizakodó alázatosságban.

Jellemző, hogy egyetlen, megjelent kötetében gyermek-imádságokat ad. Ezek állanak legközelebb szívéhez: a gyermek és az ima, azokat imádkoztatni — a zsidó, és minden anyák ősi elhivatottsága — sehol sem jelentkezett melengetőbb tisztaságban, közvetlenebb természetességgel, mint nála. Nincs kicsiny esemény, mind sorsszerű és lélegzetfagó szimbólummá ébred. A gyerek iskolába megy.

*Mosolygós, kis arca napsugaras ég,
— S én mégis sírni, sírni szeretnék...*

Az első lecke botorkáló betűit veti papírra, kibotlik a szigorú sorok közül, — hányszor tévedünk mi is ki az élet kemény útvonalából, — s oly nehéz újból visszatérni oda. Virágokat hímez a gyermek ruháskájára, szeretné azokat ragyogó színekkel ékessé tenni, — de elfogyott a selyemfonál. A patyolat lelket is ezer virággal kéne telehinteni. Hol vegye mind a sugaras szépséget hozzá, ha csak Isten nem hinti be lélek-virágait fénnel.

Az elszakadás keserve tépi, a szülői felelősség önmagát ostromozó gyötrődése: föléje hajol álmában, mit álmodhat, tudja-e ő követni álmainak, lelkének útját? Föléje hajol betegségében:

*És mint reám bízott,
Kicsiny emberélet tán hűtlen sáfárja
Néma alázattal, segítséget várva
Hajtom meg fejemet.*

Mégis, a gyermek csak médium, ha minden gondolat, érzés hozzá fűződnek is, ezen a közbensőn át az én szól és nyilatkozik meg. Munkácsi Noémiben is ez a sorsszerű kétlakóság. Istenhez szól, magát mondja, gyermeke életjelenéseiben magát tükrözteti. Viszont tiszta én-verseiben fél-szavak, töredékes képek rejtekei között szemérmeteskedik.

Halk búsongás, fáradt töprengés, a fél-beteljesedések csendes rezignációja, bágyadt sóhajok, szemet előntő, de ki nem csorduló könnyek, a nagy lázongások ösztönös megszelídülése, ez Munkácsi Noémi lírájának legsajátosabb, szíveket fogó, lágyan zendülő muzsikája. Sír az elkezdett, be nem fejeződött dalon, de „tán nem is kár“ érte. Szeretne elfutni, mégis csak megáll. A nagy hullámverések a mélységben bujdokolnak, a felszínen csak egy-egy vízkarika fodrozódik. Ez ereje, ez szépsége, ez melanchóliája, ez titka. Asszonyi szemérmesség, lehiggadt filozófia, kifinomult kultúráltság, energikus tudatosság, emelkedett tisztaság, vagy mi ez? Maga alázatnak mondja:

*És viszem a reám mért napok csüggedt terhét
Görnyedt alázattal Isten trónusához.*

W. MUNKÁCSI NOÉMI: ZSIDÓ BETŰK

*Hogy múlik az idő
Halkan, szinte lopva...
Már ő is betűzget
A nagy, szent lapokba.*

*És szólnak a betűk,
És ő annyit kérdez:
Anyácskám! Mit jelent
Zsidóul: „az élet?“*

*Lelkén átsuhannak,
Mint régi dallamok,
Hogy hallja az ősi szót,
Két szemé felragyog.*

*És könny és tűz és vér,
Reménység és álom...
Sok szomorú, nagy szó
Ezen a világon.*

*És szólnak a betűk,
Mint régi barátok,
Ezredéves útról
Ki hol volt? Mit látott?*

*Hallgatom a kérdést,
Mit feleljek Néked?
Én kicsiny gyermekem:
Egyszer majd megérted...*

W. MUNKÁCSI NOÉMI: HOSSZÚ, TÉLI ESTÉK...

*Hosszú, téli estén,
Kicsiny gyermekruhák hófehér vásznára
Hímezek virágot.
El-elnézem sokszor: derűs kacagással
Miért nem ragyognak jobban e virágok?*

*Még egy fényt! Még egyet! Jaj, de honnan vegyem?
Elfogyott már minden tarka fonál, selyem —
És a kis virágok, drága kis virágok
Szomorún maradnak...*

*Hosszú téli estén,
Kicsiny gyermeklelkük hófehér vásznára
Hímezek virágot.
De jaj, miért van ez? Derűs kacagással
Hogy itt sem ragyognak jobban e virágok?*

*Még egy fényt! Még egyet! Jaj, de honnan vegyem?
Elfogyott már minden álomfonál, selyem!
És a kis virágok, drága, kis virágok
Szomorún maradnak...*

*Egyszer... majd egyszer a jó Istent megkérem!
(Boldogan adnám a szívem vérét érte.)
Ha nagy ecsetjével hozzájuk lenézne,
És az álombeli, sok, kicsi virágot
Telehinti fénnel...*

W. MUNKÁCSI NOÉMI: AZ ELSŐ LECKE...

*Az első lecke... mennyi ákom-bákom!
(Istenem, de nehéz minden e világon!)
A kicsiny kezecke jaj, hogy el nem fárad,
Amint buzgón rója a cifra ábrákat.
És mily szomorúság! Szeme könnybe réved,
Amint a betű a vonalról eltéved.
— És míg tanítgatva vezetem kezét,
Valami azt súgja: hányszor lesz így még!
Hisz éltünk csak olyan, mint e betűsor.
Eltévedünk benne, mi nagyok is — sokszor...
— És visszatérni — nekünk is nehéz. —
(Már késő lesz közben és a „leckénk“ kész...)*

KISS ARNOLD: A KOBOR CSALOGÁNY

Amikor Elul havának melankólikus üzenetei, az első szétsodrott rőtarany pecséttel sötétlő falevelek mind sűrűbb rajokban peregnék a bágyadt őszi napsütésben, fájdalmas búcsúzás halovány mosolyával halkan integető parkok és kertek útszegélyeinek porába: kóbor, ismeretlen csalógányok szállanak a zsidó gyülekezetek templomai körül, különös borongó dallamok zengenek elő a lelkeikből, kevés ideig ott villannak a szárnyaik a kicsiny, nádfedeles zsinagógák környékén — azután eltűnnek újra ismeretlen meszeségekbe...

Egy ilyen kora eluhavi csalógányról szól a mesém.

A becskereki zsidó hitközség egynéhány esztendőn át kántor nélkül volt. A régi, rajongással szeretett, gyönyörű mélyhangú főkántor meghalt. Nem tudták elfelejteni, hiába kerestek: méltó utódot nem találtak a helyébe. Évközben a jámbor, rozsanthangú másodkántor valahogyan csak ellátta az előimádkozói tiszteletet, de nagy ünnepek jöttén a gyülekezet fájoan nélkülözötte a felejthetetlenül szép, édesen szomorú dallamokat.

Évről évre jött egy-egy vándor muzsikus, kántáló peregrinus, azt az ünnepekre felfogadták: egyik se volt igazi kárpótlás.

Az egyik esztendőben aztán jött valahonnan Litvániából egy garabonciás kántor, különös alak, széleskarimájú karbonári kalappal, lebegő, nagy széltől suhogó, furcsa, soha nem látott köpennyel. Őles, csontos alakja viziószerű komorsággal hatott, hosszú, mellétverő, puhaselymes fiatal szakállá fénylett, mint a fiatal len, villogó, szénfekete szemei mint a parazsak égtek valami belső tűztől.

Csodálkozás, messze földön termett énekek zúgtak elő a szívéből. Szlichesz első hajnalán a Jiszgalal bánatos zenéje úgy sírt az ajkán a virradó hajnalban, a gyertyák libegő fényében reszkető kis templomban, hogy égő könyvek izzó taván sikló álomcsónakok vitték a hívek zokogó imáit az égboltozat távoli tengerének révpártja felé, a Raus-hasono és az engesztelőnap hűnhámó zsolozsmáival szíveket szagatott a hűbájós peregrinus.

Különösen édesen-szomorú, halkan-ujjongó és földöntúlian ringató szépségű ének volt az ő újesztendei Ünnezsane tókef melódiája.

Báránycsöngetyűk csilingeltek titokzatosan, amint a mennyei Pásztor odafönn az égben megszámlálja ítéletre váró nyájait. Mennyei ítéletkönyvek lapjai suhogtak, amint az angyalok fölütik a döntés fekete könyveit. Sikoltó zene szállott, amint az éneke azt zokogta, hogy ezen a napon megjelöli az Urísten: kire vár tűzhalál? Kire vízbefojtás? Ki fog nyugton élni családjá békés körében? S ki lesz majd magános, hasztalanul bolyongó vándor? Azután a diadalmas szent kiáltás: „Egyedül te vagy, óh Isten, élő, megmaradó Isten!” „Mi mindannyian illanó lehelet és szálló porszem és hervadó, aszott lomb vagyunk.”

Megbűvölte, magával ragadta a csodálatos garabonciás kántor a kicsiny gyülekezetet.

Körülrajongták, erejükön túl való jóvedelmet akartak neki biztosítani, csak maradjon náluk.

De a vándor csalógány szomorú mosolygással ingatta a fejét.

— Nem maradok, nincs nekem sehósem nyugtom.

Különben is igen furcsa ember volt a peregrinus énekes. Furcsa dolgokat művelt. Naphosszat az őszi hervadásban ájult városerdő magányos fáí között bolyongott. A búcsúzni készülő rigóknak és fönn az égen húzó darvak-

nak énekelgetett. Holdvilágos éjszakákon egy furcsa, csonka orosz mandolint szorongatva a hóna alatt, elment a hallgatag, városönkíüli liget elhagyott domjára, a holdsugár ezüstjében nagy, hosszú alakja apokaliptikusan megnőtt és borús szerenádot rendezett valakinek, akit senki se látott s a könnyei szakadatlanul peregtek az éjjel csöndjében. A temetőt járta, előszeretettel a halott gyermekek sírjait kereste föl és fájdalmas kaddis-imákat sírt a hantjaik fölött.

Ünnepek multán az eluhavi bűvös csalógány búcsúzni készült.

Fölment búcsúzkodásra az édesapámhoz, a becskereki zsidó paphoz.

Az édesapám kérlete: maradjon a gyülekezetben. Jó dolga lesz, nagyon meg fogják becsülni.

A vándor csalógány meghatva hallgatta végig az édesapámat s azután halk, zokogó vallomással elmondta az élete történetét:

— Meséktől övezett, komor nyárfákkal környezett nagy zsidó litván gyülekezetnek voltam éveken át a kántora. Hatalmas gyönyörű templomban énekeltem. Amikor daloltam: Ábrahámot láttam, az ősapát, amint a Mória hegyén fiát föláladozni áll készen. Óran országát, s a Libanon zúgó cédrusait láttam. S Jákobot és tizenkét fiát láttam, akik velem daloltak. És lelkem citeráján Dávid király zsolotárai égtek. És a jeruzsálemi templom főpapjainak és lévítáinak melódiái. És a szeráfok csodás zengései.

Nagyon boldog voltam. Híveim rajongással szerettek. Fiatal voltam. Gyönyörű, imádott fiatal feleségem, két angyalszelidségű kislányom. Péntek és ünnep este úgy lobogtak a gyertyaszálak az otthonom békességében, hogy minden angyal velem énekel az asztalom körül.

És egy rémes éjszaka: kigyulladt a pogrom lángja községem fölött. Vad, vérszomjas alakok baltákkal, dorongokkal rontottak ránk. Vér zuhogott, láng perzselte föl a zsidó gyülekezetet. Templomát, házait, a szép, édes hitvesemet, a két kislányomat agyonütötték, engem is főbeütöttek. Önkívületbe estem össze az utcán. Oh, bár meghaltam volna. Azt hitték, halott vagyok, otthagytak vérbefagyva. Másnap, az éjszaka csöndjében tértem magamhoz, s félörülten úgy bujdosom el a halott gettóból. Azt se tudom: hol, merre fekszenek a kedveseim csontjai?

Azóta világgá bolyongtam. Egyik országból a másikba, egyik gyülekezetből a másikba. Nem tudom: milyen önkívületes szomorúság muzsikál mindig a szívemben. Mindenütt körülvesznek rajongó szeretettel, mindenütt marasztalnak. Sehó sincs nyugtom. Énekeltem Párisban, Londonban Chicagóban, podoliai nagy községekben és kicsiny lengyel falvakban. Sokszor azt se tudtam: milyen országba vetődtem néhány ünnepnapí pihenőre. Az erdei rigóknak sírom el szüntelen panasgom. A hegyi patakoknak zokogom el fájó keserűségem. A holdas éjszakának adok bánatos szerenádot s a halott hitvesemnek énekelek. Temetőkhben halott kis gyermekek sírjain reszket a Jiszgalal-énekem. Vándorlok, bolyongok, amíg majd valahol, ismeretlen útszélien összeroskadok fáradt, bánatos szívemmel. Őszi lombok borulnak majd elaludt szemeimre. S az utolsó, haldokló csalógány is elszáll majd elnémuló szívemből..

A vándor peregrinus, az eluhavi bolygó csalógány széttárta röpülni kész szárnyait, nagy, lomha alakja eltűnt az őszi ködben...

STEFAN ZWEIG: A HARMADIK GALAMB LEGENDÁJA

Szemelvény a most megjelent „Kaleidoskop“-ból. (Herbert Reichner-Verlag)

Az Idők Kezdetéről szóló Könyvben le van írva az első és második galambnak a története, melyeket Noé ősapánk kiküldött a bárkából hírt hozni, mikor bezárultak az ég csatornái és felszívódtak a mélység vizei. De nincsen ott említés a harmadik galamb sorsáról. Ararát hegyének tetején állott meg a bárka, mely magába zárt minden élő lényt, ami csak megmenekült az özönvíztől és mikor az ősapa az árbocról sem látott mást, mint hullámra torlódó hullámot és végtelen vizeket, elküldte az első galambot, hogy hírt hozzon, vajjon látni-e már valahol szárazföldet az immár felhőtlen ég alatt.

És kifeszítette szárnyát az első galamb — így mondja a történet — és felemelkedett. És repült keletre és nyugatra, de mindenhol csak vizet látott. Sehhol sem talált magának pihenőhelyet és már bénulni kezdtek a szárnyai. Ekkor visszatért a bárkához és addig repkedett a hegytetőn nyugvó hajó körül, míg Noé ki nem nyujtotta kezét és visszavette magához a bárkába.

Hét napig várt ezután. Hét napig nem esett eső és a vizek apadtak. Ekkor vette Noé a második galambot és elküldte, hogy hírt hozzon. És elrepült a galamb hajnalban, de alkonyatkor visszatért és csőrében hozta a felszabadult föld első jelét: egy olajágat. Noé pedig tudta, hogy már kiemelkedtek a fák csúcsai a vizekből és elmúlt a megpróbáltatás ideje.

Hét nap múltán pedig elküldte Noé a harmadik galambot, hírhozó útra és az kirepült a világba. Hajnalban repült el, de nem tért vissza estére és Noé hiába várta napról-napra. És ekkor tudta az ősapa, hogy a föld már szabad és felszívódtak a vizek. De erről a harmadik galambról többé nem hallott sem ő, sem más és senki sem ismerte a róla szóló legendát mind a mai napig.

Ime, ez volt a harmadik galamb útja és sorsa: Kora reggel szállt ki a hajó füledt kamrájából, melyben türelmetlenül morogtak az összezsúfolt állatok, vad összevisszaságban keveredtek össze lábak, paták és mancsok, üvöltés, ugatás és csipogás olvadt formátlan hangzavarba. A szűk kamrából a végtelen messzeségbe repült a galamb, a sötétségből a fénybe. Lendülő szárnya felvitte az esőtől jószagú levegőbe, szabadság és korlátatlanság érzése fogta el. Lenn csillogtak a vizek, az erdők zölden világítottak, mint a nedves moha, fehérén szállt fel a mezők hajnali lehellete és virágillat ömlött el a réteken. Fénylött a fémszínű ég, a felkelő nap keresztültört a hegyek peremén, vérszínűen csillogott fényétől a tenger és a föld gőzölgött, mint a forró vér. Isteni látvány volt ez a felébredés és a galamb boldogan lebegett a biborszínű világ felett, repült földön és tengeren át, álmodozásában maga is mint egy lebegő álom. Az első volt ő, aki a felszabadult földet látta és nem volt vége szemlélődésének. Régen elfelejtette már Noét, a fehérszakállú öreget a bárkában, régen elfeledkezett már feladatáról, régen elfelejtette már a visszatérést. A világ volt most már az otthona és az égboltozat a háza.

Így repült a harmadik galamb, az ősapa hűtlen követe, szállt mindig tovább, egyre csak tovább. Vitte boldogságának vihara, ragadta nyugtalanságának szele tovább, egyre csak tovább, míg csak ólmos-nehézzé nem váltak a tollai. Ellenállhatatlan erővel húzta magához a föld, mindig mélyebbre hanyatlottak lankadt szárnyai, már-már súrolták a fák koronáit és végül, a második nap estéjén leszállt a mélyére egy erdőnek, mely még éppen úgy névtelen volt, mint minden más annakidején a világon. Elrejtőzött az ágak sűrűjében és pihent a hosszú utazás után. A gallyak

betakarták, a szél álomba ringatta. Nappal hűvös volt az ágak között, éjjel pedig meleg volt erdei lakhelyén. Elfelejtette a szellős eget és a messzeségek csábítását, magába zárta őt a zöld boltozat és számolatlanul mult el felette az idő.

És az erdőben, melyet az eltévedt galamb lakhelyül választott ki magának, nem jártak emberek és az egyedülletben végül ő maga is álommá lett. Ott repkedett az éjzöld sötétségben, multak az évek és a halál is elfeledkezett róla, mert azok az állatok, melyek még látták az özönvízelőtti világot és megmenekültek tőle, nem halhatnak meg soha és nem árthat nekik vadász keze sem. Láthatatlanul suhannak a földön és így ez a galamb is az erdő mélyében. Néha megzavarták az emberek, lövés visszhangzott az erdőben, favágók fejszéi dübörögtek a fák törzsein, szerelmespárok kacagtak halkan az örvényeken, eprésző gyermekek vékony hangon énekeltek a távolban. Az elmerült galamb, bele-szövődve a lombokba és az álmokba, néha hallotta ezeket a hangokat, de félelem nélkül figyelt rájuk és megmaradt sötét búvóhelyén.

De egyszer dübörögni kezdett az erdő és dörgött, mintha csak ketté akarna szakadni a föld. Fekete acéltömegek süvítettek át a levegőn és ahol lecsapódtak, magasra szökcent a föld és nádszálként törtek derékba a fák. Színes ruhákba öltözött emberek küldték egymás felé a halált és félelmetes gépek tüzet okádtak. Villámok törtek a földről a felhők közé és mennydörgés követte őket, mintha ostromolni akarná a föld az eget, vagy mintha az ég a földre szakadni készülne.

A galamb felriadt álmából. Halál és pusztulás vette körül; mint valaha a víz, úgy áradt el most a földön a tűz. És a galamb szárnyra kapott és felrepült, hogy más fészket keressen magának a leomló erdő helyett: a béke otthonát.

Felröppent és szállt a világ felett, hogy békét találjon, de mindenütt csak emberkeltette villámokat és dörgést talált: háborút. Tűz és vér tengere áradt el a földön és ő gyors szárnyakkal repült országokon át, pihenőhelyet keresve, hogy aztán felszálljon az ősatyához, csőrében hozva az ígért olajágat. De nem találta sehhol sem és mind magasabbra duzzadt a romlás öröme az emberiség felett és mind mélyebbre rágtá bele magát a tűz a világba. És a galamb nem talált pihenőhelyet, mint ahogy az emberiség nem találta meg a békét és ő nem térhet haza és nem pihenhet.

Senki sem látta napjainkban az eltévedt, békekereső galambot, pedig itt lebeg a fejünk felett, félve és lankadó szárnyakkal. Néha, aki éjjel felriad álmából, suhogást hall a levegőben, vad hajszát a sötétben, megzavart repülést és fejetlen menekülést. Ott lebegnek mind a mi sötét gondolataink, félve szállnak kívánságaink és remegve repül ég és föld között az eltévedt galamb. A mi sorsunkat hirdeti most az emberiség ősapjának hűtlen hírhozója. És mint évezredekkel ezelőtt, most megint egy világ vár arra, hogy valaki felényujtsa a kezét és kimondja, hogy elég volt már a megpróbáltatásból.

Gyűjtse össze a MULT ÉS JÖVŐ számait. Az év végén maradandó értékű albuma lesz. Tartalomjegyzék és bekötési tábla kiadóhivatalunkban kapható. Ára 2.50 P

PATAI JÓZSEF: SZOMORÚ SÉTA A ZSIDÓ MÚZEUMBAN

Mikor huszonöt évvel ezelőtt meglátogattam az akkor kialakuló Magyar Zsidó Múzeumot, Hold-utcai kis, háromszobás lakásának kedves, intim zürzavarában a kezdés ünnepi hangulata lebegett. Olyan volt, mint a sebtiben összekapott falusi péntekesti szoba, melyben a gazdasszony, a tele boltból loholva, gyorsan „szombatot csinált“, minden sarokban otthagya egy-egy heverő darabot, hétköznapi holmit, de a fehér asztalon már áhitatosan sorakoznak a fehér gyertyák, meggyújtásra és áldásra várva... Akkor mindenki boltból jött, vagy bolt után futott kipirult arccal, teli reménységgel. A magyar égbolt ki volt szögezve a liberalizmus csillagaival és a magyar izraelita keble csupa bizakodó optimizmustól dagadozott. E nagyszerű hangulatban vetődött fel néhány álmodozó agyban az eszme: összegyűjteni a felfelé ívelő út emlékeit, az egyenjogosításért folytatott küzdelem papírfegyvereit, az első sikerek győzelmi ereklyéit és mindazokat a relikviákat, amelyekhez a gettó küszöbén való átlépéskor egy-egy derűs, vagy borús mozzanat fűződött... Mi lehetett a Magyar Zsidó Múzeum más népek hatalmas gyűjteményeihez képest? Mit szedhetett össze ebből az átmeneti időből? Bizony csak néhány limlomot, mint az a mesebeli meggazdagodott szegény ember, aki tarisznyába tette régi koldusholmiját és olykor előszedte emlékeztetésül: „Köho lachmo anjo“. „Ilyen volt a szegénység kenyere...“ Ki gondolta akkor, hogy olyan gyorsan el fog érkezni az idő, amikor visszafordul a sors kereke és ismét valósággá válik az emlék és át kell majd vésni a múzeumi szédertálak kvadrásbetűs feliratait: „Ho lachmo anjo“. „Ez az inség kenyere“...

Ki gondolta volna akkor, hogy a Magyar Zsidó Múzeum szebb és impozánsabb palotája helyett, hogy a jó napokban őrizné a közeli mult rossz napjainak emlékeztetőit, súlyos megpróbáltatások idején válik majd vigasztalóvá eltűnt szép napok emlékeivel? Ki gondolta volna, hogy a magyar zsidó intellektuellek fénykorában büszkén felkutatott „első magyar zsidó doktori diploma“ alig huszonöt év múlva már azt az érzést fogja kelteni a szemlélőben, hogy vajjon nem kerül-e nemsokára a vitrinbe melléje „az utolsó magyar zsidó doktori diploma“? ... Ahogy a falon már ott ereklyéskedik az első és utolsó magyar zsidó miniszter egy személyben, az első és utolsó zsidó államtitkár két személyben, stb. Vagy talán beigazolódik itt is a holdogult Bodnár Zsigmond hullámelmélete az idealizmus és realizmus váltakozásáról a történelemben és pár évtized múltán újra jön egy új hullám, amely a reakcióval szemben újra reakciót hoz felszínre új liberalizmus alakjában és újra kezdődik előlről a harc emancipációért, recepcióért, stb.

A huszonöt év előtti kicsiny magyar zsidó múzeumból szombatot köszöntő péntekesti hangulat áradt. A mai üvegmennezetű színes ablakú tágas termekből a szombattól búcsúzó „havdala“ elkülönítés, szomorúsága száll. Amikor a nemzetiszínre festett fonott viaszgyertya ott fekszik lángtalanul az asztalon, a fűszertartó üres, a borösserleg kiömlött s a zsidó kinéz a csillagtalan éjszakába és nem tudja, mit hoz a hét, mit hoz a holnapi nap.

Bizony szomorú egy ilyen séta a Magyar Zsidó Múzeumban. Mintha romok között járnánk. Romok között, miknek nincs megváltó bolyongó Illés prófétájuk, csak a bűgő galambot hallani, amely a pusztulást siratja, mint a hajdani héber legendában. Romok a falakon köröskörül és romok a vitrinüvegek alatt. Más múzeumok a nép fölfelé vivő fejlődési vonalait mutatják, hogyan lett a kicsinyből nagy, a töredékekből egész, az építőkövekből épület. Itt meg lefelé konyuló fordított görbét látunk, miként töredezett

szét a zsidó törvény sok táblája, miként lett a ritusból „régiség“, a meleg élettartályból hideg múzeumi edény, miként hullott le és málott szerteszt a vakolat, mely a zsidó épület tégláit együvé tartotta. És hogyan lett papírrongy a sok szép okmányból, beadványból, reményből, melyet kongresszushoz, emancipációhoz, recepcióhoz fűztek. Hogyan lett minden emelkedés elszakadásnak forrása és minden kiérésnek lemorzsolódás az eredménye.

A főfalon díszelgő összes zsidó nagyságok utódaiból alig lehetne egyetlen zsidó minjant kiállítani. Legtöbbszörre már a közvetlen második generáció kikeresztelkedett. Az egyik falon régi héber hímezésű pólya. Hányan tudják még a látogatók közül a héber neveket kibetűzni? És hányan tudják, hogy a pesti neológ zsidó iskolásgyerekek száma e múzeumi korszak huszonöt éve alatt a felére csökkent és hogy a pesti zsidók száma a születések folytonos csökkenése és a kitérések folytonos emelkedése miatt évről-évre tetemesen fogy és csak a zsidó temető nő, mint ezek a sírkövek itt, melyek egyre sűrűbben lepik be a múzeum lépcsőházát új „sir hamaaloth“ „lépcsődalokat“ mormolva mindennek elmulásáról?

Ha így megy ez tovább, bővíteni fog kelleni a Magyar Zsidó Múzeum kereteit és áttörni a falakat a nagy zsinagóghoz és a szép árkádokon át a Hősök templomához és föl a Goldmark-teremhez és a hitközségi irodákhoz...

*

A második emeleten új terem nyílt, *Perlmutter* Izsák pompás hagyatékából. A korán elhunyt mester legszebb alkotásai láthatók a falakon, szép művészi keretekben. Értékes gyűjtemény ez, kétségkívül. De mindjárt felvetődik a kérdés: Miért éppen csak *Perlmutter*? És mi lesz a többi magyar zsidó művész halhatatlanságával? Itt van *Bihari Sándor* arabos önarcképe: kitért. Itt van *Katona Nándor* gyönyörű portréja, melyet a kitért *László Fülöp* festett. De mi lesz, ha majd a profán múzeumok München, Berlin módjára sorra idedobálják, vagy ideutalják az összes kitért és ki nem tért zsidó művészek műveit? Merre fog bővülni ez a Magyar Zsidó Múzeum, hogy a szétszórt-ságot befogadja, ha ez lesz a zsidó művész alkotásainak egyetlen menedékhelye?

*

Talán kissé túl pesszimiztikus gondolatok szálltak meg a Magyar Zsidó Múzeum látogatásakor. A Harmadik Birodalom ötödik esztendejébe léptünk; és ha pusztulásra lett ítélve az a zsidóság, mely a német műveltség csúcsain, a világ zsidóságának élén járt, ha elpusztult a héber kultúra szempontjából legértékesebb többmillió orosz zsidóság, ha múzeumi ereklyévé kallódott gyönyörű bezárt templomainak némaságával az olasz zsidóság, — honnan táplálkoznék az optimizmus a végzetes lejtőre került magyar zsidóság sorsát illetően, amely évtizedek óta kápráztató külsőségekben, kifelé szóló szavalásokban és színes szappanbuborékok játékában éli ki magát?

*

De ezek az aggódó gondolatok természetesen nem érintik és nem homályosíthatják el a hálát és köszönetet, mellyel mindnyájan tartozunk a Magyar Zsidó Múzeum lelkes vezetőségének: a mindig agilis és áldozatkész *Wertheimer Adolf* elnöknek, a műtörténész dr. *Munkácsi Ernő* igazgatónak és a hűséges öröknek, dr. *Fürst Aladár* és dr. *Grünwald Fülöp* professzoroknak, akik mind szívvel-lélekkel dolgoznak a múzeum méltó kiépítésén, fejlesztésén, gyarapításán.

EGY ÉV UTÁN ÚJRA MÁÁBÁROTBAN

Egy Magyarországból kivándorolt chalucától, J. Menachem Ickovitztól, kaptuk ezt a hangulatos leírást:

„Chedera a Somron gyöngye“ — szoktuk volt mondani annakidején, mikor még Chederában élt a magyarországi chalucok csoportja. Valóban az egész Somronban nincsen olyan gyönyörű falu, mint Chedera eukaliptusz-erdeivel és szebbnél szebb narancsligeteivel, amelyek virágzásuk idején bódító-részegítő illattal árasztják elmég a falu környékét is. A haifa—chederai országúton robog autónk, közeledünk Chederához.

Itt van már az eukaliptusz-erdő — régi emlékek —, de nincs most idő a régi emlékekkel foglalkozni. Új házakat látok az út mindkét oldalán, a falu közepén is emeletes házak épültek modern stílusban.

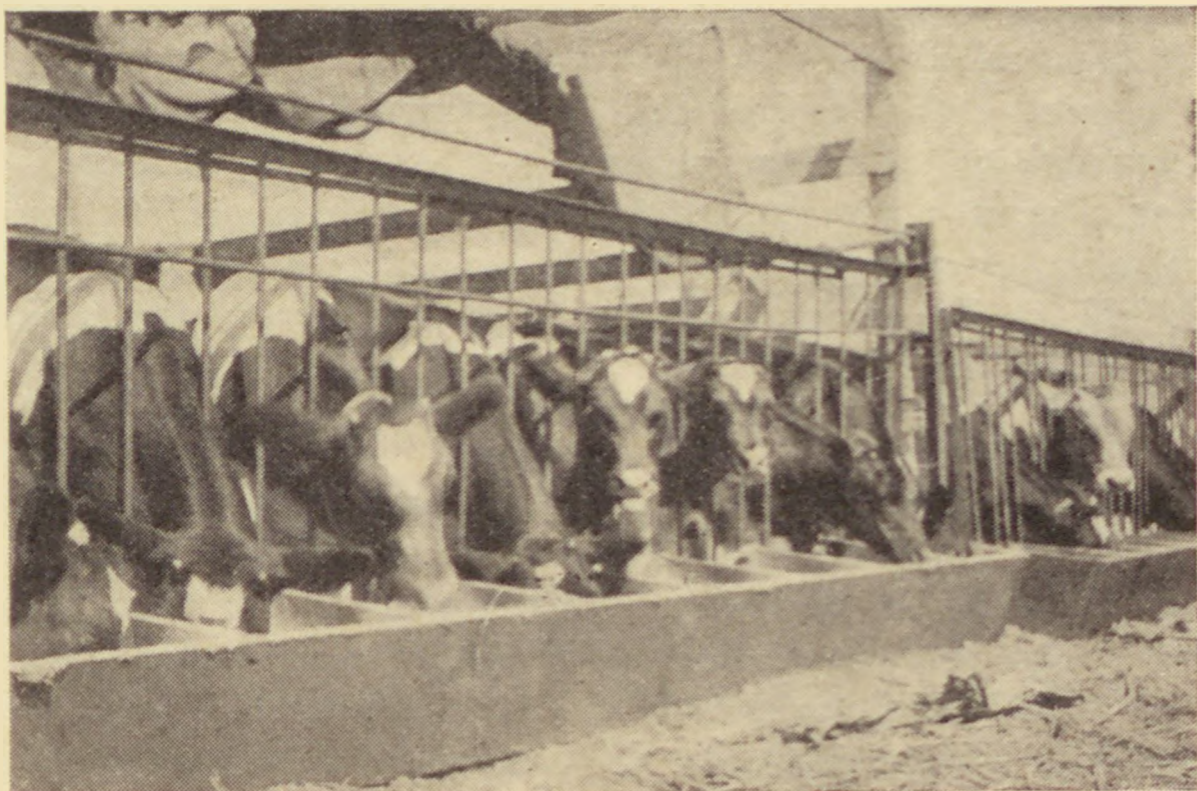
Megérkeztünk. Cókómomat az autókooperatíva irodájában hagyom — gyalog vágok neki a nyolckilométeres chedera—máábároti útnak. Majd csak „beutazik“ valaki kocsival Chederába, vagy a teherautónak lesz valamilyen fuvara és hazahozzák holmimat.

Előre Máábárotba!

A nap erősen tűz, meleg van, az első eső, a „jore“ előtt vagyunk még. Narancsligetek között vezet az út, dombról le, dombra fel, a 30—40 éves fák ágai roskadoznak a még éretlen narancs terhe alatt. Két gázmotoros szivattyú egyhangú pöfögése hallatszik csupán. — öntözik a narancsfákat. Az egyik ligetből keskeny vízerecske folyik ki az útra. Ügylátszik valahol az öntöző betoicsőhálózaton elromlott egy csap, nem kis öröme a „nácháliél“ (magyarul barázdabillegető) nevű madaraknak, amelyek illegetve hosszú farkukat, mohón isznak az erecske vízből.

A nap mintha most még erősebben tűzne, az égen egy felhőfoszlány sem mutatkozik. Fánasztó a menetelés a homokos úton. De most nincs idő pihenni, csak előre, tovább!

Minden ligetet, minden bokrot ismerek errefelé. Mikor még Chederában volt a csoportunk, naponta jártam erre. Akkor még álmodni sem mertünk arról, hogy két évvel később már nekünk is telepünk lesz. Akkor még a különböző, beilleszkedéssel kapcsolatos nehézségeken kívül még a héber nyelv nehézségeivel is életre-halálra menő harcot vívtunk. Idősebb barátaink bizony nem egyszer nevettek ki magyaros akcentusunk miatt. Amiről akkor álmodni sem mertünk — ma valóság. Két évvel ezelőtt telepedett le csoportunk két másik csoporttal együtt Émek Chéferben a Keren Kajemet földjén.

A kolónia új teheneket vásárolt

A fele utat már megtettem. itt az út baloldalán van a piramisformájú ciprusfák sora. Igen érdekes tulajdonságuk van ezeknek a piramisformájú ciprusfáknak: susognak, — állandóan susognak, még akkor is, ha a legkisebb szellő sem mozgatja őket. Most is susognak: s-s-sálóm! s-s-sálóm!! Mintha köszönteni akarnák régi ismerősüket.

Most a fiatalabb narancsligetek öve következik. Elágazik az út, a négy-öt éves narancsosok között megyek tovább. Messziről mozgó pontokat veszek észre, lassan haladnak — mi lehet az ottan? Most már valami morgó zúgást is hallok — persze, persze: traktorok dolgoznak ott, most már tisztán látom: négy traktor, egyik a másik után, mindegyik úgynevezett screipert (földegyenésítő) húz maga után. A haifa—telavivi országút előmunkálatai folynak itten.

Az út Máábárot mellett fog elhaladni, párhuzamosan a tengerparttal és az utazási időt mind a délre fekvő Tel-Aviv, mind az északi Haifa felé lényegesen meg fogja rövidíteni. Hiszen eddig Máábárot és a környékbéli telepek az esős évszakban el voltak zárva a külvilágtól. A térdig érő sárban déli irányban semmiféle jármű nem közlekedhetett, észak felé pedig az esőzések folytán hatalmas folyóvá duzzadt vádin egyáltalán lehetetlen volt a közlekedés. A következő hetekben hidat építenek a vádina. Máábárot közelében, — így olvastam néhány nappal az egyik napilap esti kiadásában. Az út is, a híd is még az esős évszak beállta előtt fognak elkészülni. Az idén télen is zavartalanul küldhetjük majd a tejet Tel-Avivba s ha kedvünk kerekedik egy jó színdarabot megnézni a telavivi Habimában — annak sem lesz akadálya.

A traktorok kórusa egyforma monoton hangon zúg, csak néha-néha halkul el egyik-másik, amikor nagyobb földbuckát hord el, de aztán kettőzött erővel folytatja túl-harsogva néhány percig a többi hármát is. Máábárotot még nem látni, egy magas domb takarja el. Még egy negyedóra járás és meglátom a távolból a máábároti kétemeletes gyermekházat.

Jobbra a jemenita zsidók telepén új házak épültek távollétemben, a házak előtt szépen gondozott kertek. A jemeni telep mögött megint útelágazás van, befordulok a Máábárot felé vezető útra. Mindjárt meglátom a telepünket! Még tíz perc! De mi ez?! A domb mögül valami hatalmas betonhordóféle kandikál ki. Mi lehet az? Vagy talán eltévesztettem az utat!? Lám-lám, egy év ügylátszik mégis csak sok idő. Az ember egy év után az oly sokszor bejárt utakon is eltévedhet. Nézzük csak, — ott hagytam el az útelágazást, itt van az a tamariszkuszfa a domboldalon, amelynek törzse alól a dombról lefolyó esővíz kimosta a földet és most három vastag, a földből kiugró gyökéren nyugszik. Itt magyaráztam a máábároti gyerekeknek egy séta alkalmából a világ zsidóságának helyzetét. Összehasonlítottam ennek a fának a sorsával. Az idők vihara, villámok megtépázták a zsidóság fáját, hatalmas égi háborúk csapadékaik elmosták a zsidóság lába alól a talajt. De a gyökerek kitartanak, a gyökerek mi vagyunk — és a világ zsidósága most hordja vissza a földet a zsidóság törzse alá, mert felismerte a vesztélyt, amely a talajnélküliségben rejlik.

Nem, mégsem tévedtem el, hiszen ilyen tamariszkuszfa csak egy van az egész környéken.

Tovább megyek, most már látom a gyermekház tetejét is, a felső emeletet, már be van vakolva, az ablakok és az erkélyek fehérje átszillan a domboldal zöldjén. Igazán szép. Most már a „betonhordó“-ról is megállapítom, hogy nem más, mint az egy évvel ezelőtt tervbe vett 400 köbméter ürtartalmú víztartály, amelynek építését annak idején félbe

Uziju, a telep legfiatalabb kolónistája

Máábárot ma — Bilder von der neuen Kolonie Maabarot

kellott szakítani, mert nem állott elég pénz rendelkezésünkre. Két hónappal ezelőtt nagyobb kölcsönt kaptunk a Keren Hajszodtól (Építőalap) és két hónap alatt befejezték a vitzartályt.

Már a Máábároti földeken haladok.

Itt van a grape-fruit liget, amely jövőre ad először gyümölcsöt. Gyönyörűen fejlődött az elmúlt év alatt. Ha ez ilyen szép — gondoltam magamban —, milyen szép lehet a túldali narancsos, amely idén érlelte meg első gyümölcsét. — Mikor négy évvel ezelőtt a mostani grape-fruit liget helyén földmérés-munkában dolgoztam a Keren Kajemtnél, gondolni sem mertem volna, hogy valaha mi fogunk ezen a helyen grape-fruit ligetet ültetni. Az akkori terméketlen, évezredek át megműveletlenül elterülő földeket szorgos munkával, kitartással mi változtattuk termékeny gabonaföldekké, saját kezünk munkájának gyümölcsét szedjük idén a narancsosban és jövőre a grape-fruit ligetben. A pusztaságot termőföldre változtattuk s közben mi is megváltoztunk. Hogyan is mondta A. D. Gordon? Nemcsak az ember változtatja meg a földet, hanem a föld is megváltoztatja az embert. És mi tényleg megváltoztunk, gyökeret vertünk Erec Jisráélban, mi, magyarországi chalucok.

Megyek fel a domboldalon a telep házai felé, még senki sem vett észre, csak az egy évvel ezelőtt elültetett utat szegélyező ciprusok sudárbaszökkenet törzsei hajladoznak felém, mintha üdvözölni akarnának: S—s—sálóm! S—s—sálóm!!

BIALIK: ISTENHEGY ORMÁN...

*Istenhegy ormán, tárt, emelt karokkal,
Ősnapok óta áll egy néma agg,
Baljában jogar, kőtáblák a jobbján,
S arcát övedzik dicsfény sugarak.*

*A lábánál két óriás magaslik,
Feszíti izmát hegyek két titánja,
Szigonnyal, karddal rontanak feléje,
Hogy elvegyék tábláit, — ám hiába!*

*Két hajnalhasadás szempillantása,
Szent szelídséggel letekintő mennybolt. —
S meghajlik a két óriásnak térde:
Csönd! Fönséges! Hasonló soha nem volt!*

A pusztaság, ahol Máábárot épült

Gyermekotthon Máábárotban

DR DOHÁNY JÓZSEF: ÁLDÁS AZ ÁLDÁSOSZTÓKNAK

ברכות לראש משביר

Dr Dohány József kiskunhalasi ortodox főrabbitól kaptuk ezt az érdekes írást, amely egyben dokumentuma annak, miként lehet közgazdasági tevékenységet tiszta biblikus szférába emelni. (Szerk.)

Meleg testvéri együttérzésben ünnepli Kiskunhalas társadalma — felekezeti-, osztály-, rangkülönbséget félretéve — egy vállalat hatvanesztendő jubileumát, melynek tulajdonosai Schneider Ignác Utódai. Mezőgazdaság, ipar, kereskedelem, melynek szétágazó érdekei országszerte annyi ellentétnek rugói, felemelő összhangzatban ölelkezik itt. Az égnek nyúló kémények, a zakatoló hűtőházi gépek, a körülöttük foglalatoskodó száz és száz dolgos munkáskéz, a sok tízezer gazda, ki fáradságos, verejtékes munkájának eredményét idehordja, hogy a magyar rög gyümölcsét, a pázsitos legelők neveltjét, baromfiját ezer kilométernyire röpítse a száguldó vasparipa Európa különböző fővárosaiba — mind oly momentum, melyre minden gyermeke e városnak büszkeséggel gondol.

„Én kezeskedem érte, tőlem követeld, ha gyermeked elvész kezem alatt, úgy vétkeztem örökre — az örök életben“ (Beréschit). Jehuda fogadalma volt ez Jákobbal szemben Benjámintól való elszakadása pillanatában. És a későbbi korokban is a Jákob remegő hangjából, reszkető kezéből, tekintete megtörtségéből kalapácsolódott Jehuda hősiességig acélosodott lelke. És ez a bibliai kép jut eszünkbe az alábbi jelenetnél, mely városunkban mindenkinek a szívében él:

Schneider Ignácnak, a város „Szikra Náci bácsi“-jának lelke fáradtan készült Teremtőjéhez s egy 20 éves leányka, Schneider Róza áll az ágy fejénél 10 kisebbtől körülvéve. Simogatja, törülgeti az apa homlokáról a végső küzdelem verejtékét. „Mi lesz ezekkel?“ — szól kétségbeesetten. — „Reád bízom a sorsukat!“ — „Nyugodt lehetsz, apám“ — volt a fiatal leány felelete. Hullnak, sisteregnek a vércseppek szívében. De a halálvívódásból új élet ágaskodó energiája támad, mely magasba lendíti az elgondolások tetteit. A gyalulatlan deszkakoporsót magába öleli az anyaföld, de a hatalmas gyors hűtőházi kerék tovább forog és szorgos kéz aranyontó ládikákba csomagolja az egész környék verejtékes mezei munkáját. Hagyományá vált a szó, hogy Wien koncerttermei mellett, London ködében, Berlin vas-hámorai, Róma anticitásai közelében a napsugár nem csókolja pirosra a kajszit, nem ring mosolygós alma és nem nő színestarájú pulyka. A lenézett homokból drágakövet rejtő hegyeket lehet varázsolni, így szólt biblikus lelke.

Ki áll segítségére? A zsidó lélek! Úgy tesz, mint az írás diktálja: „Kiséreljétek meg, vajjon nem nyitnám-e meg nektek az Ég csatornáit.“ (Malachi.) S ő sikerrel megkísérli az Urat és mellé állanak mindazon szerencsétlenek, kiket átölel az ő szeretetével, kiket a porból felemel, támogatva árvákat, özvegyeket. Az Úr kegyes hozzá, csakhamar a kis lányból nagy lángeszű közgazdasági hadvezér lesz.

Mellette áll immár a vezérkar: férje, sógorai. Férje Goldberg Sándor, kinek bölcsőjénél a Talmud fóliánsaiból csendülő dallam dudolt altatót és árasztott lelkébe Tóraszeretetet, vizsgáló elmeélt. Felismeri az irányt, melyre az előrehaladás sineit le kell fektetnie. Csakhamar európai csengésű lesz a neve. Mint a széles koncepció nagyszerű képviselője megbecsülést szerez a magyar zsidó kereskedelemnek. Észreveszik, hogy ennek agilitása, körültekintő tervezése, külföldi vonatkozásokban oly kincs, mely nemzeti tekintélyünknek hasznára válik.

Ehhez járul Königsberg Károly kitűnő munkája. Nagy intelligenciája, mit a Dunántúl évezredes római sáncairól hozott magával. Ő a bevásárlás sziklás, végzetessé válható meredélyein vágott utat, mit a megszerzett népbizalom szilárdra kövezett ki. Nagy szó: Népbizalom! Csak egyszer, ha megszédült volna a nyereszkes sötét völgyébe nézve! De ez soha meg nem történt! A szavahihetőség szinte páratlan ormára emelte ezáltal a közbizalom, mert minden kiejtett szava szeplőtlen, akárcsak a gazda gyönyörű fájának gyümölcse, melyet az ő buzdító, szakavatott útmutatása szerint termelnek. A zsidó erkölcscsákány által hasított eme utat követi úgy a kereskedelem, mint a közügyek vagy a hitközség tanácsstermében, ha felemeli nagysúlyú szavát, hol lelkének legjavát, ihletét, szeretetét nyújtja.

De „minden nehéz ügyet hozzám hozzatok“. (Smoth.) Ez Bleier Mór szerepe. Még a tudós röppenő szárnyalása, a remegve teljesülő munka, a művész víziós ihlete is hasztalan sötétben pusztuló csíra a megfelelő pénzforrás bugygyanása nélkül. Hát még egy ily hatalmas vállalatnál! A forrást tápláló erekről gondoskodik, szinte tüneményes zsenialitással, mely csak a legnagyobb zsidó pénzügyi kapacitásokra emlékeztet. Nem csak munkájában, hanem lélekberendezésében is. Munkáját úgy végzi, mintha a szentélyben élne, akárcsak a főpap, kinek vállán az aranycsengetyűk gyapjába voltak burkolva, hogy léptei zajtalanok legyenek. Ilyen nesztelen aranycsengetyűs a szíve. Egyetlen életelve, hogy mint a szentély lámpásán a hat láng minden fénye, melege, izzása a nyugati hetedik lángra esett, mely a Tórárt rejtő frigyládára nézett. Mig a tehetség ültette Izraelben a főpapokat méltóságukba, ez a láng soha ki nem aludt. Ebből gyújtották meg a többi, ebből fakadt a többi fénye, viszont ezeknek melege hálából erre ömlött vissza.

Szerinte az élet minden sikerét a Tórártól kapjuk, oda kell a sikerek sugarainak visszahullaniok, hogy a tevékenységben az a szellem sziporkázzon, mely tanításának legelője és legvége, gyökere, sudara, koronája — szeretet. A hangtalan szeretet, a hősiesség, az önfeláldozó, az odaadó szeretet. Másoknak a szeretete, melyben saját énünk felolvad, sőt teljesen megszűnik, eltűnik. Ő nem is ad. Ő csak kapott az Úrtól, akinek kincsével valahogy sáfárkodik, — mentegetődzik, ha szóba kerül, — mert ő többet vett igénybe a maga részére, mint illeti. Hisz őt néhai édesanyja arra tanította, hogy az ebéd második fogását már csak remegve szabad lenyelni, miután milliókra megy azoknak száma, kiknek még egy tálra sem telik. Hiába jön a sok leány, kiket férjhez adott, a sok tönkrement kereskedő, kiket talpraállított, az éhezők, kiknek kenyeret nyújtott, az árvák, özvegyek, kiknek hitvest, apát pótolta. Ő szabadkozik, ő nem tett semmit. Az írás azt mondja: „noszaun titén“ százszor is adj, veal jera bszitcho, örülni kell, hogy adunk, tízszeresen visszkapjuk. Legnagyszerűbb befektetés.

Hadd említsem még a kitűnő Schneider Mártont, ki a legsúlyosabb csapások reázduló terhe alatt is, mint sziklából faragott szobor, tartja vállain a fegyelem épített várát. A cég munkájából a család minden egyes nőtagja, továbbá Schneider Lipót és a békéscsabai telepen Blum Lajos, méltón veszi ki részét.

A nagyszerű képzettségű fiatal gárda, Königsberg Ignác, Königsberg József, Goldberg István és Goldberg Lászlóval egyetemben a páratlan szülők, elődök hűséges tanítványai, már tartják kezükben szilárdan a régi elvekhez híven a fiatalok zászlaját.

Úgy érzem, a magyar zsidóság jövőjét, megbecsülését vetik el a nemzet ezeréves talajába.

Dr. F. Pops, a Savez elnöke
Präsident des Saves, Beograd

Dr. I. Alkalay,
Jugoszlávia grandrabbiája

Schreger Lajos vezérigazgató
Generaldirektor L. Schreger

SIMON S. (BEOGRÁD): A JUGOSZLÁVIAI ZSIDÓSÁG SZERVEZETE

A jugoszláviai zsidó hitközségek szövetsége, „Savez jevrejskih veroispovednih opstina“, melynek székhelye Beograd, törvényesen elismert képvisellete a jugoszláviai zsidóságnak. Mint reprezentáns szerv megfelel ez az intézmény körülbelül a Magyarországi Izraeliták Országos Irodájának, de lényegesen nagyobb kompetenciával bír. Míg az Országos Iroda hatásköre főként a hatóságokhoz való közvetítés, adott esetekben tanácsadó és reprezentatív jelleggel, a jugoszláviai hitközségek szövetsége mint végső instancia dönt minden vallási, adminisztratív és kulturális kérdésben. A Savez végrehajtó erővel van felruházva a zsidóság minden ügyében.

Ez a messzemenő autonómia a zsidó hitközségek szövetségének igen nagyszúlyú jelentőséget ad, amely túlmegy a vallásos közösség szokott keretein. Ha még figyelembe vesszük, hogy az általános iskolatörvényben a zsidó nemzeti felfogásnak megfelelő terv van szentesítve és a *valásoktatásban a modern héber nyelv mint kötelező tantárgy szerepel*, kidomborodnak a jugoszláviai zsidóság kulturális és szociális munkájának rendkívüli lehetőségei. Érthető tehát, hogy amikor az országos törvény ilyen erővel és hatalommal ruházta fel a Savezt, nagy súlyt helyeznek arra, hogy ez a központi intézmény a legméltóbb vezetés alatt álljon.

A zsidók Jugoszláviában is hűségesen teljesítik hazafias kötelességeiket. Belső zsidó ügyekben pedig általában a zsidó nemzeti irány dominál. A hitközségek szövetségének legutóbbi kongresszusán a delegátusok 95 százaléka cionista volt, úgyhogy ez a kongresszus a vezetőségbe is tiszta cionista képviselést választott. A szövetség elnöke dr. Friedrich Pops, aki egyszersmind aktív alelnöke a cionista országos szervezetnek, a három alelnök dr. Hugó Kohn Zagreb, dr. Kalmár Elemér Subotica, dr. Dávid Albala Beograd, mind cionisták, akik közül dr. Albala neve a cionista világszervezetben elfoglalt pozíciója révén Jugoszlávia határán túl is ismeretes. Az igazgató főtitkár Sime Spitzer, Jugoszlávia vezető cionistáinak egyike. Ezek a nevek maguk biztosítják a Savez működésének méltó irányítását.

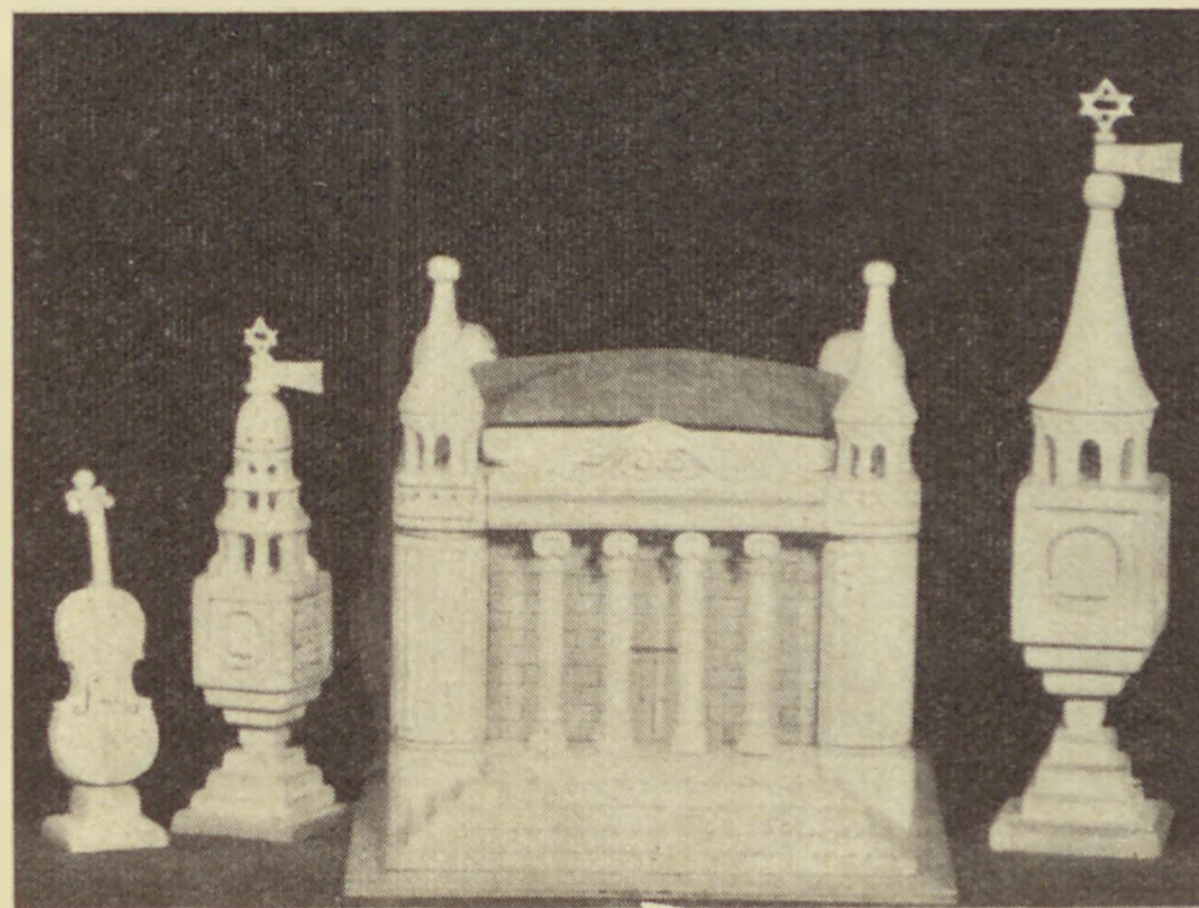
A Savez minden eszközzel meleg támogatásban részesíti a Palesztina-építés munkáját. A szövetség kezdeményezte és szervezte a német zsidó menekültek segélyakcióját, a zsidó összetartozandóság és szolidaritás jegyében.

A Savez elsőrangú iskolakönyveket adott ki a vallás-

oktatás részére, ösztöndíjakat ad rabbinövendékeknek, hogy zsidó tudományban tökéletesíthessék magukat. *Legutóbb pályázatot írt ki a telavivi óvónőképzőbe küldendő tanítónők részére, hogy a helyszínen elsajátítsák az élő héber nyelvet.* Általában minden nemzeti, kulturális, szociális és karitatív munkában irányt ad a jugoszláviai zsidóságnak és akcióit mindig összhangba hozza az egyetemes zsidóság érdekeivel.

Körülbelül kétharmadát a Savez költségvetésének az állam fedezi, amely évről-évre tekintélyes összeget vesz föl erre a célra az állami költségvetésben. Ugyancsak az állam fedezi a *grandrabbinátus* intézményeit. A *grandrabbin* hivatalosan elismert elnöke a rabbiszinódusnak, amely a tisztára vallási természetű ügyekben mint tanácsadó testület áll a Savez mellett és döntéseit mindenütt érvényesítheti. A grandrabbi-állást, amelyet az országos törvény *mint legmagasabb méltóságot* ismer el, nagy tekintéllyel tölti be dr. Isak Alkalay, akiben izzó hazafiság zsidó nemzeti érzéssel párosul.

A jugoszláviai zsidóság minden téren korrekt és öntudatos magaviseletet tanusít és minden körben megbecsülést talál.

Eisenberger J. (Budapest) fajaragványai
Holzschnitzereien von J. Eisenberger

DR GASTER JUBILEUMA

A kiváló angol-zsidó tudós, Dr. Mose Gaster, a szefard hitközség chachamja, nyolcvanadik születésnapja alkalmából a londoni hitközség, a tudományos társaságok és az angliai hitközségek több ünnepélyt rendeztek. Legutóbb több zsidó intézmény rendezett együttes ünnepélyt az angol-palesztinai klub helyiségében, melyen a szónokok mind a kiváló zsidó tudós érdemeit sorolták fel.

Az egyik szónok mondta a következőket: *„Négy típusa van a zsidóság vezéreinek: Van, aki szereti Izrael Tanát, de nem szereti Izrael népét; van viszont, aki szereti a zsidókat, de nem szereti a zsidóságot; van sajnos olyan zsidó vezér is, aki nem szereti sem a zsidókat, sem a zsidóságot; de vannak olyan emelkedett szellemű vezetőink, akik szeretik Izrael népét is és Izrael tanait is.*

Ezen utóbbiak között is első helyen áll az ünnepelt Gaster dr. Egész életében népe javáért dolgozott és részt vett a zsidó közösség minden megmozdulásában; minden erejét és tehetségét a szent tanok hirdetésének szentelte.“

A legnagyobb hatást a gyűlés résztvevőire magának az agg tudósnak, Dr. Gasternek beszéde tette, melyben válaszolt az üdvözlésekre.

„Ha megkérdeztek engem — mondotta az ünnepelt —, hogy mi volt a legfontosabb az összes munkáim között, akkor csak azt mondhatom, hogy mind egy központi gondolatból indultak ki: hogy úgy éljek és dolgozzak, amint az egy zsidóhoz illik. Sokat harcoltam ennek a gondolatnak a jegyében, de sohasem a magam, hanem csak a zsidó nép javáért. Sokat szenvedtem a magánéletemben, de soha sem panaszkodtam. *Volt idő, amikor a cionista munkám miatt abba a veszélybe kerültem, hogy nem lehetek többé a szefárd hitközség „Chacham“-ja, de nem törődtem vele. Szilárdan kitarítottam a meggyőződésemmel, mert tudtam, hogy milyen fontos a cionizmus a zsidóságnak. És ugyanígy volt mindennel, amit a nép javára cselekedtem. Mindig azt mondtam, hogy nem elég a türelem, hanem küzdeni kell a közönyösség ellen. Igyekeztem kideríteni, hogy a világ kulturája milyen sokkal adósa Izrael népének, amely minden időben nagy áldozatokat hozott érte. Remélem, hogy még sok éven át dolgozhatok ebben a szellemben, Isten kegyelméből. és remélem, hogy még lesz alkalmam a tollammal még néhány lapot hozzáírni az életem történetéhez.“*

Gaster tudományos működésének méltatására még visszatérünk.

ÚJ ZSIDÓ KÓRHÁZ SUBOTICÁN

A szabadkai zsidó hitközség új nagyszabású humanitárius intézménnyel gazdagodott. A néhai főrabbi emlékére alapított „Dr. Singer Bernát“ zsidó szeretetház egyesület kórházát 1923-ban nyitották meg eredetileg 20 ágygal. Idővel kibővítették 35 ágyra. 1935-ben a zsidó hitközség nagy áldozatkészségével megvettek egy új, eredetileg luxus szanatóriumnak készült épületet és ebbe költözött át a kórház

1936 november 1-én. A kórházban most már 50—60 ágy van, de szükség esetén még felemelhető ez a létszám, ami csakhamar meg is fog történni.

Az új kórház a lehető legmodernebb. A közös termekben csak 3—4 beteg fekszik együtt. A kedvezményes betegek másodmagukkal vannak különszobákban, a fizető betegek pedig egyedül. Minden közös teremhez külön fürdőszoba van, valamint minden két különszobához is. A kórház fel van szerelve a legmodernebb röntgenkészülékkel, cardiográffal, diathermiával, kémiai és orvosi külön laboratóriummal. A személyzet lakása, konyha és egyéb mellékhelyiségek a souterrain-helyiségekben vannak, ahonnan liften szállítják fel az ételt úgy a földszinti, mint emeleti helyiségekbe. Hatalmas tetőtérassz van a II. emelet fölött, ahová betegszállító liften viszik fel a betegeket napozásra.

Az elmúlt évben 12 ezer ápolási nap volt a kórházban. Ennek kb. harmadrésze szegény zsidó beteg volt, teljesen díjmentesen. Jelentékeny a kedvezményes betegek száma, míg legkisebb a fizető betegeké.

Az új kórház kialakítása körül nagy érdemeket szerzett áldozatkészségével Schreger Lajos vezérigazgató, aki zsidó szívvel állt a humanitás művének megvalósítása mellé.

A FÖLD SZAVA HÍV

A K. K. L. jeruzsálemi vezetősége közölte dr. Patai Józseffel *amerikai és délafrikai* központjainak kérését, hogy „intézzen felhívást az ottami zsidósághoz, melynek széles rétegei előtt tiszteletben áll a neve és így buzdító szózata erősítően fog hatni ezeknek az országoknak K. K. L. jubileumi akciójára“. Dr. Patai József felhívása azonban nemcsak a távoli amerikai és délafrikai testvérekhez szól, hanem itt közelben is, közöttünk, mindnyájunkhoz.

Testvéreim túl a tengereken! A Föld szava hív benneteket, a szent Föld szól hozzátok, mely oly messze van és mégis oly közel: mindnyájunk, mindnyájatok szívében.

A Föld, amely őseink becézett álma volt, melyet Isten ígérete, Próféták ígéje és évezredek vágyakozása megszentelt és melyet fiaink és leányaink áldozatos munkája feltámasztott romjaiból, meggyógyított sorvadásából és visszaadott az egészségnek, virágzásnak.

A Föld szava hív, melyet nemes új harcban hódítottak meg új makkabeusaink: arcuk verejtékével, kezük szántásával és csak napjainkban is vérük áldozásával.

Testvéreink vére kiált hozzátok a Földből!

Harmincöt esztendeje, hogy a K. K. L. megkezdte Erec Jisrael visszaszerzésének békés művét, hogy talajt adjon a zsidó nép újjászületésének. És most, új nagy feladatok küszöbén a nép fiaihoz és leányaihoz fordul segítségért a földkerekség minden táján.

A Gondviselés végzése, amely szétszórta Izrael gyülekezetét a világ minden szélére, szól most kelet és nyugat, észak és dél felé: gyűjtsetek erőt az ősi Föld megváltására! És ki tudja, talán jövődő mentésül küldött benneteket az Úr akarata távoli tengereken túlra, nyugalmas partok áldott virányaira, hogy bőségben, szépségben növekedve, segítségül legyetek népeteknek a szükség napjaiban, ha majdan Isten szava szól Jeruzsálemből és Cion ormain a megváltás harmonája zendül.

Tizenkétszer jártam be a próféták és patriarchák megújuló földjét szélteben-hosszában és mindannyiszor megteltek szemeim csodálattal s szívem örömmel és büszkeséggel. Csodáltam fejlődésének oly gyorsan emelkedő fokozatait és büszkélkedtem az új nemzedékkel, amely új világot alkot az Ősi földön és arca áhítattal fordul az ódon világ felé, melyet a Biblia nyelvével együtt új életre kelt. Láttam az új zsidó földművest Jezreel völgyében és Juda sziklás hegyei között és láttam a föld ifjú örét, amint sebesülten ült a lován, egyik karja fehér kötésben, a másikban védő fegyver, Ezra és Nehemia építőinek méltó ivadéka. Ott voltam közöttük a megpróbáltatás hónapjaiban, amikor a feljűk dobált köveket is felemelték és építő kövekké szentelték. Valósággá váltják a legendát, az ősök álmát. S láttam a gyermekeket, akik dalolva ugranak a tenger háborgó hullámai közé mint drága szimbolumai népünknek, amely évezredek át dalok és lángok és vizek hullámai között folytatta útját a Történelmen keresztül, rendületlen hittel a jövőben. És az új telavivi kikötőben láttam az új zsidó hajósokat, akik új utakat nyitnak a szabadság felé és kiáltó szavuk szól a messze vizeken át távoli testvéreikhez „Salóm“ áldó szavával.

Beteljesedett Herzl próféciaja: „Csodálatos nemzedék támadt az Ősök földjén, hősök új nemzedéke, új makkabeusok“.

Mindenki, akiben zsidó szív dobog, meg kell hogy hallja a K. K. L. szózatát, hogy a testvérek áldozatából új föld-

ket válthasson meg a szétszórtságból jövő új honkeresők számára. És amint a Jordán hasadéka nem bonthatja meg a Szentföld egységét, épp úgy nincs szakadék Erec Jisrael becézése és a szeretet között, mit ki-ki szülőföldje, hazája iránt szívében táplál.

Testvéreim túl a tengereken! Segítsetek az új honépítőknél, akik egész népük terhét vették vállaikra és népük reménységét, jövődjét hordozzák. Segítsetek és a nagy Világhajós kormányozza a gyűlölet hullámai között vergődő emberiség hajóját igaz Béke partjai felé. Salóm!

Dr. Patai József.

Lakos András: Árvák a templomban

*A kisvárosi imaház zugában
Szöszke fejjel vén templomi homályban
Áll két gyerek.*

*A gyertyák: fényes sok kandi szivárvány
S álmélkodók az aranycirádán
A kék szemek.*

*Szökellve zeng kántor-ajkról az ének
Szikár mellüket döngetik a vének
Az ima száll...*

*S a szögletben az árvák elhagyottan
Összebújnak reszketve, bús riadtan,
Mint két madár.*

A lemondott angol király a Palesztinában állomásozó ezred egyenruhájában.

UJ KÖNYVEK

PROF. KRAUSZ SAMUEL: הַמַּיִם (A VIZ)

Patai Rafael műve. „Dvir“ kiadás. Tel-Aviv 5696.

A Héber Egyetem első doktora arról a témáról írta disszertációját, mely Palesztina számára nagyon fontos: a vízről. Persze az ókori források alapján, azon bő anyag összeszedésével, mellyel a bibliában és talmudban találkozunk. Hogy mily bő ez anyag — mutatja a fiatal tudós művének terjedelme: 276 oldal 8-rét. Kitesz ez annyit, mint más tíz disszertáció együttvéve. És a terjedelemnek megfelel a belső tartalom is; tudomány az a szó legszebb értelmében. És ugyancsak megfelel a szép héber nyelvezet is; élvezet olvasni. A könyv külső kiállítása pláne díszesnek mondható. A modern héber irodalom jelentős munkával gazdagodott.

Megtalálható e nagy műben minden, ami csak valahogy a vízzel függ össze. Oly sok és soknemű az, hogy a beszámolás alig emelheti ki a főtárgyakat is. A szerző azonban nagyon ügyesen csoportosította a gazdag tartalmat és gondolatmenetét könnyen követheti az, aki tanulás és okulás céljából foglalkozik e témával.

A munka négy nagy részre oszlik, melyeken belül számos fejezetet találunk. Először is tárgyalja a vizet törvényes szempontból; a víznek ugyanis tisztító ereje van (csak emlékezzünk a „vörös tehén“ tórai törvényére!), habár másrészt maga is tisztátlanná válhat, sőt a tisztátlanságot más tárgyakra átvetheti és átruházza. Van a víznek, mint jól tudjuk, gyógyító ereje is. Aztán a sok előírt mosás (főképp kézmosás, ruhamosás, edények vízbe való mártása stb.). Mindamellert különösen kiválik itt a szentélyben való vízöntés ritusa, valami libatio-féle, aztán pedig a szóta- (gyanusított nő) törvénye, valami ordalia-féle, mely abból áll, hogy e nő átokhozó keserű vizet iszik. Mind e dolgokat magukban véve is meg kell érteni, de még nagyobb a feladat, ha párhuzamot keresünk a tórai törvény és más népek törvényei, sokszor csak legendái és meséi között. Ily párhuzamokkal is bőven szolgál a fiatal Patai és ebben rejlik művének nagy vonzó ereje. Ehhez pedig nagy olvasottság szükséges, ami megint új dicséretet halmoz a fiatal tudós fejére.

A legtöbb tóratudónak és rabbinikus tekintélynek az imént vázolt rész fog rendkívül becsesnek feltűnni, de a szélesebbkörű tudomány művelőinek tán jobban fog imponálni a második rész anyaga, mely a vizet „aggadikus“, azaz folklóre szempontjából tárgyalja. Nagy tér jutott itt a Vörös-tenger kettéhasadása történetének és egy kicsit merész az Pataitól, hogy a dolgot ily cím alatt tárgyalja: „A tenger hasadása, vagyis: egy mythos keletkezése“; megjegyzem: csak a cím ilyen, de viszont szerző jól tudja, hogy maga a történet — esemény és hogy van a csodának természetes magyarázata is. Igen érdekes fejezet e részben a tizedik: A víz a kosmogoniában. Az emberiség őseredeti felfogásainak terjeszkedik ki a szerző. Azután mindjárt következik „a mythikus Hydrographia“ című fejezet; többek között itt hallunk az „okeanos“, a „tehom“ (tihama) stb. fogalmáról, majd pedig Mirjam kútjáról, a vízerek földalatti kapcsolatairól stb.

A harmadik rész a Hydrographia terminusainak van szentelve. Ez egy kicsit száraz olvasmány, de az nem lehet kritérium egy tudományos mű megbecsülésében. E fejezetben inkább a philologia jut érvényre és ez nem mindenkinek inyére való.

A negyedik rész direkte Erec Jisrael hydrographiájával foglalkozik, mondani sem kell, hogy nem a mai igények szempontjából, hanem aszerint, hogy mit tudhatunk meg e

részt a bibliából és talmudból. Ismét sok tekintetben philologiai magyarázatok. Érdekes Patai R. azon megjegyzése (204. l.), hogy a talmudi tekintélyek, úgylátszik szándékosan, észak felé bővítették ki (persze csak teóriában) Palesztina határait; Patai gyanítása szerint azért, mivel akkortájt a zsidóság és vele együtt a zsidó tudás főtanyája Galilaea volt és nem a dél felé fekvő Judaea, Jeruzsálem városával együtt. Másrészt, úgy véli Patai R., azt lehet gondolni, hogy e művelettel mintegy közelebb akarták egymáshoz hozni a zsidó diaspora két főtanyáját, Palesztinát és Babyloniát. Patai R. igen röviden végez e kérdéssel és csak annyi szót se veszteget rá, mint nekem kellett itt a reprodukcióban. Szerintem azonban jó lett volna e pontnál egy kicsit megállni, mert látnivaló itten, hogy mennyi szándékosan rejlik a talmudi „bölcsek“ szavai mögött és hogy mindenkoron kérdeznünk kell, a valóság-e az, amit olvasunk, vagy csak fantázia.

Nagy meglepéssel távozunk e szép munka ismertetésétől. A címlapon igen beszédesen e rabbinikus mondat díszlik mint mottó: „A víz életet jelent“. Ezzel ki van mondva a víz értéke Palesztina tekintetében és Patai R., aki a jeruzsálemi egyetemen nyerte kiképzését mint Prof. Klein tanítványa, e művével leróta háláját nevelő intézete iránt. Amennyiben azonban a mű édesatyjának, Patai Józsefnek van ajánlva, leróta háláját aziránt is, aki őt először vezette a zsidó tudomány terére, tehát közvetve a magyar-zsidó tudomány iránt is. A hazai zsidóság büszke lehet e neveltjére. Sokat várhatunk a fiatal tudóstól, aki ily nagy léptekkel hatolt be a tudomány csarnokába.

Wien, 1937 január.

„A JUDAIZMUS LÉNYEGE.“ *Balkányi Kohn* Jicchák könyvében a zsidó hagyományos irodalom beláthatatlan terjedelmű mezején lelkeséggel gyűjti és *teljesen egyéni csoportosítással* fűzi színgazdag csokorba idézetek pompás virágait és az ujságíró könnyedségével fesztelen formában szemlélteti azt az igazságot, hogy tisztult istenhit és erkölcsi fönség a zsidóság lényege mindenkiben. Mintegy betetőzésül a cionista világszemléletnek hódol, úgyhogy az átfogó műben sokfelé rétegződő népünk minden iránya megtalálja a maga nemes ideálját. (Dr. V. L.)

PROF. DR. FRANZ LANDSBERGER: EINFÜHRUNG IN DIE JÜDISCHE KUNST (Philo Verlag. Berlin, 1935). *Landsberger* professzornak, a zsidó művészet neves kutatójának új könyve három tanulmányt tartalmaz a zsidó művészetről, a zsidó művészekről és a zsidó stílusról. A könyv, melynek célja bevezetést nyújtani a zsidó művészetnek eddig még oly kevésbé ismert területére, válogatott illusztrációkkal van díszítve, melyek szemléltető képet adnak a zsidó képzőművészeti stílus fejlődéséről az ókortól a legújabb korig.

KACZÉR ILLÉS: IKONGO NEM HAL MEG (Cseh-szlovákiai Magyar Tudományos, Irodalmi és Művészeti Társaság, Pozsony, 1936, két kötet). Kaczér Illés a *Mult és Jövő* hasábjain vonult be a magyar regényirodalom legelsőinek sorába. „Khafrit, az egyiptomi asszony“ című regényével, amely egy régi, exotikus világot támasztott fel, átütő sikert aratott. Közel negyed század telt el azóta és Kaczér Illés mindig hű maradt a regényhez. „Ikongo nem hal meg“ című most megjelent kétkötetes regénye Afrika forró lehelletét hozza át a fehér földrészekre. Két világ harcát mutatja be az amerikai leány és a fiatal afrikai néger szerelmében. Ősi regék elevenednek meg a misztikus világból. De Kaczér Illés regénye a faji kérdés általános problémáját és a mai napokban hozzáfűzött következtetéseket viszi ad absurdummá. Megrázó cáfolata ez a faji elméletek ferdeségeinek, úgy, hogy közvetve, tulajdonképpen a zsidó-kérdést is surolja.

JÜDISCHES FEST — JÜDISCHER BRAUCH. Ezen a címen pompás gyűjtemény jelent meg dr. Else Rabin és dr. Friedrich Thieberger szerkesztésében a berlini *Jüdischer Verlag* kiadásában. A kb. 500 nagyoktáv oldalra terjedő munka enciklopédikus módon mutatja be a zsidó ünnepeket és szokásokat. Az általános rész a kiadók bevezető tanulmányait tartalmazza a vallásos szellemről és a zsidó házról. Dr. Ziegler Ignác karlsbadi főrabbi a hitközséget, dr. Max Eisler a templomot, Arno Nadel a templomi zenét és dr. David Feuchtwanger a zsidó hétköznapot ismerteti. Majd külön részek következnek a szombatról, a nagyünnepekről, a zarándokünnepekről, az örömteli és a gyásznapiokról, végül az egyéni élet ünnepeiről. Az egyes ünnepeket leíró részek után az illető ünnep számára kiválogatott olvasmányként szemelvények következnek a legkülönbözőbb korok irodalmából. A mű számára újonnan szerkesztett bevezető tanulmányokat a következők írták: dr. Max Wiener, dr. Manfred Swarsensky, dr. Max Eschelbacher, dr. Max Dienemann, dr. Oskar Wolfsberg, dr. Max Grunwald, Georg Langer, dr. Max Joseph, dr. Leopold Neuhaus, dr. Max Simonsohn. Az irodalmi szemelvények a következő szerzők tollából származnak: S. J. Agnon, S. Anski, Berthold Auerbach, Leo Baeck, Oskar Baum, Richard Beer-Hoffmann, Ch. N. Bialik, Isaak Breuer, Max Brod, Martin Buber, Zwi Perez Chajes, Emil Bernh. Cohn, Hermann Cohen, Prof. Simon Dubnow, Edmond Fleg, Frankl, David Frischmann, Simon Frug, Sammy Gronemann, Theodor Herzl, Moses Hess, S. K. Hirsch, Schmarya Levin, Oskar Levertin, Mendele Mocher Sforim, Thomas Mann, Moses Mendelssohn, N. A. Nobel, J. L. Perez, Gabriel Riesser, Morris Rosenfeld, Josef Roth, Felix Salten, David Schimanowitsch, Salman Schneur, Scholem Alejchem, Jehuda Steinberg, Heymann Steinthal, Saul Tschernichowski, Franz Werfel, Israel Zangwill, Theodor Zlocisti, Hugo Zuckermann, Leopold Zunz, Stefan Zweig stb. A mű ára RM 8.50, kötve RM 12.

KUKTA PETI. F. Fürth Margit meséi. A gyermekirodalom oly szegény igazi értékekben, oly kevesen tudnak a „nagyok“ közül a gyermekekhez az ő sajátos világukon belülről szólni, hogy kétszeres örömmel kell üdvözölni Fürth Margit kedves, szép könyvét, amely Kukta Peti címen most hagyta el a sajtót... Csupa melegség, csupa költői invenció, mindig a gyermekek nyelvén szól a gyermekekhez. A mesékbe magyar és általános mesemotívumok mellett bibliai meseszálak is belé vannak szőve. A könyv kiállítása elsőrangú, Gedő Lipót illusztrációi kitűnő kísérői a szövegnek. Úgyhogy a Kukta Peti bizonyára szívesen látott vendég lesz a kicsinyek világában.

VIKTOR BAUER: Volk unterwegs — Staat unterwegs (Nekudah Verlag, Mukacevo, 1936). Röviden, de tömören foglalja össze Viktor Bauer mindazokat a kérdéseket, amelyek a Palesztina-építéssel kapcsolatban 1919 óta fölmerültek. A fejlődésnek különböző fázisait tárja elénk, mindenütt rámutatva a hibákra. A mi korunk a „bőr-frázis“ kora és szimbóluma az aktatáska. Így látja Bauer azokat is, akik ezekben az aktatáskákban eszméket, ideálokat hordanak, melyeknek a kedvéért nem akarják meglátni a valóságokat. Szétszedi az összes pártokat, a proletariátust és a „kapitalistát“ egyaránt, a mizrachistát és a legbaloldalabbat. Könyvének második részében tervet ad a Palesztina-építés szervezetének átformálására.

MARTIN BUBER: DEUTUNG DES CHASSIDISMUS. (Schocken-könyvtár, 43. szám, Berlin 1935.) A chasszid-mozgalom a kétezres éves száműzetésben is töretlen zsidó vallásos érzés és képzelőerő bizonyítéka. Martin Buber, ebben a könyvecskében összefogott három tanulmányával, azt mutatja meg, milyen hatással volt a chasszadizmus az emberiség szellemi történelmére.

DR. MICHAEL HIGGER: MASZICHTOT KALLAH. New-York, 1936. A talmudnak úgynevezett kis traktátusai sorába tartozik a Kallah, a Menyasszony traktátusa, amely az eljegyzésre, a lakodalomra és a házasságra vonatkozó szabályokat és agáákat foglalja magában. A Menyasszony traktátusához csatlakozik a Masszechet Kallah Rabbati, amely úgyszólván a gemara szerepét játssza Menyasszony traktátusának Baraitája mellett. Dr. Higger számos régi kézirat alapján adta ki a két traktátust, tudományos precizitással állapítva meg mindenkor a helyes szöveget és közölve az összes olvasatokat és variánsokat. Műve igen jelentős a régi héber irodalmi források feltárásának szempontjából.

300 ÉVES PALESZTINAI ÚTLEÍRÁS. A Polygraphisches Institut, Zürich kiadásában megjelent Hans Jakob Ammann „Reiss ins globe Land“ című útleírása, melynek első kiadása 1618-ban jelent meg. Az új kiadást a szerző lezármazottja, Aug. F. Ammann rendezte sajtó alá és A. Waldburger látta el bevezetéssel és tudományos jegyzetekkel. A hatalmas folió-formátumú kötet, melyet több egykorú metszet és illusztráció díszít, méltán rászolgál a Szentföld története és a Palesztina-tudományok iránt érdeklődők legnagyobb elismerésére és megbecsülésére.

MORITZ ZOBEL: DAS JAHR DER JUDEN (Schocken-könyvtár, 55—56. szám, Berlin, 1936). A zsidó év ünnepeit dolgozza fel tudományos alapossággal és mégis a laikus számára is érdekesen ez a kötet, mely mintegy kiegészítése a szerző régebben megjelent, a szombatról szóló könyvének. Gyakorlati bevezetést nyújt a zsidó hétköznapok és ünnepek szokásainak és imáinak világába, mely a vallásos zsidónak úgyszólván az egész életét kitöltötte, de melytől a mai modern zsidóság annyira eltávolodott, hogy számára Zobel könyvének minden mondata érdekes újdonságot jelent.

Kemény Nándor: Nagymama

TOLLHEGYRŐL

„IRODALOMPÁRTOLÁS.“

Prof. Krausz Sámuel, a wieni szeminárium nagyhírű rektora, akinek csak a napokban ünnepelte 70-ik születésnapját az egész tudományos világ, a Mult és Jövő legutóbbi számában tanulságos adatokat fedett fel szomorú tapasztalatainak tárházából. Mennyi nemes kezdés szenvedett hajótörést a zsidó közömbösség kemény sziklazátonyán, mennyi szép mentőeszmét fullasztott meg a rideg tény, hogy Izrael gazdagjainak túlnyomó részénél mindenre jut pénz, csak a zsidóság ügyének szolgálatára nem és különösen nem a zsidó literatura számára. Krausz professzor koheleti bölcs rezignációval állapítja meg a szomorú tényállást: ez a valóság, amellyel a zsidó szellem szolgáltójának számolni kell. A zsidó sajtó hivatása azonban, hogy a helyzet javításán munkálkodjék. Lehetetlen dolog például, hogy egy vidéki hitközségi elnök úgy nyilatkozzék, hogy neki elég hitközségi közügye van, „nem foglalkozhat zsidó irodalompartolással“. Az „amhoorecség“ netovábbja ez. Mert a zsidó analfabétaságon túl már az első fokon illik tudni, hogy a zsidó irodalom a hit és a hitközség alapja. Zsidó literatura nélkül felesleges minden hitközség. Achad Haam mondta: Nem annyira a zsidóság volt a szombat fenntartója, hanem inkább a szombat tartotta fenn a zsidóságot. Variálva ez az „irodalompártolásról“ is mondható: nem a hitközség pártolja az irodalmat, hanem a zsidó irodalom pártolja a zsidó hitközséget.

A VOLT ANGOL KIRÁLY ROTHSCHILDNÁL.

Hogy a volt angol király a zsidó báró otthonában keresett üdülést és a zsidó fülészprofesszornál gyógykezelést, semmiképp sem tekinthető zsidó történeti eseménynek. Nem lehet ebből következtetni sem arra, hogy nem zsidók között nem akadna jó fülspecialista, sem arra, hogy a nem zsidók között nem akadna vendégfogadó ház, mely az „emigráns“ Windsor hercegnek szívesen menedéket nyújtana. Felesleges volt tehát, hogy a zsidó sajtó ezzel kapcsolatban az egész világon diadalt kiáltson és ép oly felesleges volt, hogy egyes jobboldali lapok elhallgassák Rothschild és Neumann professzor nevét és csak úgy „bécsi tartózkodásról és fülkezelésről“ beszéljenek. És még feleslegesebb volt a német sajtónak adott utasítás, hogy túlzott óvatosságból nem szabad írni az egész ügyről egy szót sem.

A NEGATIVUM MINT POZITIV ÉRTÉK.

Thomas Mann írta valahol: az antiszemitizmus pszichológiai magyarázata, hogy az emberek felfedeznek magukban egy dédélgethető értéket: akármilyen jelentéktelen ember vagyok, de egy megvan, nem vagyok zsidó! Hasonlóképpen van a legtöbb zsidó az ő anticionizmusával. Felfedez magában egy értéket, amelyet hangosan becézni lehet: „nem vagyok cionista“. Akárhogy van ez a felfordult világ, akárhogy utálnak és igyekeznek mindenünnen kiszorítani, egyetlen kincsem még mindig van: anticionista vagyok. Sovány vigasz ugyan, de zsirosabb falat híján ez is valami.

AZ ELMULT KARÁCSONYKOR...

Az elmúlt karácsonykor is tele voltak a lapok zsidó írók, vagy legalább is kitértek, karácsonyünnepi cikkeivel, verseivel. Mintha keresztény író nem is tudná olyan szépen méltatni a karácsony jelentőségét és katolikus költő egyáltalában nem tudna szép karácsonyi verset írni. Nem zsidó írók és költők legtöbbszörre más témáról írtak. Vagy várták talán, hogy nálunk is jön afféle harmadik birodalmi rendelet, mely a zsidó írókat hivatalból a chanukai ünnepek körébe utalja és akkor szabad lesz számukra a tér...

ZSIDÓ HUMOR

EZ IS JÓTEVÉS

R. Jisrael Szalant megállt az utcán és hosszan elbeszélgetett egy emberrel, sokszor hangosan felnevetve. A hivatkozottak, hogy a minden percét a Tórának szentelő rabbi annyi időt tölt hiábavaló beszélgetéssel. Valaki meg is kérdezte az okát, mire R. Jisrael mosolyogva felelt:

— A dolog egyszerű. Ezt az embert annyira ellepte a gond, hogy búskomorság fenyegeti és aki kicsit felvidítja, jót tesz vele... Ez is „micva“...

A MÁSOK VÁLLÁN

R. Jisrael Szalant vendége volt egy gazdag hívének Kovnóban. Észrevették, hogy a rabbi nagyon kevés vizet önt a kezére étkezés előtt. Alig annyit, amennyi elő van írva. Csodálkoztak rajta, amire a rabbi így felelt:

— Láttam, hogy a cselédleány messziről hozza a vizet és oly nehezen cipeli fel a dombra, ahol a ház áll, nem akarok tehát érdemet szerezni másnak a vállán...

KÖNYÖRÜLETESNEK KELL LENNI

R. Jisrael Szalant egy éjjel a Tanházban virrasztott és tanult. Hallotta, amint a sarokban fekvő, két szegény koldus beszélget egymással: „Gyere velem a kúthoz, nagyon szomjas vagyok“ — szölt az egyik. „Ha szomjas vagy, menj egyedül“ — felelte a másik. „Gyere velem, ismételte amaz, adok neked tíz kopeket.“ A másik nem mozdult. Erre R. Jisrael felkelt a Talmud mellől, kiment a kúthoz, hozott vizet és odaadta a szomjasnak, majd a másikhoz fordulva szölt:

— Nem volt szép tőled, fiam. Zsidó embernek könyörületesnek kell lenni. És ha társad, szegény léte, tíz kopeket akart adni, bizonyára már nem bírta tovább...

AZ IGAZI CADDIK

Egy gazdag chaszid jött R. Jisrael Szalanthoz, elbeszélgetett vele Tóráról és jóságról. Mikor elbúcsúzott, oda nyújtott neki 100 rubelt. „Mi ez?“ — kérdezte R. Jisrael. „Nálunk szokás, felelt a chaszid, hogy pénzt adunk a caddiknak, hogy imádkozzon értünk.“ „Úgy? — csodálkozott R. Jisrael, nálatok caddik az, aki elfogad pénzt, szerintem caddik az, aki kinyitja a kezét és ad...“

ORGONÁS ZSINAGÓGA ÉS BETHEMIDRAS

R. Jisrael Szalant mondta: „Ha én éltem volna a Chaszám Szófer idejében, nem közöcsöttem volna ki a reformzsidókat, hanem ellenkezőleg, csatlakoztam volna előbb Geigerhez és próbáltam volna vitatkozni vele. Ha meggyőzőm, jó, ha nem győzőm meg, így szólok hozzá: jól van, testvér, akarsz orgonás zsinagógát, gyerünk, építünk orgonás zsinagógát. Aztán beleültettem volna jámbor talmudistákat, hogy tanuljanak benne és idővel az orgonás zsinagógából bethamidras lett volna...“

AZ ÚJ TALLISZ

Mikor R. Jisrael Szalant königsbergi rabbi lett, egyik híve meg akarta lepni új tallisszal, miután a régi már oly kopott volt. De R. Jisrael semmiképp se akarta elfogadni az ajándékot. Egyik híve igyekezett rábeszélni a rabbit, fogadja el, hiszen új talliszt felvenni is vallásos cselekedet. „Ha énnekem kitelne jövedelmemből, én is oly szívesen vennék új talliszt“ — mondta. Mire R. Jisrael így felelt: „Ha nekem telne jövedelmemből, én is szívesen vennék. De ajándékba nem kell...“

VILÁGSZEMLE

Az angol királyi bizottság, amelyet eddig az arabok bojkottáltak, most kihallgatja az arabokat is és a zsidók panasza után most a másik fél panaszait veszi jegyzőkönyvbe. Ezáltal a királyi bizottság missziója megszűnik egyoldalúnak lenni és a palesztinai zsidóknak alkalmuk nyílik az arab panaszokat és kifogásokat a maguk értékére leszállítani és megfelelő helyesbítéssel kísérni a tendenciózusan terjesztett helytelen adatokat.

A délafrikai Board of Deputies felhívást tett közzé, amely a zsidók bevándorlásának kérdésével kapcsolatban tiltakozik minden vallási megkülönböztetés ellen és kiemeli az eddig Délafrikába bevándorolt zsidók munkájának nagy eredményeit.

Az amerikai szenátorok bizottsága közzétette jelentését a palesztinai eseményekről és megállapítja, hogy a zavargásoknak csak az angol kormány hanyagsága volt az oka, a zsidók semmiféle okot nem szolgáltatottak arra, hogy az arab lakosság ellenük forduljon és egyben tiltakoznak a gondolat ellen is, hogy a zsidó bevándorlást korlátozzák. A kormány teljesítse kötelességét és akkor Palesztina a teljes béke országa lesz.

A *berlini* hitközség elnöke, H. Stahl, a hivatalos „Gemeindeblatt“-ban beszámol palesztinai útjának nagyszerű benyomásairól, köszönetet mond Weizmannak és munkatársainak és annak a kivánságának ad kifejezést, hogy a *nemcionisták* elevenebb működést fejtsenek ki a *Jewish Agency* keretében.

Svájcban a Frankfurter-per ítélete a vádlott 18 évi börtönbüntetésével fejeződött be. — *Zürichben* bombamerényletet követtek el a zsidó templom ellen. A *berlini* „Angriff“ szerint a zsidók műve ez a Frankfurter-per alátámasztására, hogy kompromittálják a nemzeti szocialistákat, kiknek svájci vezérét lőtte le Frankfurter.

Lengyelországban, a parlamentben, a zsidó lakosság tragikumáról beszéltek a zsidó képviselők. Prof. Schorr varsói főrabbi hangsúlyozta, hogy a zsidóellenes izgatás csak eszköz a hatalomrajutáshoz. Egy pap beszédet tartott, hogy úgy kell tenni a zsidókkal, mint Faraó idejében Egyiptomban, a felnötteket kényszermunkára fogni, a kisdedeket vízbe fojtani.

Indiában Lord Willingdon alkirály az indiai mohamedán kongresszushoz küldött átiratában kiemelte, hogy nem igaz, hogy a zsidók elveszik az araboktól a földet, ezt csak egyes izgatók állítják az arabok uszítására. Előfordul, mint mindenütt a világon, hogy egyesek falvakból városba vágyódnak, vagy valamely más okból elhagyják a földet, de ennek nem a zsidók az okai. Sőt folytonosan újabb arab bevándorlók jönnek Palesztinába, nem lehet tehát szó sérelemről.

Portugália fővárosában, Lisszabomban készülnek Don Izsák Abarbanel 500-ik születési évfordulójának megünneplésére. Abarbanel, héber tudós és spanyol miniszter 1437-ben született és 1492-ben távozott az országból kiűzött spanyol zsidó testvéreivel együtt. A Maimonides-ünnepből következőleg valószínűleg az Abarbanel-ünnepségek is *bika-viadallal* fognak végződni.

Sir Neil Malcolm, a német emigránsok főbiztosa, a Népszövetségben beszámolt arról, hogy beutazta az egyes országokat, hogy megállapítsa, hová lehet az emigráns zsidókat telepíteni. Az eredmény: kinék kellenek?

Argentína külügyminisztere kijelentette az amerikai kontinens országainak konferenciáján, hogy Argentína nem zárta el határait teljesen, csak „bizonyos elemeket“ nem enged be. (?)

Avigdor Haméiri „Hasigaon Hagadol“ (A nagy örület) című regényét átdolgozta drámává, bemutatásra került nagy sikerrel a telavivi Mugrabiban, a *Szán* szintársulatnál. A világháború sok megrendítő jelenete elevenedik meg benne. A darab állandóan műsoron van.

New-York képviselője kérte az Egyesült Államoktól a bevándorlás megkönnyítését, de egyelőre csak a *Hebrew Imigration Aid Society* (rövidítve HIAS) gyűlésén.

Tel-Aviv új kikötőjében kikötött Délamerikai hajóról leemelték néhány láda kaliforniai almát. A ládákon héber felírás volt: „*Salom! Üdvözet az első zsidó kikötőnek!*“

New-York város zászlót küldött a telavivi kikötőnek a szép sporteredményekkel hazatérő Makabi ifjak útján.

Az *amerikai* magyar zsidók évi közgyűlésén elhatározták, hogy Nagybritanniához fordulnak, hogy a palesztinai bevándorlást semmivel se csökkentsék. — Ugyancsak *New-Yorkban* Coopland szenátor a Mizrahi díszgyűlésén beszélt arról, hogy Nagybritannia nem teljesítette a Palesztina-mandátumban vállalt kötelezettségét.

Angliában Amery, volt gyarmatügyi miniszter nyitotta meg Leedsben az ottani Palesztina-bazárt és ezt mondotta: Bármint dönt a királyi vizsgálóbizottság, nem térhet el Anglia attól az elvtől, hogy a zsidók Palesztinába a jog alapján jönnek. — Lord Cecil (London), az Anglo Palestine Club új házának avatásán (Lord Rothschild elnökökt) azt mondotta, hogy a *világbéke* kell, hogy összekötte legyen a *héber világ feltámadásával*.

Iraktól Haifáig új naftacsöveket raknak le a régi csövekkel párhuzamosan, hogy kétszer akkora mennyiség petroleum jöjjön a palesztinai tengerpartra, a hajózás és ipar céljaira.

Palesztina új országos főrabbijává dr. Herzogot, Irország főrabbiját választották meg. Számos tudományos munkát írt angol és héber nyelven.

A *prágai* képviselőházban dr. Chajim Kugel képviselő nagy beszédet mondott a zsidó iskolák támogatása és a hitközségek demokratizálása érdekében.

A *Sára I.* nevet viselő *Betár-iskolahajó* Földközi tengeri körutat tett. Genuában nagy ünnepséggel fogadták az első zsidó hajó legénységét, amely zárt sorokban vonult a templomba.

Hollandia határán nagymennyiségű „Stürmer“-példányt foglaltak le, melyeket a hollandusok „felvilágosítására“ szántak a németek.

Beográdban Neil Malcolm tábornokot az emigráció főbiztosát, dr. Friderik Pops Savez-elnök, dr. Dávid Albalá alelnök, dr. Alkalay grandrabbi és Spitzer főtitkár tájékoztatták a német emigránsok helyzetéről.

Zürichben bemutatásra került *Else Laske Schüler* új darabja „Artur Aronimus“. Ugyanott bemutatta a „Perez Verein“ Gordin jidis darabját „Gott, Mensch und Teufel“ címen.

Az *osztrák* püspökök élesen állást foglaltak a nemzeti szocializmus ellen.

Szovjetországban, Kiewben kikergették chanukakor a zsidókat a templomból és szétzúzták a berendezést és a menorákat.

Az *új római* főrabbi, dr. Prátó, volt alexandriai főrabbi, elfoglalta új állását.

Tel-Aviv városa számos díjat tűzött ki a képzőművészek részére.

Az angol királyi bizottság Jeruzsálemben kihallgatta S. Tolkovsky svéd főkonzult, mint a palesztinai citrus-termelés szakértőjét. Tolkovsky indítványozta, hogy *kontingentálják az importot a különböző országokból és vezessenek be különböző vámtarifákat az egyes országok számára aszerint, hogy mennyit vásárolnak Palesztinától.*

A PESTI IZR. HITKÖZSÉG KÖZGYÜLÉSE. Január 10-én délelőtt féltíz órakor kezdődött a hitközség nagy üléstermében az idei évi „rendes közgyűlés“ és körülbelül *három óra délután* volt, amire a képviselőtestületi tagok dolguk végeztével hazamehettek. Ez a dícséretreméltó kitartás annak a körülménynek köszönhető, hogy „viharos eseményeket“ jósoltak különösen a cionista képviselőtestületi tagok felszólalásaival kapcsolatban, amelyek a *hitközségi választójognak kiterjesztésére* és a hitközség által hirdetett új Palesztina-akcióra vonatkoztak. A „vihar“ azonban nem volt olyan veszedelmes. Folyt ugyan a vita, temperamentumos hevességgel, de nem lépte túl azokat a kereteket, amelyeket országos parlamentek gyűlésein gyakran tapasztalunk. Mindenesetre mozgalmasságot és melegséget vittek bele ezek a viták a közgyűlésbe, amelynek napirend-letárgyalása egyébként nem szokott túlságos feszítő érdeklődést kelteni a hívek körében. Talán helyesebb is volna az évi rendes közgyűléseket *néhány napi rendszeres üléssé* átalakítani, hogy a kérdések ne tömegeesen robbanjanak ki, hanem szép nyugodt tárgyalásban folyjon a vita a szőnyegre kerülő problémákról, amelyek ma annyira égetők és életbevágóak, hogy csak a legnagyobb nyugalommal, kölcsönös megértéssel tisztázhatók és hozhatók arra a színvonalra, amelyet a zsidó gyülekezettől méltán elvárhatunk ezekben a nehéz időkben.

Stern Samu elnök expozéja képet adott a Pesti Hitközség nagy munkájáról. Impozáns adatok és számok kerültek felszínre, amelyek a Hitközség sokoldalú működésének különböző területeit ölelték át. Vázolta a küzdelmet, amely nemcsak a Pesti Hitközség ügye, hanem az egész zsidóságé és akár Fábián Béla, Vázsonyi János, Klár Zoltán, akár dr. Osztern Lipót, dr. Kahan Niszon, dr. Fried Frigyes, dr. Richtmann Mózes stb. szólt hozzá, bizonyos, hogy a cél sem az egyik, sem a másik oldalon nem lehet a harc önmagáért, hanem a zsidóság ügyét képviseli ki-ki a maga felfogása szerint. Nyugodt atmoszférában minden animozitás nélkül kell a kérdéseket érinteni és akkor feltétlenül adódik platform a békés, harmonikus együttműködésre. És napjainkban kétszeresen és százszorosán áll a régi talmudi közmondás, hogy *„a legtisztább áldás-tartálya a zsidóságnak a béke.“*

Uj zsinagóga Shanghajban (China)

GÁL ISTVÁN: ÁRJA PARAGRAFUS

Ültem a berlini Zooban. Ültem a gyönyörű kert egyik árnyas padján, könyvvel az ölemben. Visszagondoltam azokra az áldott időkre, mikor még a fák egyformán zöldeltek minden halandónak, mikor a félkiló söt vásárló asszony nem a boltos cégtábláját, hanem a mérlegét nézte. Ültem a berlini Zooban s letűnt évek, letűnt ideálok emlékein tünődtem. Akkor ezek alatt a fák alatt fiatal emberek ültek, Maxok és Herták, Kurtok és Trudék... Soha nem kérdezték egymás származását, a világ legősibb nyelvén beszélgettek, melyet az egyik az árja fensíkről, a másik talán a Jordán partjáról hozott, de azért megértették egymást. Fiatal, szerelmes emberek voltak... Ez elmúlt; ma itt „gleichsajtolásról“ beszélgetnek, a „führerprinzipről“ szónokolnak, s világgá kiáltják a hazug jelszót: „a zsidóság a mi szerencsétlenségünk.“

Amott marcona rohamosztagos ül az egyik padon, kezében az ujság, de csak egyik szemével figyel a betűre. Úgyis tudja a tartalmát már könyv nélkül. (S ezt csak magának meri bevallani.) A kis tér közepén gyönyörű két éves kislány játszik a homokban. Boldog öntudatlanságban kanalazza a sárga fővenyt, a bádóg vedrecskébe, ha tele van, kiönti. Őt ez szórakoztatja, apját a Führer tegnapi szónoki remeke, engem pedig az a játékos napsugár, ami a szőke gyermekfejen villan meg hol itt, hol ott.

Az egyik gondozott úton most kis jövevény tűnik fel. Harisnyája lecsúszott, ruhácskája kopott, de tiszta. Villogó fekete szeme tágra nyitva. Sóvárogva néz a homokban játszó szőke kislány felé. Elgondolkozva szopja az ujját. Háromévesnek nézem a fiatalembert. Mint a macska óvatosan közelít a kislányhoz, megáll, vágyóan nézi a bádóg-játékszert, lehetetlen észre nem venni a kis zsidó fiút. A kislány is feláll, leteszi a kis ásót, a vedret, nézi a kisfiú sápadt, szép arcát. Kezeckéjét felé nyújtja, megcirógatja a karját: „te te, te te“ gügyögi madárhangján... Perc mulva már ketten turkálnak a homokban. Most lelkendező, futó léptek csikorognak a kavicson, egy ijedt asszonyi arc tűnik fel. Keres valakit, megdöbbenve veszi észre a fiút az árja játszótárrsal. Kiáltásra nyílik az ajka, de nem mer; nem meri elröppenteni a gyermekét féltő anya kiáltását, a félelmet keltő szörnyű jelenség előtt, látja a barnaruhás rohamkatonát. Nekidől az egyik fának és halkán sír. Talán az ő saját gyermekévei jutottak eszébe, az édesanyja, aki nem féltette őt a breisgauer mezőn az Elbe partján, a pfalzi Hirschbergen, ha árja gyermekkel merészelt játszani.

A rohamosztagos felfigyel, arca elsötétül, indulatosan csapja le az ujságot, hatalmas léptekkel megindul a két gyermek felé. Amint közelebb ér, lépése meglassadik. A két gyermekfej egymás mellett, talán az ő lelkében is megmozdít egy régi emléket. Megfordul, visszaül a padra. A nagy ujságot egészen szétnyitja maga előtt, nem lát, nem akar látni semmit. A zsidó asszony könnyezve nézi tovább a gyermekeket. Vár türelmesen. Én megbékélten nézek az öreg fákra, egy szebb kor tanúira, s ülök tovább a berlini Zooban.

A két gyermek mit sem tudva, ártatlan gyermeki örömben játszik tovább; ők már hatályon kívül helyezték az árja paragrafust.

OROSHÁZA. Vázsonyi Vilmos emlékének áldozott az Orosházi Ifjúsági Kulturcsoport kegyeletes ünnepség keretében, melyen jelen volt dr. Vázsonyi János ügyvéd, országgyűlési képviselő. Az estélyt Tafler Andor hitközségi alelnök nyitotta meg. Kálmán György Vázsonyi Vilmosnak Fohász című költeményét szavalta el. Az ünnepséget dr. Kálmán László, a Kulturcsoport elnöke rekesztette be.

ALBA KÓKUSZSIR

100%-ig édes kókuszdióból készül a **budapesti orthodox rabbiság felügyelete alatt**

Sütemények, torták, halfélék, Barcheszek pompás ízét, jól sikerült elkészítését biztosítja

¼ kg-os kocka ára 60 fill.

GYÁRTJA:

ALBUS

SCHÜTZER JAKAB ÉS FIA

BUDAPEST

KRÓNIKA ÉS SZEMLE

A PESTI IZR. HITKÖZSÉG PALESZTINA-AKCIÓJA. A Pesti Izr. Hitközség, Stern Samu elnökkel az élén, nagyszabású akciót indított a Palesztina-munka támogatására. Az akciónak célja mindenekelőtt az, hogy elősegítsék az itthon elhelyezkedni nem tudók kivándorlását és hogy munkalehetőségeket teremtsenek számukra Palesztinában. Az akció célkitűzései minden politikától mentesek és ennek megfelelően teljes mértékben bele fog kapcsolódhatni a Jewish Agency nagy munkájába, mely szintén minden politikától eltekintve, kizárólag Palesztina gazdasági és kulturális céljainak a szolgálatában áll. A magyar zsidóság eddig nem vette ki méltó módon a maga részét a Palesztina-építésben és a magyar zsidóság nagy tömegei, úgy látszik, a hivatalos vezetőség kezdeményezésére vártak ebben a tekintetben. Az új akció részletei még nincsenek megállapítva, a cionistákkal, illetőleg a Pro Palesztina szövetséggel való együttműködés, vagy a tőlük teljesen független munka kérdése még nincsen tisztázva. De bármiképpen is fog alakulni a helyzet, ezután meg lesz adva a magyar zsidóság minden rétegének és minden pártjának a lehetőség, hogy bekapcsolódjék a Palesztina-munkába, melynek nagy feladatai az egyetlenség az egész világon, melyek képesek voltak a világ zsidóságának nagyrészét egy táborba tömöríteni.

Igen fontosnak tartjuk mindenesetre, hogy ez az új Palesztina-akció olyan mederben és modorban fejtse ki tevékenységét, hogy surlódások ne támadjanak azokkal a tényezőkkel, amelyek eddig a Palesztina-építés munkáját végezték és alapvető évtizedek után odáig fejlesztették, hogy most már nemcionista, sőt anticionista részről is belátják ennek a konstruktív munkának nagy jelentőségét és az eredményekbe való belekapcsolódásnak szükségességét. Ha az új alakulat, úgy a Cionista Szövetségtől, mint a Pro Palesztinától függetlenül fejtí is ki működését, nem teheti ezt olyan módon, hogy „Pro Palesztina” helyett „Contra Palesztina” akció támadjon a Palesztinába való bevándoroltatás zászlajával.

PROFESSOR LOUKOMSKY HERCEG ELŐADÁSA A ZSIDÓ MÚZEUMBAN. Az Országos Magyar Zsidó Múzeum Egyesületnek érdekes vendége volt. Felolvasó ülésén, amelyet az európai zsinagógaépítés fejlődésének szentelt, Wertheimer Adolf elnök üdvözölte herceg Georges Loukomsky professzort. a Carszkoje Szelo volt őrét, a zsinagógaépítészet kiváló kutatóját, aki vetítettképekkel, saját rajzai és felvételei alapján ismertette az európai zsinagógaépítés fejlődését a XI—XVIII. században. Az európai zsi-

nagógaépítés legrégebb példáit mutatta be különösen a művészi szempontból legérdekesebb *lengyelországi kő-zsinagógákat és fatemplomokat*. Az előbbieknél várszerű kiképzése, kockaformája és emelvényének a templom közepén való struktív elhelyezése adja meg jellegzetességét. A templom hatalmas mennyezetét az a négy oszlop tartja, amelyek közé az írásolvasó emelvény szervesen be van építve. Ezek a templomok építészeti szempontból is fontosak, mert a központi jelleg itt építészeti szempontból is úgy jut kifejezésre, mint ahogy semminemű más templomnál nem szokásos. A lengyel fazsinagógák, különösen tetőszerkezetük révén jelentenek egyedülálló érdekességet és belsejükben a középponton elhelyezett emelvénynek hasonló szerves kiépítése folytán. Különösen érdekes előadónak az a felfogása, hogy azok az ázsiai elemek, amelyek a lengyel zsinagógákban felfedezhetők, a zsidó vallásra tért kazárok útján jutottak Lengyelországba és az elpusztult zsinagógák helyébe épített újabb templomoknál, mint hagyományos elemek maradtak meg napjainkig. A közönség nagy tetszéssel fogadta a rendkívül érdekes bemutatást, valamint ezt megelőzően dr. Naményi Ernő előadását a zsinagógaépítésben érvényesülő célszerűségi szempontokról. Az előadás után dr. Patai József lakásán ünnepelte az illusztris külföldi vendéget a múzeumbarátok szűkebb köre. — Loukomsky hercegnek Londonban megjelenő nagy művére még visszatérünk.

AFOGAK HÁZI ORVOSA!

Doramad
RADIOAKTÍV FOGKRÉM ÉS
SZÁJVIZ.

Foghúsvérzést
5-6 nap alatt
megszüntet. Fog-
ínyorvadást 2-3
hét alatt gyógyít.

Nincs fogkő!
Hófehér fogak!
Magyarországi főlerakat:
Uránia Vegyipari és Keresk. rt.
drogériája, Budapest, II. Fő-u. 1.

LOHR MÁRIA „Kronfusz“ vegytisztító és kelemestő

Gyár és központ:
VIII., Baross-utca 85
Telefon: 1-302-37

SOMLYÓ ZOLTÁN

Lapzárta után kaptuk a szomorú hírt, hogy Somlyó Zoltán, a kiváló magyar zsidó poéta rövid betegség után elhunyt. Somlyó Zoltán költészetének méltatására, melyet a Mult és Jövő olvasói jól ismernek lapunk hasábjairól, legközelebb a nagy poétához méltó keretben visszatérünk.

DR. PATAI RAFAEL ELŐADÁSAI PALESZTINÁRÓL. Január 8-án dr. Patai Rafael előadást tartott a budapesti rádióban „Szentföldi panoráma“ címen. Az előadást, mely az első zsidótárgyú előadás volt a magyar rádióban, nagy érdeklődéssel hallgatták Magyarországon és külföldön egyaránt. A Magyar Zsidó Szabadegyetemen Patai Rafael „A palesztinai nevelésügy“ címen adott elő. Ezenkívül több előadást tartott Budapesten és vidéki városokban, Miskolcon, Hatvanban, Ujpesten, Székesfehérvárott, Kiskunhalason, Szegeden, ahol az előadást követő vitában dr. Lőw Imánuel főrabbi, felsőházi tag is résztvett. Dr. Patai Rafael előadásait a szentföldi kulturának és a jeruzsálemi Héber Egyetemnek szentelte. Január közepén dr. Patai Rafael visszautazott Jeruzsálembe, ahol a Héber Egyetem kutató tagjává választották és ilyen minőségben fogja tudományos munkásságát folytatni.

NAGY ANDOR ÜNNEPLÉSE. A Pesti Hitközség Goldmark-termében ünnepelték Nagy Andor előljárót 70-ik születésnapja alkalmából. Stern Samu elnök, Glücksthal Samu felsőházi tag és még számosan méltatták Nagy Andor érdemeit, amelyek túl a hitközségi életen a közgazdaság terén és a fővárosi közéletben is a legmesszebbmenő elismerésre találtak.

FEHÉR ARTÚR BÜCSÚJA SZLOVENSZKÓTÓL. A nagyhírű zsidó művész búcsúzik a szlovenszkói közönségtől, hogy azután tollal szolgálja a zsidóság érdekeit. Fehér Artúrt mindenütt a legnagyobb szolidaritással és szeretettel támogatja a zsidóság és méltányolván azt a nagy kultúr-munkát, mit több mint egy évtizede végez. Eddigi búcsú-estélyei művészi események voltak mindenütt s a szlovenszkói zsidóság zsúfolásig tölti meg az előadótermeket.

KEMÉNY NÁNDOR festőművész új kiállítása, Kató Kálmán művészeti vezetése alatt álló Múteremben szép sikerrel végződött. A sajtó és a közönség szeretettel fogadta a művészt, aki külföldön is jóhangzású nevet szerzett és több ízben díjat és kitüntetést nyert. Emlékezetes az az epizód, amely egyik képe körül lejátszódott, amikor a legszebb tájképek kiállítása volt Budapesten és első helyre került egy Mednyánszky-kép, melyről aztán kiderült, hogy Mednyánszky nevét csak ráhamisította valaki és Kemény Nándor igazolta, hogy a szóbanforgó tájkép az ő alkotása. A „Múterem“ kiállításon az utóbbi esztendő teremtését mutatta be.

AZ I. M. I. T. decemberi estjén Kóbor Tamás elnöki megnyitójában kegyeletes szavakkal méltatta Kiss József érdemeit, a költő halálának 15. évfordulója alkalmából. Dr. Guttmann Mihály „Idegen hatások a talmudi jogra“ című tanulmányát olvasta fel s ezzel kapcsolatban kimutatta, hogy Shakespeare Shylockjának szerződése a zsidótalmudi jog alapján már a priori semmisnek volna tekintendő. Ascher Oszkár Kiss József verseket szavalt nagy művészettel. Zsolt Béla személyes vonatkozású élményeket beszélt el lebilincselő módon. A nagyszámú és előkelő közönség lelkesen ünnepelte a szereplőket.

DR. WALLENSTEIN ZOLTÁN ELŐADÁSA. A pécsi Talmud Tóna Egylet december hó 27-én nyitotta meg sorozatos kultúrelőadásait, melynek keretében dr. Wallenstein Zoltán pécsi főrabbi *Amiről ma mindenki beszél* címen a hallgatóság elé varázsolta a mult nagyjait, azok eszmehirdetéseit, célkitűzését, rámutatott a mult és jelen tévedéseire, annak eddigi sajnálatos következményeire. Rávilágított arra, hogy nem szabadna sem rádiót, sem telefont és sok más találmányt igénybe venni, sem a betegnek a gyógytényezőket azon sorozatát használni, mely zsidó feltalálók alkotása, ha őket a gyűlölet bojkottálni akarná.

Mindent megtalál
nyolc házban levő raktárainkban
használt és új iroda-, lakás-, antik

BUTOR

vétel, eladás, csere, kölcsönzés

Áruházi
rendszer

Csillárok, műtárgyak. Perzsa-torontáli szőnyegek. Kombinált szobakülönlegességek

Universal VII., Wesselényi-u 8
Telefon: 1-378 42. 1 3 8 69

Művészi
kivitelű

siremlékek

Lőwy-nél Budán

II., Fő-utca 79. Telefon: 1-515-81
Fióközet és telep III., Bécsi-ut

A régi zsidó temetővel szemben.
A trolleybusz indulási állomásától 2 pernyire

A kitűnő HOFFMAN-féle orth. כשר vendéglőben

változatos, finom menü mérsékelt árban, házhoz
szállítva is * Lakodalmakat vállal elsőrendű
kivitelben * Elsőrendű fajborok

Budapest, VI., Révay-utca 4/B
Telefon 1-238-43

A MULT ÉS JÖVŐ SZENTFÖLDI TÁRSAS- UTAZÁSA.

A Mult és Jövő szentföldi társasutazásának prospektusa még mindig nem jelenhetett meg, minthogy az olasz hajóstársaságok átszervezése folytán az Adriatica, amely a palesztinai vonalakat átvette, a Lloyd Triesztinótól, még nem fejezte be előkészületeit és a tavaszi társasutazások programja éppen most van kidolgozás alatt. A Mult és Jövő társasutazásának prospektusa csak az Adriatica pontos adatainak beérkezése után készíthető el, ami a legközelebbi napokban fog megtörténni. Ajánlatos azonban a részvételi szándékot minden kötelezettség nélkül már most bejelenteni, minthogy a helyfoglalás a jelentkezés sorrendjében fog történni, különösen ajánlatos ez a mielőbbi helyfoglalás házastársaknál, hogy részükre két-személyes külső kabinokat lehessen a turistaosztályon is biztosítani.

A DEBRECENI FŐRABBI HALÁLA.

Mély megdöbbenést keltett dr. Schlesinger Sámuel debreceni főrabbinak ötvenhárom éves korában bekövetkezett halála, mely gyászbadöntötte nemcsak hitközségét, de mindazokat, akik országszerte ismert egyéniségéhez közel állottak. Modern műveltségű, nagytudású férfi volt, életmódjában pedig a legkonzervatívabb orthodox papok útján járt. Utolsó nagy élménye volt, amit a Gondviselés még elérnie engedett, hogy nemrégiben bejárta a Szentföldet hitvesével együtt és éppen a Majmonides-évforduló alkalmával beszédet mondott a Mult és Jövő zárandokcsoportja előtt. Dr. Schlesinger Sámuel korai halála nagy vesztesége a magyar zsidóságnak.

SAJTÓVÉLEMÉNYEK

PATAI EDITH „SZENT SZOMJUSÁG“ C. REGÉNYÉRŐL

„Im Vordergrund steht die fast übermenschliche Figur eines grossen jüdischen Dichters, um die sich eine Reihe interessanter, lebensnaher Gestalten gruppiert... Dem Roman wird kein Schriftkundiger seine Anerkennung versagen können...“ (*Pester Lloyd.*)

„Ügy a hős, az emigrált zsidó író, mint a többi érdekes, változatos figura, hirdeti a szebb jövő iránti szent szomjúságot, zengi az örök zsidó akarás és a remény melódiáját.“ (*Zsidó Szemle.*)

„Ez a bonyodalomban végig lekötő palesztinai regény az ereci, ellentétekben gazdag, formát és tartalmat kereső élet minden problémáját érinti... a város tülekedő rohanása és a föld, a drága, szent föld szerelmes ápolása: szerencsés pillanatfelvételekben rögződnek meg az író tollán...“ (*Widder Salamon az „Izr. Tanügyi Értesítő“-ben.*)

„A mesteri alkotás maradandó értéket jelent a magyar zsidó literatúrában...“ (*Dr. Hevesi Simon.*)

„A regény alakjainak egyike-másika valóságos szobrászati alkotás. Mintha véső mintázta volna Dávidot, oly plasztikus egyéniség a hitnek, munkának s a föld szerelmének ama titánja, kiből a rögmádás a férfiszexvedélyt is el tudja fojtani. A szinte messiási rajongásnak megrázó erejű vallomása, csodás finomságú költészete jobban megérteti a Palesztina-építés lélektanát, mint száz statisztika, vagy utirajz.“ (*Dr. Kecskeméti Armin.*)

Patai Edith Szent Szomjúság című pályadíjnyertes regénye megrendelhető a Mult és Jövő kiadóhivatalában. Ára fűzve 3 pengő, vászonkötésben 4 pengő.

של פסח

HUSVÉTI ÁRUT

az ismert kiváló minőségben,
az idén is gyártunk.

A felügyeletet az egri főrabbi,
főtisztelendő

SCHREIBER SIMON

ur gyakorolja

A husvéti áru gyártásának rituális felügyelete még sokkal szigorubb. mint az egész éven át gyártott áru amugy is nagyon szigorú felügyelete. E szigorú rituális felügyelet teljes erejű biztosíték arra, hogy az áru és így különösképpen a husvéti áru megbízhatóságához soha kétség nem férhet.

A husvéti árut
tehát a legvallásosabb emberek
is a legteljesebb bizalommal
fogyaszthatják.

FRANCK HENRIK FIAI R.-T.

Budapest 113.
Postafiók 5.

Telefon: 2-688-45

ELŐADÁS KLEIN PROFESSZORRÓL. A Nove Zámkei Cheruth Cion helyi csoportja érdekes kulturestjén közreműködött Herschkovits József, dr. Nemes Albert, Nathan Sándor dr., Drechsler Pál dr., Pollák Károly és Roth Jenő igazgató, aki az 50 éves Prof. Klein Sámuel működését méltatta. „A tudományos világ és Erec Jisraél — mondotta többek közt Roth igazgató — az ismertnevű nagy tudós és az ereci zsidó közéleti és népművelő tevékenység egyik vezéralakját ünnepli benne, mi pedig mint tanítványok a szeretett mestert köszöntjük őt, aki életmódjának minden megnyilatkozásában szemléltetőleg állította elénk az igazi zsidó ember ragyogó és követésre méltó példaképét.“

A SZOMBAT TÍZÉVES JUBILEUMA. Az idén tölti be tizedik esztendejét a Szombat, dr. Kenéz-Kurländer Ede kitűnő szemléje, amely mindig a szokimondás kultuszát üzte, ami a mi speciális viszonyaink között bizony fényűzésnek is mondható. A Szombat jubileuma alkalmából a legkiválóbb íróink, publicistáink, közéleti férfaink meleg üdvözlő írásokkal keresték fel a szerkesztőt, dr. Kenéz-Kurländer Edét, aki régi tudással és friss erővel folytatja harcos tevékenységét a zsidó publicisztika terén. A Mult és Jövő szeretetteljes üdvözlétét küldi a jubiláló Szombatnak.

DR. TURÓCZI SZIGFRID. Az elmúlt évfordulón, 36 évi értékes munkássága után jól megérdemelt nyugalomba vonult *dr. Turóczy Szigfrid*, a M. Á. K. közkedvelt igazgató-ügyésze. A kartársak és kartársnők ez alkalomból szeretetük és hálájuk tüntető nyilvánításával halmozták el a búcsúzó igazgatót, ki ügyüknek mindenkor melegszívű szószólója volt. Az ő ingyenes „jogi klinikáján” mindenkor meghallgatásra és jogorvoslatra találtak az ügyes-bajos kisemberek. Adóügyekben, nyugdíj- és egyéb szolgálati ügyekben kartársainak önzetlen, melegszívű tanácsadója volt. Ezt fejezi ki a huszárstílusú „*Szolgálati emléklap*”, *Jeney Jenő* rajzolóművész szellemes és művészi karrikatúrája. alatta *Gábor diák* versével:

*Igaz ügyért mindig sikraszállni kész
Kisemberekért a vésszel szembenéz —
Nevén, fringiáján sosem esett folt:
A MÁK-nak hűséges katonája volt!*

Dr. Turóczy megtette kötelességét a hitéletben is. Évek óta tagja volt a hitközségi adókiadó bizottságnak, melyben mindvégig igazságérzetről és szakértelemről tanuskodó, buzgó tevékenységet fejtett ki.

KELETI MESE. *Dr. Rosenfeld Mátyás* ilyen címen érdekes ókori zenés színművet adott ki három felvonásban és hét képben. Nemcsak a szövegét írta *Rosenfeld Mátyás dr.*, hanem a zenéjét is ő állította össze ősi keleti motívumok nyomán. A purimi tárgyú darab színrekerült a Kispesti-színházban, valamint az Erzsébetvárosi-színházban. Az Eszter-darab iránt érdeklődők forduljanak a szerzőhöz, Kispest, Hunyadi-u. 47.

HÁZASSÁG.

Princz Miklós gépészmérnök, az „Email Union” rt. igazgatója házasságot kötött *Adorján Évával*, *dr. Adorján Emil* váradi (oradeai) előkelő bankár leányával.

Waktor Lili Apc és *Reiner Soma* Poroszló decemberben házasságot kötöttek.

Jakobi Dalma és *Schwarcz Tibor* decemberben az öntőház utcai templomban házasságot kötöttek.

HALÁLOZÁS.

Ifj. Kohn Vilmos, a pesti izr. hitközség Páva-utcai templomának 42 éven át volt előljárója, később tiszteletbeli örökös előljárója, a Pesti Chevra Kadisa képviselőtestületi tagja és bizalmi férfitja, december 11-én 78-ik életévében váratlanul elhunyt. Hívő lelkének rajongásával szolgálta hosszú életén át a zsidóság szent eszméit. *Dr. Farkas József* körzeti rabbi búcsúztatta kegyeletteljes szavakban. A pesti izr. hitközség nevében *dr. Zahler Emil* hitközségi előljáró, a ferencvárosi templomkörzet nevében *Herczeg Sándor* előljáró és a mátyásfüldi hitközség nevében *Strasser Jenő* alelnök emlékeztek meg szívhez szóló búcsúztatóikban a megboldogult kiváló személyiségéről és feledhetetlen érdemeiről. Az elhunytban *Károly Leó*, a pesti chevra kadisa pénztárfőnöke édesatyját, *Kohn Mór* nyug. alezredes testvéröccsét gyászolja.

Rosenbaum Ignácné szül. *Berczeller Róza* (Paks) 80 éves korában elhunyt. Az egész város részvéte mellett tették el. A paksi intézmények és a szegények nagy pártfogójukat vesztették el benne. Nagyszámu rokonság és 8 gyermeke siratja. Az elhunytban *Rosenbaum Henrik* pozsonyi nyomdatulajdonos édesanyját gyászolja.

Özvegy *Blum Lázárné Szikszón* 86 éves korában elhunyt. Az ottani szegényeknek buzgó támogatója volt.

„ZSIDÓK VAGYUNK — ZSIDÓK MARADUNK”. Ilyen címmel ad ki érdekes gyűjteményt *Fischer Fülöp* sárospataki főrabbi, aki már számos becses munkával gyarapította a magyar zsidó irodalmat. Munkájában több kiváló magyar zsidó tudós vesz részt.

A HATVANI CHEVRA KADISA a napokban tisztújító közgyűlést tartott. Elnök lett: *Sebők Jenő* hitközségi alelnök, a Hatvani Ujság szerkesztője, alelnök *Weil Gábor*, pénztáros *Klang Sándor*, gondnokok: *Fehér József*, *Steiner Jenő*, *Schweicer Mór*, *Schlesinger Adolf*, ellenőr *Reich Ármán*.

A HALÁL HIMNUSZA. A harmadik „Hungária Könyv” szövege a Példák könyvéből való és *Ráskai Lea* dömés apáca kezeírásában maradt fenn, a 16. század elejéről. A szép. archaikus betűket és a stílszerű illusztrációkat *Bródy Maróti Dóra* rajzolta, ólomba véste *Kner Albert*. „A Halál Himnusza” az 1936-os Legszebb Könyv pályázaton az első díjat nyerte.

Női-, férfi- és
gyermek-trikó

fehérnemű

dús választékban

Székely Jenő

Petőfi Sándor-utca 9
Váci-utca 7

**Bútor-vegyünk
Lászlónál**

Jókai-utca 6

**Legolcsóbb
bevásárlási forrás**

használt és új műbútor-hálók,
ebédlők, kombinált szobákban,
recamiék, kárpitozott árukban, mo-
dern konyhákban nagy választék.
Félhálók, egyes bútor-darabok
hihetetlen olcsón

SIRKÖVEK

PFEIFER ÉS HESZKY kőfaragómoste-
rek sirkőraktára
Budapest, VII., Károly király-út 3/c
Dob u. sarok Szombat és ünnepnap zárva Tel. 1-349-95
RENDKÍVÜLI OLCSÓ ÁRAK!

13 HÉBER SZÓT ISMERNEK AMERIKÁBAN. A Héber Világszövetség kiadásában megjelenő **תעודת** (Nép és könyv) legújabb számában kimutatja Cvi Sharfstein pontos statisztika alapján, hogy az amerikai zsidók 13 héber szót ismernek általában. A szerző feljegyezte a használatos héber szókat, átnézte 20 „tudósabb” zsidóval, akik 133 szót ismertek a jegyzékből. Ezeket elküldte 14 iskolának Newyorkba és különböző városokba, ahol az új tanulóknak mutatták be az ideai tanév elején. Kiderült, hogy 484 gyerek közül a legtöbben ismerték a következő 13 szót: *Ma-coth* (449-en), *Peszach* (424), *Chanuka* (407), *Jomkipur* (406), *Szidur* (403), *Kóser* (397), *Szukoth* (394), *Roshasónó* (388), *Mesuge* (387), *Barmicva* (384), *Jomtov* (380), *Chazir* (376), *Alefbéth* (366). Egy vidéki iskolában csak 5 ismerte a *Saboth* szót, csak 2 a *Tefilint* és csak 1 a *Lulovot* és *Eszrogot*, a *Savuoth*-ünnepet egy se. Azok közül akik ismerték a „*Barmicva*” szót, harmadrésze se tudta, mi a *Tefilin*.

BEREGSZÁSZI ZSIDÓ AGGOKHÁZA AVATÁSA. Beregszászon, ahol a város és környéke szegénysorsú zsidó lakosságának felsegítésére több humánus intézményt létesítettek, újabban aggokházát hívnak életbe, a Szentegylet régebbi menedékházának egyidejű kifejlesztésével. Az előkészítő bizottság tagjai: dr. Kertész Ede, ifj. Weisz Ferenc, Hausmann Áron, dr. Kertész Mór, Weisz Sámuel, dr. Fehér Lajos, dr. Székely Béla, dr. Mandel Emil, dr. Kroó Sándor, Neuwelt Sándor, Weiszberger Mór, Vári Sándor, Brummer Nándor, dr. Hubert Zsigmond, Fuchs Dezső, Barta Imre. Az előkészítő bizottság szívhezszóló felhívást bocsátott ki az új intézmény támogatása érdekében. Nem kétséges, hogy Beregszász és környékének zsidósága ezúttal is ismert áldozatkészségével fogja a jótékonyágnak eme új művét felkarolni.

REMÉNY

DR. MOLNÁR ERNŐ

SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVATAL:
BUDAPEST, VII., AJTÓSI DÜRER-SOR 9
FELÉVI DÍJ 3 PENGŐ. * MUTATVÁNYSZÁM DÍJTALAN.

MEGJELENT!

PATAI EDITH SZENT SZOMJÚSÁG

című nagy Palesztina-regénye

Az I. M. I. T. regénypályázatán egyedül kitüntetett és jutalmazott pályamű * Nagyszerű körkép az ujjászülető Szentföldről egy amerikai ifjú pár szerelmének romantikus útján keresztül

A regény bolti ára P 4.80,
a Mult és Jövő előfizetőinek
3.— pengő, köve 4.— pengő

Megrendelendő a kiadóhivatalban:
V., Vadász-utca 11. Telefon 1-199-55

A legszebb ajándék

Patai József
HERZL
könyve

370 oldalas albumalakú mű, színes
illusztrációval és műmelléklettel

Ára kartonborításban P 16.—
Díszkötésben „ 20.—
Amatőrkiadás a szerző aláírásával „ 30.—

Pro Palesztina kiadás

Felolós szerkesztő és kiadó: DR. PATAI JÓZSEF

Kiadóhivatali igazgató: VIRÁG GYULA

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, V., Vilmos császár-út 34
Hungária Hirlapnyomda R. T. Budapest. Felolós: Schmidek Géza

Hangszerek, zongorák

vásárolható a
legolcsóbban

Reményiné

Budapest, VI. kerület, Király utca 58

Pension Stern Abbazia

Modern, szigorúan rituális ház.
Folyó hideg- és melegvíz, kilátás a
tengerre. Pensió 25 lírától kezdve.
Telefon 684. Kívánatra prospektus

EZÜST

DISZMŰÁRU, EVŐESZKÖZÖK GYÁRI ÁRBAN

SCHLEIFER

EZÜSTÁRUGYÁR VII. KAZINCZY-UTCA 10

TELEFON: I. 1-435-28

Ilyen még nem volt!

DORSCHOWITZ

paplanüzem

BUDAPEST, VIII

PRÁTER-U. 53

Műselyem brocat pehely-
paplan 190/130 ... P **43.-**

Műselyem brocat prima
vatapaplan ... P **24.-**

Dunnából pehelypaplan,
műselyem brocattal át-
alakítom **22 pengőért**

Jól és olcsón
öltözködhettek

ha ruháit

Grosz Lipót

cégnél készített

BUDAPEST

VI, Vilmos császár-ut 17
I, 14. * Telefon: 1-112-18

F Ü R T H

lakástakarító- és téregirtó vállalat

Budapest, V., Csáky-utca 7. II. emelet

Telefon 1-244-55

Lealkalmas munkák e Prima referenciák

Kendi Antal

lakásberendező
ipar

Sammelmweis utca 7

Külön javító és bőrfestő műhely

Kundmachung

Wirkungsvolle **דרשות** in deutscher Sprache für
jede erdenkliche Gelegenheit wie zum Beispiel
Barmizvo, Chasene **גיה ויו"ב** Gast- und Antritts-
reden verfertige von Fall zu Fall zu mässigem
Preise, unter Diskretion. Honorar von 5 Pengő auf-
wärts, 50 H. Porto rekommandiert im voraus erbeten
Pschettl werden gegen extra Vergütung angefertigt.

Rabbiner Israel Braun

Budapest, VII., Szövetség-utca 43

Hajszálak végleges kiirtása villannyal.

Szépességápolás. Személtisztítás. Quarz
Pollak Sarolta kozmetikai intézete
Andrassy-ut 32. I.

Cégem specialitásai: (hásikezelésre)

„Miracle“ szőrtelenítő-
szer vagy „Miracle“ sző-
kitőkenőcs

„Miracle“ krém, szappan,
pouder, rouge, a kozme-
tika vívmánya

(Kérjen
prospektust.) Tanítvány kiképzés.

MOST JELENT MEG

SZÉKELY BÉLA

AZ ANTISZEMITIZMUS TÖRTÉNETE

A világirodalomban egyetlen, hatalmas össze-
foglalása a zsidóság evezredes üldöztetésének,
s e súlyos sors szociális lélektani okainak. Min-
den öntudatos zsidó könyvtárának büszke-
sége és dize ez a mű. 384 oldal, egész-
vázonkötésben 4.80 pengő. Tábor-kiadás.